

Κ Ε Κ Ρ Ο Ψ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΙΡΩ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Η ΕΝΟΤΗΣ



ΕΤΟΣ Β'.

15 Μαΐου 1877.

ΦΥΛΛ. Ε'.

ΕΝ ΖΑΓΑΖΙΚΙΩ

ΤΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΓΚΑΙΝΙΩΝ ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΗΣ ΤΟΥ
ΑΓΤΟΘΙ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Η ΕΝΟΤΗΣ

Τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων (10 Ἀπριλίου) κατὰ τὴν 10 ὥραν Π. Μ. πάντα τὰ μέλη τοῦ ἐν Ζαγαζικίῳ ἰδρυθέντος Παραρτήματος τοῦ Συλλόγου, πλείοσται φιλόμουσοι Κυρίαὶ καὶ πάμπολλοὶ τῶν ἐν Ζαγαζικίῳ ὁμογενῶν τε καὶ φιλελλήνων ξένων κατεπλήρωσαν τὴν ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ εὐγενέσιν αἰσθήμασιν ἐταίρου, κ. Δ. Τριανταφύλλου, δωρηθεῖσαν τῷ Παραρτήματι μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐρύχωρον αἶθουσαν, προσκληθέντες αὐτόθι, ἵνα παραστώσιν εἰς τὴν δημοτελεῖ ἐγκαινίασιν τοῦ καταστήματος καὶ τῶν ἔργων τοῦ

ἐν Ζαγαζικίῳ Παραρτήματος τοῦ Συλλόγου « ἡ Ἐνότης ».

Μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἑφημερίου τῆς Ἐκκλησίας τελεσθέντα ἀγιασμόν καὶ τὰς κατανοκτικὰς ὑπὲρ εὐδοώσεως τοῦ ἔργου δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου, ὃν μετεκαλέσαντο ἐκ Καίρου ἐπίτηδες οἱ ἐν Ζαγαζικίῳ ἐταῖροι, ἵνα προεδρεύσῃ τὴν φαιδρὰν ταύτην τελετὴν, προσεκάλεσε τὸν Γραμματέα τοῦ Παραρτήματος νὰ καταβιβάσῃ τὸ ἐν πλαισίῳ ἀνηρητημένον ἐν τῇ αἰθούσῃ δίπλωμα τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Παραρτήματος καὶ ἀναγνώσῃ αὐτὸ εἰς ἐπήκοον πάντων.

Μετὰ τοῦτο ὁ Πρόεδρος τοῦ Παραρτήματος, ὁ εὐπαιδευτος καὶ χρηστὸς ἰατρός, κ. Γ. Φ. Φιλιππίδης, ἐξεφώνησεν ἐμβριθῆ καὶ κατάλληλον περὶ παιδείας καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Παραρτήματος λόγον, διὰ παταγωδῶν χειροκροτημάτων ἐπισφραγισθέντα.

Κατόπιν ὁ Γραμματεὺς τοῦ Παραρτήματος, Κ. Ι. Πέμμας, ἐξεφώνησε γαλλιστὶ, χάριν τῶν παρόντων ξένων, ὠραῖον καὶ προσφυᾶ λόγον περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἔργων τοῦ Παραρτήματος, ἐπισφραγισθέντα ὁμοίως διὰ ζωηρῶν χειροκροτήσεων.

Τέλος ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου, ἀφοῦ ἐπήνεσε δεόντως τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῆς ἐν Ζαχαζικίῳ Ἑλληνικῆς παροικίας, καὶ προσηγόρευσε περιπαθῶς ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου τοὺς ἐν Ζαχαζικίῳ ἐταίρους, τοὺς συγκροτοῦντας τὸ αὐτόθι Παράρτημα, προσέθηκεν

« Ἡ αἴθουσα αὕτη, Κύριοι, ἦν οὕτω δημοτελῶς σήμερον ἐγκαινιάζομεν, εἶνε τέμενος ἱερὸν τῶν Μουσῶν, εἶνε ξενῶν τῆς Πατρίδος, ἦτις, εἰ καὶ ἀποῦσα, περιίπταται ὅμως ἀόρατος ἐν αὐτῇ· ὅσακις δὲ εἰσέρχεσθε ἐνταῦθα, θέλετε ἀκούει μυστηριώδη τινὰ καὶ ἀρμονικὸν βόμβον, ὅστις θὰ εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἀοράτως ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ πτερυγίζουσης Πατρίδος, καὶ πάραυτα εἰς τὰ ὄρατα τῆς διανοίας σας θ' ἀντηχῆ μελιχρὸς καὶ μυστηριώδης ψίθυρος, λέγων ὑμῖν. «Ὁπού δύο ἢ τρεῖς εἰσιν συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου, καὶ γὰρ εἰμι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν». Ταῦτα τὰ ἱερὰ λόγια θὰ ψιθυρίζει εἰς τὴν συνειδήσιν ὑμῶν, Κύριοι, ἅμα ὡς εἰσέρχεσθε ἐνταῦθα ἡ Πατρίς.»

« Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ Πατρίδος, ἐπιτρεψατέ μοι νὰ ἀναγνώσω καὶ πρὸς ὑμᾶς τὸν κατὰ παραγγελίαν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐκφωνηθέντα ὑπ' ἐμοῦ λόγον, « Περὶ Πατρίδος καὶ Φιλοπατρίας », τὴν παρελ-

θοῦσαν Κυριακὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ ».

Ἡκροάσθη δὲ ἡ συνέλευσις τὸν λόγον τοῦτον ἐν ἀκρα σιωπῇ καὶ κατανύξει, καὶ ἐπεσφράγισεν αὐτὸν διὰ ζωηρῶν ζητωκραυγῶν καὶ παρατεταμένων χειροκροτήσεων.

Ὁ Πρόεδρος τότε, εὐχαριστήσας τοὺς εἰς τὴν τελετὴν ταύτην παρευρεθέντας, ἐκήρυξε περαιωμένην τὴν τελετὴν.

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς

ΥΠὸ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΙΡῶ ΕΛΛΗΝΙΚΟῦ
ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟῦ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Η Ε Ν Ο Τ Η Σ

κατὰ

τὴν ἐπέτειον ἑορτῆν τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ.

« Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστι Πατρίς, καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον. »

Τί λοιπὸν εἶνε τὸ θεσπέσιον αὐτὸ ὄν, ὅπερ καλεῖται μὲν Πατρίς, οὐδὲν δ' ἔχει τιμαλφέστερον ἑαυτοῦ, οὐδὲ σεβαστότερον, οὐδὲ ἀγιώτερον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ; Τί εἶνε τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ ὑπερφυῆς, οὗ τὸ ὄνομα ἐμπνέει, εἰς ἡμᾶς ἰδίως τοὺς Ἕλληνας, γλυκύθυμόν τι καὶ μυστηριώδες αἶσθημα ἀπεριορίστου σεβασμοῦ καὶ ἀνεκφράστου ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως; Τί εἶνε τὸ ἀόρατον, τὸ μαγικὸν αὐτὸ ἰνδαλμα, πρὸς ὃ ἀκαθέκτως φέρονται πᾶσαι ἡμῶν αἰσκέψεις, πᾶσαι αἰδέαι, πᾶσαι αἰ πράξεις ἡμῶν, πρὸς ὃ πανταχόθεν, παντοῦ καὶ πάντοτε νοερώς ἀτενίζομεν, ὡς πρὸς ἀστέρα πολικόν, ὀδηγοῦντα τὰ διαβή-

ματα ἡμῶν ἐν τῇ τρικυμιώδει τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου πελαγοδρομία;

Εἶναι τάχα, καθ' ὃ οἱ φυσιολόγοι δογματίζουσιν, ὁ τόπος τῆς γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς ἡμῶν, τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τοὺς πρώτους ἠσθάνθημεν παλμούς τῆς καρδίας, τὰς πρώτας ἐψέλλισαμεν λέξεις, εἰς τοὺς πρώτους ἐβυθίσθημεν ρεμβασμούς, τὰς πρώτας συνελθόμεν φαιδρὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῶν ἐλπίδας; Τοιοῦτος δὲ στυγνὸς καὶ ἄμουσος ὀρισμὸς ἱκανοποιεῖ τάχα τὴν συνειδήσιν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ παρέχει ἡμῖν ἰδέαν τινὰ ἔστω καὶ ἀτελῆ, περὶ τῆς Πατρίδος Ἑλλάδος; Διότι περὶ ταύτης, βεβαίως, τῆς Πατρίδος ὁ λόγος ἡμῖν ὁ παρών. Ταύτην, τὴν Ἑλλάδα Πατρίδα, προτιθέμεθα νὰ σκιαγραφῆσωμεν ἐνταῦθα, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς ἰδέας, ἣν ἔθνη ἄλλα, στερούμενα παρελθόντος, μηδένα ἔχοντα ὀρισμένον μέλλοντα πόθον, καὶ ζῶντα μόνον ἐν τῇ ραστώνῃ τοῦ παρόντος, δύνανται νὰ ἔχωσι περὶ πατρίδος. Ὅθεν καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀρισμοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Πατρίδος θὰ ζητήσωμεν οὐχὶ ἐν τῷ αὐχμηρῷ τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν πεδίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ εὐθαλεῖ λειμῶνι τῆς ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, καὶ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν αὐτῶν.

Ὅτε μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πυρπόλησιν καὶ καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων, συσκευασθέντων ἐν Σαλαμῖνι τῶν στρατηγῶν καὶ ναυάρχων τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ πρακτέου, ἐτόλμησέ τις νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆ, ὅτι ἀνὴρ ἄπολις οὐδὲν ἔχει δικαίωμα νὰ συμβουλεύῃ τοὺς ἄλλους νὰ ἐγκαταλείψωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐχθροῦ τὰς πατρίδας των, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν ὑπερηφάνως καὶ ἀξίως τῆς πολέως τῶν Ἀθηναίων « Ἡμεῖς, εἶπε, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τεῖχη ἐγκατελείψαμεν, διότι δὲν καταδεχόμεθα νὰ γεινώμεν δούλοι ἐνεκα πραγμάτων ἀψύχων ἔχομεν δὲ πόλιν ἡμεῖς μεγίστην πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν τὰς

διακοσίας τριήρεις μας, αἵτινες τώρα μὲν ἵστανται ἔτοιμοι νὰ σᾶς βοηθήσωσιν, ἵνα σωθῆτε δι' αὐτῶν, ἀν θέλετε· ἐὰν δὲ καὶ δευτέραν φορὰν μᾶς προδώσῃτε καὶ ἀπέλθῃτε, πάραυτα θέλουσι μάθει οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν καὶ πόλιν ἐλευθέραν, καὶ χώραν ὅχι χειροτέραν ἐκείνης, ἣν ἀπώλεσαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μικρᾶς ἐκείνης γωνίας, ἣν εὐφῆμως ἀπεκάλεσαν οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς Ἑλλάδα, παμπληθεῖς οἰκογένειαι, καὶ κοινότητες ὅλαι, ἐποφελήθησαι τοῦ περὶ μετοικεσίας ἄρθρου τῆς συνθήκης, ἐγκατέλειψαν μετὰ προθυμίας τὰς ὑπὸ τὴν δουλείαν ἐκ νέου ἀφεθείσας πατρίδας των, καὶ ἔσπευσαν ἀθρόαι καὶ φαιδραὶ εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν μικρὰν Ἑλλάδα, καὶ ἐγκατέστησαν ἐν διαφοροῖς αὐτῆς μέρεσιν, οἰκίας τε, καὶ ἀγροὺς, καὶ παντοειδῆ ἀγαθὰ προλιποῦσαι, καὶ τὴν ἐν ἐλευθερίᾳ στέρησιν καὶ σκληραγωγίαν προελόμεναι ἀντὶ τῆς ὑπὸ τὴν δουλείαν ἀνέσεως καὶ εὐπορίας.

Πατρίς λοιπὸν δὲν εἶνε τὸ ἄψυχον ἔδαφος, ἐν ᾧ γεννώμεθα καὶ ἐκτρεφόμεθα, ἀλλ' ἄλλο τι πνευματικώτερον καὶ σεμνότερον αὐτοῦ. Ἄν ἦτο ἀληθῶς τὸ ἔδαφος καθ' ἑαυτὸ ἡ Πατρίς ἡμῶν, διατὶ λοιπὸν τὰ τέκνα ἡμῶν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ παροικούντων Ἑλλήνων, καίτοι γεννώμενα, καὶ ἐκτρεφόμενα, καὶ ἐκπαιδευόμενα μέχρι βαθμοῦ τινος ἐνταῦθα, οὐδεμίαν αἰσθάνονται συμπάθειαν καὶ προσήλωσιν πρὸς τὸν τόπον τοῦτον, ἀλλὰ πατρίδα των θεωροῦσι τὴν Ἑλλάδα μας, ἣν οὔτε εἶδον, οὔτ' ἐγνώρισαν ἔτι, ἀλλ' ἦν καὶ ποθοῦσι καὶ στέργουσιν ὅσον καὶ ἡμεῖς οἱ πατέρες των; Ἄν τὰ ἄψυχα κτήρια καὶ οἱ ἀγροὶ ἦσαν ἡ Πατρίς, διατὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπὶ πάσῃ ἐχθρῶν εἰσβολῇ ἔκαιον καὶ κατέστρεφον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καὶ τὰς οἰκίας των, καὶ τὰς ἀμπέλους των, καὶ τοὺς ἐλαιῶνάς των, καὶ τοὺς κήπους των, ἵν' ἀπαλλαγέντες παντός ὃ,τι ἠδύνατο νὰ

τούς καταστήσει εὐαλότους ὑπὸ τῆς δουλείας, εὐζῶνοι διεκφυγῶσι πρὸ τοῦ ἀπειροπληθοῦς τῶν ἐπιδρομέων στίφους, καὶ γοργοὶ ἀναρρίχθῶσι ἐπὶ τὰς ἀποκρήμους τῶν ὀρέων κορυφάς, καὶ διασώσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐλευθερίαν των, ἧτοι τὴν κινδυνεύουσαν ἀληθινὴν Πατρίδα των;

Ἄλλ' ἄς ἀνακρίνωμεν ἡμᾶς αὐτούς ἄς ἐρωτήσωμεν αὐτὴν ἡμῶν τὴν συνείδησιν περὶ τούτου. Τίς ἐξ ἡμῶν Πατρίδα θεωρεῖ τὸ περιωρισμένον μέρος, ἐν ᾧ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη; τίς δὲν αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ, ὅτι ἄλλο τι παρὰ τὰ ἄψυχα κτίρια καὶ κτήματα εἶνε ἡ Πατρίς; Πάντες ἐν τῇ διανοίᾳ φέρομεν διηλεκτικῶς, πάντες ψιθυρίζομεν συχνότατα τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο δόγμα, « οὐκ ἔτι Πελοποννήσιος, οὐδ' Ἴόνιος, οὐδὲ Κρήσις, οὐδ' Ἑπειρώτης, οὐδὲ Θεσσαλός, ἀλλὰ πάντες ἐν ἑσμὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Πατρίδος, πάντες Ἕλληνες. »

Τί λοιπὸν εἶνε τὸ θεσπέσιον, τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ ὄν, ὅπερ καλεῖται Πατρίς Ἑλλάς; Εἶνε ἡ κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, εἶνε τὸ φυτώριον τοῦ ἀγλαοῦ τῆς ἐλευθερίας δένδρου, εἶνε τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, ὑπὸ φυλῆς εὐφυοῦς καὶ προνομιούχου ὑπουργουμένη, ἐξέσπρησεν ὅ,τι μέγα, ὅ,τι ὑψηλὸν, ὅ,τι θαυμάσιον κέκτηται σήμερον ἡ ἀνθρωπότης; εἶνε ὁ βράχος, ἐφ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλαφροῦς ἐπηῆσε τὸν οὐρανομήκη φάρον, ὅστις ἀπ' αἰώνων διαχέει κύκλω τὰς ζωογόνους τῆς γνώσεως μαρμαρυγὰς, καὶ σύμπαν κατα φωτίζει τὸ ἀνθρώπινον γένος; εἶνε ἡ Ἀγία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας Σιών, πρὸς ἣν μετὰ σεβασμοῦ καὶ συγκινήσεως ἀτενίζουσι πάντες οἱ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γνήσιοι τῶν μουσῶν τρόφιμοι. Ὡστε Πατρίς ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶνε ἀπλῶς καὶ καθ' ἑαυτὰ τὰ ἄψυχα μέρη, τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου ἐκτεινόμενα, δὲν εἶνε τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι, αἱ κοιλάδες καὶ αἱ νάπαι, τὰ βεῖθρα καὶ οἱ ἄ-

γοροὶ, αἱ πόλεις καὶ αἱ οἰκίαι ὄχι! Πατρίς ἡμῶν εἶνε τὸ ἰδανικὸν, τὸ τέλειον ἐκεῖνο ὄν, ὅπερ ἐδημιούργησε σύσσωμος ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἀπ' αἰώνων ὑπὲρ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος ἐργαζομένη; εἶνε ἡ προσωποποίησης τῶν ἐνδόξων ἡμῶν παραδόσεων καὶ ἀναμνήσεων, τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἠθῶν καὶ νομίμων, τῶν διακαῶν ἡμῶν πόθων καὶ ἐλπίδων περὶ τοῦ μέλλοντος.

Τοιαύτην, αὔλον καὶ πνευματικὴν, ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Πατρίδα, Κύριοι! Ἡ Πατρίς ἡμῶν δὲν εἶνε, δυνάμεθα εἰπεῖν, ἐκ τοῦ κόσμου τούτου; δὲν εἶνε Πατρίς τῆς χθῆς, διότι ἀριθμεῖ χιλιετηρίδων βίον; δὲν εἶνε Πατρίς τῆς σήμερον, διότι δὲν ἀποζῆ ἐκ τοῦ ἐλεύσεως διεθνῶν νομίμων, οὔτε ἐκ τῶν ψυχίων τῆς ἐγωιστικῆς τῶν δυνατῶν συγκαταβάσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνδόξων παραδόσεων καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν τέκνων τῆς; δὲν εἶνε Πατρίς τῆς αὔριον, διότι λαμπρὸν καὶ ἀπέραντον ἔχει πρὸ ἑαυτῆς ἔτι τὸ στάδιον τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐκπολιτισσεως λαῶν ὅλων, ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθίας καὶ τοῖς βασάνοις τῆς δουλείας διατελούντων ἔτι. Οὐδὲ ὄρια ἔχει φυσικὰ ἡ Πατρίς ἡμῶν αὕτη, οὐδὲ χειροποίητα; διότι εἶνε πνεῦμα ζωοποιὸν, συναφομοιοῦν καὶ εἰσποιοῦμενον πᾶν ὅ,τι ἂν προσεγγίσῃ καὶ ἄρα εἶνε ἀφθαρτος ἡ Πατρίς ἡμῶν καὶ αἰώνιος, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς εἰς τὴν αἰῶνα.

Πνεῦμα λοιπὸν ἡ Πατρίς ἡμῶν, Κύριοι! καὶ ἄρα ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν αὐτήν. Καὶ ὄντως! ἴσα τῷ θεῷ ἐλάτρευσε, καὶ λατρεῖ, καὶ ἐς αἰὲ λατρεύσει τὴν Πατρίδα τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος; ἡ δὲ ἰσορροπία ἡμῶν, ἀρχαία τε καὶ νεωτέρα, ἀνάπλευς ὑπάρχει παραδειγματῶν ἀυταπαρνήσεως, ἡρωϊσμοῦ καὶ ἐθελουσίας τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Τί δὲ σημαίνουσιν ἄλλο τὰ ἀπειροπληθῆ ταῦτα παραδείγματα, εἰμὴ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρίαν

τῆς Πατρίδος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀγνήν, τὴν ἀκρατον αὐτῶν φιλοπατρίαν;

Πηγὴ δὲ καὶ παρόρημα, καὶ τέλος τῆς ἀκρας ταύτης τῶν Ἑλλήνων φιλοπατρίας ὑπῆρξεν αἰετοπετὸ ἀπερίοριστον σέβας καὶ ἡ τυφλὴ ὑπακοὴ πρὸς τοὺς νόμους. Διόπερ, ἐφ' ὅσον μὲν οἱ Ἕλληνας ἐσέβοντο τοὺς πατέρας νόμους, καὶ θρησκευτικῶς ἐτήρουν αὐτοὺς, τεράστια παρεῖχον δείγματα φιλοπατρίας; ὁσάκις δὲ ποτε ἐπεκράτει παρ' αὐτοῖς ἀσέβεια καὶ πικρακοὴ πρὸς τοὺς νόμους, καὶ τῶν ἠθῶν διαφθορὰ, κατασκοπῶν, καὶ συκοφαντῶν, καὶ προδοτῶν μόνον ἔργα σκότια καὶ ταπεινά, καὶ ἐριδες ἐμφύλιοι, καὶ καταστροφαὶ, καὶ ὑποδουλώσεις, καὶ αἰχμαλωσίαι προήγοντο εἰς φῶς. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδου, ὅστις ἔπεσεν, ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐν Θερμοπύλαις, μετὰ τῶν τριακοσίων, κατὰ τῶν εἰσβαλόντων Περσῶν, ἡ Πατρίς ἐχάραξεν οὐχὶ ἐγκώμιον τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν πεσόντων, ἀλλὰ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ἐπιτύμβιον «ὦ ξεῖν' ἄγγελλον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι», διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι ἐν τῷ πείθεσθαι τοῖς νόμοις τῆς Πατρίδος περιέχεται συλλήβδην πᾶν εἶδος, καὶ πᾶς βαθμὴς τῆς φιλοπατρίας.

Ἄλλὰ σφρόδτερον παντὸς ἄλλου, καὶ συγκινητικώτερον, καὶ καταληπτότερον ἐδίδαξε τὴν ἰδέαν ταύτην ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐπισφραγίσας αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς τῆς ζωῆς του, ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος Σωκράτης. Ὅτε οὗτος, καταδεδικασμένος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νὰ πῆ τὸ κώνειον, ἀνέμενον ἡσυχῶς καὶ ἀπαθῶς ἐν τῇ εἰρητῇ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτελέσεως τῆς καταδίκης, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξῶθεν, διαφθειράντες διὰ χρημάτων τοὺς φύλακας, παρεσκύασαν ἐπιτυχῶς τὰ πάντα πρὸς φυγὰς αὐτοῦ τοῦ πεφλημένου ἀνδρός; ἀπέστειλαν δὲ πρὸς αὐτόν, ὄρθρου βαθείως, τὸν μάλιστα πάντων περιληγμένον αὐτοῦ

μαθητὴν Κρίτωνα, ὅπως τῷ ἀναγγείλῃ τὴν προετοιμασίαν, καὶ τὸν πείσῃ πρὸς τὴν φυγὴν. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ δι' ἀκαταμαχίτου διαλεκτικῆς δεινότητος ἠνάγκασε τὸν Κρίτωνα νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δίκαιον ν' ἀποδράσῃ τῆς φυλακῆς, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν καταδικασάντων αὐτὸν Ἀθηναίων, προσέθηκε τὰ χρυσὰ ταῦτα καὶ ἐς αἰ ἀξιωματικῶς λόγια:

« Ἐάν, ὦ Κρίτων, καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς θὰ ἀποδιδράσκωμεν ἐντεῦθεν, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως, καὶ σταθέντες ἐνώπιόν μας, εἰπῶσιν· εἰπέ μας, ὦ Σώκρατες, τί διανοεῖσαι νὰ πράξῃς; δὲν κατακλυθάνεις, ὅτι αὐτὸ, ἔπερ ἐπιχειρεῖς νὰ πράξῃς, καταστρέφει ἡμᾶς τοὺς νόμους καὶ δολοκλήρον τὴν πόλιν, καθόσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ; ἢ νομίζεις, ὅτι εἶνε πλέον δυνατὸν νὰ ὑφίσταται καὶ νὰ μὴ ἀνατραπῇ ἡ πόλις ἐκεῖνης ἐν ἧ μηδεμίαν ἔχουσιν ἰσχὺν αἱ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων τῆς ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις, ἀλλ' ἀκυροῦνται καὶ καταπατοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν; Τί θὰ ἀπαντήσωμεν πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα λόγια, ὦ Κρίτων; διότι πολλὰ τοιαῦτα δύναται τις, καὶ μάλιστα ἂν ἦγε δικηγόρος, νὰ εἴπῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ καταστρεφόμενου νόμου, τοῦ διατάσσοντος νὰ ἔχωσι τέλειον κύρος αἱ ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἀποφάσεις. Ἡ θὰ εἴπωμεν πρὸς αὐτοὺς ἴσως, ὅτι ἠδίκησεν ἡμᾶς ἡ πόλις, καὶ δὲν ἔκρινε τὴν δίκην ὀρθῶς; ταῦτα θὰ εἴπωμεν, ἢ τί; Ὁ δυστυχῆς ὁ Κρίτων, συλλαβῶν πρὸς στιγμὴν ἐλπίδα τινὰ, ἀπεκρίθη μετὰ ζωηρότητος· ναί, μὰ τὸν Θεόν, αὐτὰ θὰ εἴπωμεν, ὦ Σώκρατες. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης πάραυτα πάσας αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας ἔκοψε, προσθεῖς ἄλλ' ἂν οἱ νόμοι μᾶς ἐρωτήσωσι τότε, τί παράπονον ἔχεις καθ' ἡμῶν καὶ τῆς πόλεως, καὶ θέλεις νὰ μᾶς καστρέψῃς; ἀποκρίνου' πρῶτον, δὲν σὲ ἐγεννήσαμεν ἡμεῖς, καὶ

δὲν ἐνυμφεύθη δι' ἡμῶν ὁ πατήρ σου τὴν μητέρα σου, καὶ σὲ παρήγαγεν; εἰπέ μας, ἔχεις νὰ μεμφθῆς τι κατὰ τούτων τῶν περὶ τοὺς γάμους νόμων, ὅτι δὲν ἔχουσιν ὀρθῶς;— θὰ ἀποκριθῶ βεβαίως, ὅτι οὐδὲν ἔχω νὰ μεμφθῶ κατ' αὐτῶν. Ἀλλὰ μήπως ἔχεις νὰ μεμφθῆς τι κατὰ τῶν περὶ ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ γεννωμένου τέκνου νόμων, ὑφ' οὓς καὶ σὺ ἐξεπαιδεύθης; ἢ ἴσως οἱ ταῦτα ἐφορεύοντες ἐξ ἡμῶν νόμοι δὲν διέτασσον καλῶς, παραγγέλλοντες τὸν πατέρα σου νὰ σὲ ἐκπαιδεύσῃ εἰς τὴν μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν;—καλῶς, θὰ εἶπω βέβαια ἐγώ.—Λοιπὸν, ἀφοῦ ἐγεννήθης, καὶ ἀνετράφης, καὶ ἐξεπαιδεύθης, δύνασαι νὰ ἰσχυρισθῆς πρῶτον μὲν, ὅτι δὲν εἶσαι ἐδικός μας καὶ υἱὸς καὶ δούλος, καὶ σὺ αὐτὸς, καὶ οἱ πρόγονοί σου; καὶ ἂν ἦσαι υἱὸς καὶ δούλος ἡμῶν, νομίζεις, ὅτι δύνασαι νὰ ἔχῃς ἴσα δικαιώματα μετὰ ἡμᾶς, καὶ ὅτι δικαιῶσαι ν' ἀνταποδίδῃς πρὸς ἡμᾶς ὅ,τι δῆποτε ἂν ἡμεῖς ἐπιχειροῦμεν νὰ πράξωμεν πρὸς σέ; ἂν δὲ πρὸς τὸν πατέρα σου καὶ τὸν κύριόν σου δὲν δικαιῶσαι ν' ἀνταποδίδῃς τὰ ἴσα τῶν παρ' αὐτῶν πρὸς σὲ πραττομένων, οὔτε ἐπιπληττόμενος ὑπ' αὐτῶν ν' ἀντιλέγῃς, οὔτε δευρόμενος ν' ἀντιδέρῃς, οὔτε ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ, σοὶ εἶνε τάχα συγχωρημένον νὰ φέρῃσαι ἄλλως πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους, ὥστε, ἂν ἡμεῖς ἐπιχειρῶμεν νὰ σὲ καταστρέψωμεν, νομίζοντες τοῦτο δίκαιον, θὰ ἐπιχειρήσῃς καὶ σὺ νὰ μᾶς ἀντικαταστρέψῃς, ἡμᾶς τοὺς νόμους καὶ τὴν πατρίδα, καὶ θὰ εἶπῃς, ὅτι ταῦτα ποιοῦν, πράττεις δίκαια, σὺ, ὁ καλλιεργῶν τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς ἀληθείας; ἢ τοιοῦτος εἶσαι σοφός, ὥστε ἐλησμόνησας, ὅτι μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον εἶνε ἡ Πατρίς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἀγιώτερον, καὶ ὅτι πρέπει νὰ σέβηται τις, καὶ νὰ ὑπακούῃ, καὶ νὰ θωπεύῃ μᾶλλον τὴν θυμωμένην πατρίδα ἢ

τὸν πατέρα, καὶ ἢ νὰ πείθῃ αὐτήν, ἢ νὰ ἐκτελῇ ὅσα ἂν τὸν διατάσῃ καὶ νὰ ὑποφέρῃ μεθ' ἡσυχίας ὅ,τι ἂν αὐτὴ τὸν προστάξῃ νὰ πάθῃ, καὶ νὰ δαρῇ, καὶ νὰ δεθῇ, καὶ εἰς τὸν πόλεμον νὰ ὀδηγηθῇ, ὅπως πληρωθῇ ἢ καὶ ἀποθάνῃ, πάντα ταῦτα πρέπει ἀγογγύστως νὰ κάμῃ, διότι οὕτως ἀπαιτεῖ τὸ δίκαιον καὶ δὲν πρέπει οὔτε νὰ ὑποχωρήσῃ, οὔτε ν' ἀναχωρήσῃ, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν τάξιν του· ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐν δικαστηρίῳ, καὶ ἀπανταχοῦ, πρέπει νὰ ἐκτελῇ ὅσα ἂν διατάσῃ ἡ πόλις καὶ ἡ πατρίς, ἢ νὰ πείθῃ αὐτὴν περὶ τοῦ δικαίου· δὲν εἶνε δὲ ὅσιον νὰ στενοχωρῇ τις οὔτε τὴν μητέρα του, οὔτε τὸν πατέρα του, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἶνε τούτων τὴν πατρίδα. Τί θὰ εἶπωμεν πρὸς ταῦτα, ὦ Κρίτων; ὅτι οἱ νόμοι λέγουσιν ἀλήθειαν, ἢ ὄχι;—Ὁ δυστυχὴς ὁ Κρίτων μένει ἀναπολόγητος πλέον, καὶ μόλις κατορθοῖ νὰ συναρθρώσῃ ἐν ξηρὸν «νομίζω».

Καὶ ὁ ὄρκος δὲ, ὃν ἐν Ἀθήναις ἔδιδον οἱ νέοι, ὅτε εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἐφηβὸν ἡλικίαν, καὶ κατετάσσοντο εἰς τοὺς στρατευσίμους, αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδέαν εὐγλώττως ἐπικυροῖ.

«Ὅρκίζομαι, ἔλεγον, ὑψοῦντες τὴν δεξιάν ἐνώπιον τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἀρχόντων, νὰ μὴ ἐντροπιάσω τὰ ὄπλα τὰ ἱερά, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψω τὸν συμπολεμιστήν, εἰς οὗ τὸ πλευρὸν ἤθελε τύχει νὰ ταχθῶ, νὰ ὑπερασπισθῶ καὶ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια, καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν νὰ παραδώσω τὴν πατρίδα οὐχὶ μικρότεραν, ἀλλὰ μεγαλύτεραν ἀφ' ὅ,τι θὰ τὴν παραλάβω νὰ ὑπακούω πρὸς τοὺς πάντοτε κρίνοντας ἐμφρόνως, καὶ νὰ πείθωμαι εἰς τε τοὺς κειμένους νόμους καὶ εἰς ὅσους ἄλλους ἤθελε ψηφίσει τὸ κοινὸν ἐν δημοφροσύνῃ νὰ μὴ ἐπιτρέψω εἰς κανένα νὰ καταπατήσῃ τοὺς νόμους, ἢ νὰ μὴ πείθῃται εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων τῶν ἄλλων νὰ ὑπερασπισθῶ αὐτούς καὶ νὰ

τιμῆσω τὰ τῆς πατρίδος ἱερά· ἔστωσαν δὲ μοι μάρτυρες τούτων οἱ θεοί».

Τὸ πείθεσθαι λοιπὸν εἰς τοὺς νόμους, καὶ τυφλῶς ἐκτελεῖν τὸ ὑπ' αὐτῶν προσταττόμενον, εἶνε ἡ βᾶσις καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀγνῆς, τῆς ἀληθοῦς φιλοπατρίας, καὶ ἐγκλείει πάντας τοὺς τρόπους καὶ πάντας τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς.

Τίνας δὲ νόμους ἠννόει ὁ θεῖος Σωκράτης, διδάσκων τὴν πρὸς αὐτοὺς τυφλὴν καὶ ἀνεξέλεγκτον τοῦ πολίτου ὑποταγὴν; τίνας εἰ ἐν Ἀθήναις ἐφηβοὶ ὠρκίζοντο οὐ μόνον αὐτοὶ νὰ τηρήσωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς παραβάτου νὰ τοὺς ὑπερασπισθῶσιν; Οὐχὶ βεβαίως τοὺς ἐξῶθεν ἐπιβαλλομένους εἰς τὰ ἔθνη διὰ κτηνώδους βίης καὶ κατακτήσεως· οὐχὶ τοὺς ὑπὸ μοναρχικῶν καὶ δυναστικῶν συμφερόντων χαλκευομένους· οὐχὶ τοὺς ἐν μέσῳ ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ σπαραγμῶν ὑπὸ τῆς ἐπικρατούσης φατρίας ἐκάστοτε πρὸς ἴδιον ὄφελος ἐπινοουμένους· οὐχὶ! τοὺς τοιοῦτους ἐκτρωματικούς καὶ νόθους νόμους ἀπέκρουσεν αἰετοτε τὸ ἡμέτερον ἔθνος, καὶ οὐ μόνον δὲν ὑπετάγη ποτὲ εἰς αὐτούς ὀριστικῶς, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐπαύσατο διὰ παντοίων ἐκδηλοῦν τρόπων τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπέχθειάν του, καὶ διὰ ἐξεγέρσεων καὶ ἀγώνων πειρώμενον ν' ἀποκρούσῃ μὲν αὐτούς, ν' ἀνορθώσῃ δὲ τοὺς πατέρας. Τούτους δὲ, τοὺς γνησίους, τοὺς πατέρας νόμους ἠννόει ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος διδάσκαλος· εἰς τούτους ὠρκίζοντο τυφλὴν ὑποταγὴν οἱ Πανέλληνες· εἰς τούτους, οὓς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐλεύθερον καὶ πεφωτισμένον, ἐξεπᾶνησεν ἐν δημοφροσύνῃ πρὸς κοινὴν ἑαυτοῦ εὐνομίαν. Τοιοῦτοι δὲ νόμοι γνήσιοι εἶνε τὸ ἀπαύγασμα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας· διότι μόνον ὑπὸ τὴν σκιάν ἐθνικῆς ἐλευθερίας δύνανται νὰ βλαστήσωσι καὶ ἀναπτυχθῶσι νόμοι ἀληθῶς πατέριοι καὶ τὴν εὐνομίαν τοῦ ἔθνους ἀποτελοῦντες. Διόπερ οἱ Ἕλληνες

αἰετοτε ἐλάτρευσαν τὴν θεὰν Ἐλευθερίαν θερμῶς, καὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέστησαν ἀγῶνας, καὶ λαμπρὰ διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἡρωϊσμῶν τῶν ἔστησαν τρόπαια. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς εἶπομεν, οἱ νόμοι οἱ πατέριοι εἶνε προῖον τῆς ἐλευθερίας, τὸ πείθεσθαι ἄρα εἰς αὐτούς, δηλ. ἢ καθ' αὐτὸ τῶν Ἑλλήνων φιλοπατρία, αἰετοτε ἐχειραγωγήθη ὑπὸ τοῦ διακύρου ἔρωτος αὐτῶν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε φιλοπατρία καὶ φιλελεύθερον κατέστησαν λέξεις σχεδὸν ταυτόσημοι διὰ τὸν Ἕλληνα.

Ἐν τοῖς νῦν καιροῖς μετ' ἀνησυχίας τινὸς ἐνδομήχου πάντες παρατηροῦμεν ψυχραίνόμενον πῶς παρ' ἡμῖν τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας· βλέπομεν κατακλιζοῦσαν, τὰς εὐπόρους μάλιστα τάξεις τῆς ἡμετέρας φυλῆς, νοθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἱερῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου. Ἐξέλιπον σχεδὸν σήμερον τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖνα παραδείγματα τῆς πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως, δι' ὧν κατακοσμεῖται ἡ ἱστορία τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Δὲν βλέπομεν πλέον ἕνα Θεμιστοκλῆ καὶ ἕνα Ἀριστείδην, ἀποτιθεμένους τὰ πολιτικὰ ἔχθη των καὶ συνεργαζομένους ἀδελφικῶς πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος· δὲν βλέπομεν ἕνα Κανακάρην ἐναγκαλιζόμενον τὸν ἄσπονδον, τὸν θανάσιμον αὐτοῦ ἐχθρὸν Καραϊσκάκην.

Τινὲς τῶν παρ' ἡμῖν κοινωνιολόγων ἐνόμισαν, ὅτι ἀνεῦρον τὸ αἷτιον καὶ τὴν κυρίαν πηγὴν τοῦ κακοῦ τούτου ἐν τῇ διαδόσει καὶ παρ' ἡμῖν τῶν κατ' αὐτοὺς ὀλεθρίων κοσμοπολιτικῶν ἰδεῶν. Κατ' οὐδένα ὅμως λόγον ἡμεῖς δυνάμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν τὴν κρίσιν ταύτην· διότι αἱ περὶ κοσμοπολιτισμοῦ ὑψηλαὶ ἰδέαι δὲν εἶνε πρωτοφανεῖς οὐδὲ παρείσακτοι εἰς τὸν Ἕλληνισμόν· ὁ Σωκράτης ἐδίδαξεν αὐτὰς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν Ἀθηνῶν· ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὰς περιέλαβον

ἐν τοῖς ἀθανάτοις αὐτῶν συγγράμμασιν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὰς διέδωκεν ἐπὶ πάντα τὸν γνωστὸν τότε κόσμον, καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τούτων ἐστήριζαν τοὺς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς μεγάλης αυτοκρατορίας ἀναδύσαντας θρόνους τῶν τὰ δὲ «ἀνδρὸς σοφοῦ πᾶσα γῆ πατρίς» καὶ «ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος» εἶνε ρητὰ ἀκριφῶς Ἑλληνικὰ, προφερθέντα ἐκ τῶν χειλέων ἐπιφανεστάτων προγόνων μας καὶ ἐν περιστάσεσι λίαν ἐπισήμοις. Εἶνε δὲ καὶ φυσικῶς ἀδύνατον ἡ εὐαίσθητος καὶ εὐγενὴς καρδιά τοῦ θεωροῦντος καὶ ἀγαπῶντος πάντα ἄνθρωπον ὡς ἀδελφόν του, νὰ μὴ ἀγαπᾷ ἐξόχως τοὺς ἑμοσθνεῖς, καὶ νὰ μὴ πᾶλλη σφοδρῶς ὑπὲρ τῆς ἰδίας Πατρίδος.

Καθ' ἡμᾶς ἄλλοῦ ἐγκρίνεται τὰ αἷτια τῆς παρ' ἡμῖν, παροδικῆς βεβαίως, μειώσεως ταύτης τῆς φιλοπατρίας· δὲν διστάζομεν δὲ καὶ ν' ἀπαφανθῶμεν ρητῶς, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβεια καὶ ἡ διὰ τοῦ παρεισφύσαντος φραγκισμοῦ διαστροφή τῶν ἡμετέρων ἡθῶν εἶνε αἱ κυριώδεις καὶ ἀληθεῖς αἰτίαι τῆς παρ' ἡμῖν παρατηρουμένης νῦν χαλαρώσεως τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἱεροῦ ἔρωτος. Καὶ ὅντως! ἡ πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβεια αὐτὴ καὶ μόνη εἶνε ἄρνησις τελεία τῆς φιλοπατρίας, ἥτις, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, συνίσταται ἰδίως εἰς τὸ πρὸς τοὺς πατρίους νόμους σέβας. Ἄμα παρ' ἡμῖν ψηφισθῆ νόμος τις, δὲν φροντίζομεν, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, πῶς ἀκριβέστερον νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ πῶς ἐπιτυχέστερον νὰ τὸν διαστρέψωμεν ἐπ' ὠφελείᾳ ἰδία καὶ πῶς ἀσφαλέστερον νὰ τὸν ὑπεκφύγωμεν. Ἡ τοιαύτη δὲ πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβεια καὶ ἡ διαστροφή καὶ κατασοφίσευσις αὐτῶν παγάζει ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀνωμαλίας καὶ συγχύσεως, ἥτις ἐπικρατεῖ ἔτι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τῆς Πατρίδος μοίρᾳ, ἐνεκα τοῦ μηκέτι ἀρτίου καὶ τοῦ ἀσυντάκτου τῆς ὀλομελείας τοῦ ἡ-

μετέρου Ἔθνους. Καὶ αἱ ἀρχαῖαι τῆς Ἑλλάδος πολιτεῖαι, καὶ τὰ νεώτερα ἔθνη πάντα, τρικυμῖωδη καὶ πλήρη περιπετειῶν καὶ ἀγῶνων ἔσχον τὴν μακρὰν συντακτικὴν περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ βίου των. Ὅποίας δὲν ὑπέστησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη πολιτικὰς θυέλλας, ὅποίας συμφορὰς, ὅποίους κλονισμούς, πρὶν ἢ παγιώσωσιν ἐντελῶς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν των, καὶ καταρτίσωσιν ὑπὸ τὴν ζωογόνον αὐτῆς σκιάν τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Λυκούργου τοὺς θεῖους νόμους, οἵτινες ἐξέθεψαν καὶ ἀνέδειξαν τοὺς Μιλτιάδους, τοὺς Θεμιστοκλεῖς, τοὺς Ἀριστείδας, τοὺς Σωκράτους, τοὺς Πλάτωνας, τοὺς Παισακίους, τοὺς Αἰσώιδας, τοὺς Ἀγησιλάους καὶ τοὺς ἄλλους δαιμονίους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες μεγίστην ἀνέδειξαν τὴν Πατρίδα διὰ τῶν ἀθανάτων πράξεών των; Ἀλλὰ δὲν εἶνε μακρὰν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ Ἔθνος ἡμῶν, ἄρτιον γενόμενον, καὶ συμπληρῶσαν τὴν συντακτικὴν τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου του περίοδον, θέλει καὶ αὐθις ἀληθινὴν προσφέρει καὶ πνευματικὴν λατρείαν πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ θέλει ἐκδηλώσει τὴν λατρείαν του ταύτην διὰ θρησκευτικῆς πρὸς τοὺς νόμους εὐλαβείας καὶ τυφλῆς ὑπακοῆς.

Ὡς νὰ μὴ ἤρκει δὲ ἡ πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβεια νὰ ἐπιφέρῃ μόνη τὴν χαλάρωσιν τοῦ τῆς φιλοπατρίας αἰσθήματος, προσῆλθεν ἐπικουρὸς αὐτῇ φοβερὸς καὶ τὸ δηλητήριον τοῦ φραγκισμοῦ, ὅπερ ἀμερίμως καὶ ἀφθόνως ἐβρόφησε καὶ ροφᾷ ἡ ἄκριτος ἡμῶν νεότης. Οὕτω δὲ, τὸ μὲν ὁ συρμὸς καὶ ἡ ἀχώριστος αὐτοῦ πολυτέλεια, δημιουργοῦντα ἀνάγκας πολλῶν ὑπερτέρας τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων, καὶ ἐξογκοῦντα ὑπὲρ μέτρον τὰς δαπάνας τοῦ ἐν εὐζωίᾳ καὶ ῥαγῶν βιοῦντος καὶ φραγκίζοντος Ἑλλήνος, ὑποχρεοῦσιν αὐτὸν, καὶ ἄκοντα, ν' ἀφοσιωθῆ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν χρηματισμὸν, νὰ καταναλίσκῃ πᾶσαν τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ δυνάμιν καὶ ἐνεργεῖαν εἰς τὸ βιοποριστι-

κὸν ἔργον του, καὶ νὰ μὴ δύναται, μηδὲ νὰ εὐκαιρῆ, νὰ στρέψῃ τὸν νοῦν του πρὸς ἄλλα ὑψηλότερα καὶ ἱερώτερα καθήκοντα· τὸ δὲ ἡ δι' ἀκρίτων μεταφράσεων καταπλημμύρησις τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῶν φραγκικῶν μυθιστορημάτων καὶ ἡ ἀκάθεκτος καὶ μανιώδης ῥοπή τῆς νεολαίας πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἀνέπτυξε τοσοῦτον παρ' ἡμῖν τὸν ῥωμαντισμὸν, διήγειρε τοσοῦτον ὀλεθρίως τὴν φαντασίαν τῆς νεολαίας, ἐκαυτηρίασεν οὕτω βαθέως τὴν καρδίαν αὐτῆς διὰ τῆς ὀλεθρίου διδασκαλίας τῶν ποικίλων ἐρωτικῶν παθῶν καὶ περιπετειῶν, ὥστε ἡ δυστυχὴς πατρίς δὲν εὕρισκε πλέον οὐδὲ ἀπόκεντρόν τινα τῆς διανοίας γωνίαν, ἵνα προσφύγῃ ἐν αὐτῇ, οὔτε μίαν ἀλύμαντον τῆς καρδίας ἵνα, δυναμένη νὰ δονισθῆ ἐμμούσως ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἄλλ' ἀγαθὴ τύχη! τὸ κακὸν ὑπερπελόνασεν οὕτως, ὥστε κατέστη πασίδηλον ἀπανταχόθεν δὲ οἱ εὐφρονούντες τῶν πολιτῶν καὶ οἱ πανοῦντες τὴν πατρίδα κραυγάζουσι νῦν, καὶ συμβουλεύουσι καὶ ἐνεργοῦσιν ὅ,τι ἕκαστος δύναται πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ.

Εἶνε δὲ καιρὸς πλέον νὰ κατανοήσωμεν πάντες τὸν ὀλεθρον, πρὸς ὃν ἡ Πατρίς ἄγεται ἀκαθέκτως, καὶ νὰ συνενώσωμεν τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐνεργείας ἡμῶν πάσας πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς, κινδυνεύουσας σήμερον εἰπὲρ ποτε καὶ ἄλλοτε νὰ καταποντισθῆ ὑπὸ τῆς φοβερᾶς τρικυμίας, ἣν φυλετικὰ καὶ δυναστικὰ συμφέροντα παντοῖα ἐγείρουσι περὶ αὐτήν. Καιρὸς ν' ἀνορθώσωμεν τὸ πρὸς τοὺς πατρίους νόμους σέβας, καιρὸς νὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς τῶν πατέρων ἡμῶν τὰ ἀπλοῖκα καὶ γνήσια ἑλληνικὰ ἦθη· καιρὸς νὰ περιστοιχίσωμεν ἀπαξάπαντες τὴν κινδυνεύουσαν Πατρίδα, καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ χρήμασι, καὶ τῷ αἵματι αὐτῷ ἡμῶν ἔτι νὰ ὑπερασπίσωμεν αὐτήν, ἐμβατήριον ἔχοντες παιᾶνα τὸ «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἐμύνησθαι περὶ Πάτρης» ἐκείνο.

Ζήτω λοιπὸν ἡ Πατρίς!
Ζήτω ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνισμός!
Ζήτω ὁ ἡμέτερος Σύλλογος!

ΛΟΓΟΣ

ἐκφωνηθεὶς εἰς τὰ ἐγκαλῖα τοῦ ἐν Ζαχαζικίῳ
Παραρτήματος τοῦ ἐν Καίρῳ Ἑλληνικοῦ
Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου

Η ΕΝΟΤΗΣ.

ΦΙΛΟΜΟΓΕΟΣ ΟΜΗΓΥΡΙΣ!

Σεπτὴν καὶ φαιδρὰν ἑορτὴν συνήλθομεν, ἵνα ἑορτάσωμεν, ἐγκαινίζοντες τὸ Παραρτήμα τοῦτο τοῦ ἐν Καίρῳ Ἑλληνικοῦ Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου «Η ΕΝΟΤΗΣ» ἑορτὴν καθιδρύματος, ἐν ᾧ τὸ πνεῦμα, τιθέμενον ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὴν ὕλην, ἀνευρίσκει τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ κυριαρχίαν ἐπ' ἐκείνης, ἑορτὴν καθιδρύματος, ἐν ᾧ ὁ ἰδανικὸς καὶ ἄυλος τοῦ νοῦς κόσμος διακεχυμένος ἐπὶ τὰς καρδίας ἡμῶν κατακυριεύσει αὐτῶν, καὶ εἰς ὑψηλὰ καὶ ὑπερφυσικὰς ἐκστάσεις πρὸς καιρὸν αὐτὰς θὰ φέρῃ ἑορτὴν καθιδρύματος, ἐν ᾧ τὸ πνεῦμα ἐν βραχεὶ θὰ ἐκτυλίξῃ ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν τοσοῦτων αἰῶνων τὸν σάλον, τοσαύτης ἀχανοῦς δημιουργίας τὴν ὑπαρξίν καὶ τοσαύτης ἐν τῷ μορίῳ τῷ μόλις ὄρατῷ ἀναριθμήτου καὶ ἀμυδρᾶς ζωῆς τὴν κίνησιν, καὶ τέλος ἑορτὴν καθιδρύματος, ἐν ᾧ ἡ τροφή τοῦ πνεύματος, ἡ μάθησις θὰ ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν τῆς ζωῆς. Τί δὲ ἄλλο τῆς μαθήσεως ἀπαυγάζον τὰς ἀρετὰς τοῦ νοῦς, ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον ν' ἀφικνῆται εἰς σφαιρὰς ἀνωτέρας καὶ μέχρις ἐβδόμου οὐρανοῦ; τί δὲ ἄλλο τῆς σπουδῆς φέρει τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῆς ἐρεῦνης καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπείρου, μέχρι τῆς ἐξιχνιάσεως καὶ αὐτῆς τῆς δημιουργίας; τί δὲ ἄλλο τῆς παιδείας διανοίγον τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ καγονικοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ

τοῦ ὠραίου, στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, ἔργα τῆς φανταστικῆς ἐπινοίας του, ζηλευτὰ μὲν τοῖς παροῦσι, θαυμαστὰ δὲ καὶ ἐπιζήτητα εἰς τοὺς αἰῶνας; τί δὲ ἄλλο τοῦ συνόλου τῆς μαθήσεως, τῆς δὴ ἐπιστήμης καλουμένης, κατὰ τάξιν μὲν καὶ ἀρμονίαν τὰς γνώσεις διδασκούσης, σκοπούσης δὲ τὴν ὕψι ἐπὶ πλείστον μάθησιν, καὶ τεινούσης πρὸς τὸ ἄπειρον, εἶναι ἀντάξιον νὰ ἐξαλλοιώσῃ τὰς ἕξεις, τὰς ἐκ τοῦ φθαρτοῦ καὶ γήενου σώματος τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἀνάγκην φυσικὴν προερχομένας, καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τάξιν ἀνωτέραν τείνουσαν εἰς ἐξάγκισιν μὲν τῆς ψυχῆς, τελειοποιήσιν δὲ ταύτης μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπείρου, τοῦ Θεοῦ; Μόνη λοιπὸν ἡ τροφὴ τοῦ πνεύματος, ἡ μάθησις, ἡ σπουδὴ, ἡ παιδεία καὶ ἡ ἐπιστήμη δίδουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δευτέραν ἐκείνην φύσιν τὸ λογικὸν, καὶ τείνουσι νὰ φέρωσιν αὐτὸν εἰς σφαίρας μὲν ἀνωτέρας καὶ κατάληψιν τῆς δημιουργίας, εἰς ἔργα δὲ δικαιοῦς ζηλευτὰ καὶ τάσιν ἀφομοιωσεῶς πρὸς αὐτὸ τὸ τέλειον, τὸν Θεόν. Τοιαύτην λοιπὸν ἐορτὴν συνήλθομεν νὰ ἐορτάσωμεν σήμερον ἐνταῦθα μετὰ σπουδῆς καὶ ἔρωτος πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς τοῦτο ἐκδηλοῦται εἰς τὰ φαιδρὰ ὑμῶν πρόσωπα καὶ τὰ τῶν φίλων ξένων, οἵτινες, λάτρεις τῆς ἐπιστήμης ὄντες, ἔσπευσαν διὰ τῆς παρουσίας των νὰ συμβάλωσιν εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ἐορτῆς ταύτης, ἐφ' ᾧ ἐκφράζομεν αὐτοῖς μυρίας εὐχαριστήσεις. Ἐγκαινίζοντες δὲ τὸ ἔργον ἡμῶν, ὦ φίλοι ἐταῖροι, ἅς ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν καὶ παρουσίαν.

Σχολεῖα, Λύκεια, Γυμνάσια, Πανεπιστήμια καὶ Σχολαὶ ἦσαν, εἶναι καὶ θὰ ἦναι τὰ μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐν αὐτοῖς φοιτῶντες οἱ ἄνθρωποι, λαμβάνουσιν τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνά-

πλασιν τοῦ λογικοῦ εἰς βαθμὸν μᾶλλον ἢ ἦσαν τελειότερον κατὰ ὄρισμένους ἐν γένει ἐποχὰς τοῦ βίου αὐτῶν καὶ κατὰ τρόπον ἄλλοιον εἰς ταύτας. Ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ Λυκείοις γιγνομένη ἡ μάθησις δογματικῶς καὶ ὡς ἀπὸ τρίποδος, σκοπεῖ τὴν ἀνάπλασιν τῆς πρώτης ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, ἣν ποδηγετεῖ μὲν ἐναρμονίως εἰς τὴν ῥύθμισιν τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ προφορικοῦ λόγου, ἐφοδιάζει δὲ αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ γραπτοῦ, δι' οὗ καὶ μόνου ὁ ἄνθρωπος συσχετίζεται καὶ κοινωνεῖ μετὰ τῶν παρελθουσῶν καὶ μελλουσῶν γενεῶν καὶ μετὰ τῶν ἀποκεχωρισμένων μακρὰν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ φίλων. Ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ Λυκείοις συνειθίζει ὁ ἄνθρωπος εὐθὺς εἰς τὰ πρώτα βήματα τῆς ζωῆς αὐτοῦ νὰ ὀνομάζῃ καταλλήλως τὴν περικυκλοῦσαν αὐτὸν κτῆσιν καὶ ἐξοικειούμενος πρὸς αὐτὴν νὰ τὴν μεταχειρίζεται σκοπίμως καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἐν αὐτοῖς τέλος ἐνσπείρεται καὶ προσωποποιεῖται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἄπειρον πρὸς ὃ τείνει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ διάνοιά του, τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς περικειμένης παντοειδοῦς δημιουργίας, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ Θεός.

Ἡ δὲ ἐν τοῖς Γυμνασίοις, τοῖς φυτωρίοις τούτοις τῆς καλουμένης μέσης παιδείας, ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐποχῇ τῇ ἤδη μᾶλλον ἐσηματισμένη τῆς διανοίας αὐτοῦ, ἀποκτᾷ καὶ μανθάνει τὰ ἐγκύκλια λεγόμενα μαθήματα, τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἀνεξαντλήτων ταμειωτηρίων ἀπείρων προβλημάτων τῆς κτίσεως, τὰς κλεῖς δι' ὧν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ τῇ ἐπιδόσει εἰς τὰς ἐπιστήμας ὁ ἄνθρωπος ποδηγετούμενος, θὰ ἀγωνίζεται τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ὕλῃ. Ἐν αὐτοῖς στρέφεται ἡ προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν προορισμὸν καὶ τὴν σχέσιν αὐ-

τοῦ πρὸς τὴν λοιπὴν κτῆσιν καὶ, ῥυθμίζουσα τὴν ἐπίλοιπον ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἐγκαταλείπει καὶ ἀφίησι τὸ σῶμα αὐτοῦ κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ μόνου, ἐφ' ὅρου ζωῆς, εἴτε πρὸς τὸ ἀγαθόν, εἴτε πρὸς τὸ κακόν, εἴτε πρὸς τὴν ἀρετὴν εἴτε πρὸς τὴν κακίαν, καὶ καὶ ἐποφθαλμιᾷ εἴτε τὸν Παράδεισον εἴτε τὴν κόλασιν. Ἐν αὐτοῖς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐγύμναζε καὶ παρεσκεύαζε τὸ σῶμα αὐτοῦ καλὸν πλοῖον καλοῦ κυβερνήτου τῆς ψυχῆς, καὶ σήμερον δὲ δίδει τὴν εὐκίνησιαν καὶ τὴν τέχνην, δι' ἧς καὶ μόνης ἐφ' ὅρου ζωῆς θὰ ἦναι εἰς θέσιν νὰ ὑπερμαχῇ καὶ ὑπερασπίζηται τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ. Ὁ Σωκράτης ἔσωσε πολέμων τὸν πληρωθέντα μαθητὴν αὐτοῦ Ἀλκιβιάδην, καὶ οἱ Γερμανοὶ σπουδασταὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος των, ἡ δὲ φάλαγγς τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου ἐκγυμνάζεται ἀποβλέπουσα πρὸς τοὺς δούλους ἀδελφοὺς ἡμῶν. Τέλος ἐν αὐτοῖς ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀνὴρ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν.

Ἡ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ Σχολαῖς διδασχὴ καὶ μάθησις γίνεται κατὰ τρόπον ὅπως ἴδιον, σκοποῦντα μὲν τὴν κραταίωσιν τῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸ τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν ὅλων καὶ τὴν φιλολογίαν, ἐν γένει ὅμως ἐφιστῶντα τὴν ἰδιάζουσαν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς ὄρισμένον εἶδος ἐκ τῆς ἀχανοῦς καὶ ὀλονὲν ἀυξομένης πληθῆος γνώσεων, ἐφ' ᾧ οὗτος στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ παρατήρησιν λεπτομερέστερον εἰς ἴδιαν σπουδὴν, περιλαμβάνουσαν τμηματικῶς ἐκ τῆς περικειμένης πέριξ τοῦ ἀνθρώπου κτίσεως ὄρισμένον ταύτης τμήμα. Εἶναι λοιπὸν ἡ μάθησις καὶ σπουδὴ ἐντούτῳ ἴδια, καὶ κυριαρχικῶς δικαιώματι ἐπιτάσσει τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τοῦτο καὶ μόνον νὰ ἔχῃ ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, καὶ ταύτη καὶ μόνη γενόμενος ἄπαξ στρατιώτης, καὶ τὴν πανοπλίαν αὐτῆς ἐνδυ-

σάμενος, νὰ στρατεύηται τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνανδρεῖώται πρὸς τὰ ἄθλα αὐτῆς. Διότι καθὼς τὰ ἔθνη στόλους καὶ στρατοὺς καὶ ὄπλα διὰ τὰς ἀνάγκας τὰς τε πρὸς ἄμυναν καὶ κατάκτησιν ἠτοίμασαν, οὕτω καὶ αἱ ἐπιστήμαι, ἔχουσαι τοὺς ἀθλητὰς καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ἀγωνίζονται μὲν στερωτῷ βήματι ἐναντίον τῆς ἐκ τῆς ἀμαθείας ἀχλὺς, χωροῦσι δὲ ἐρρωμένως πρὸς νέας κατακτήσεις, ἀνιχνεύουσαι τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας καὶ λύουσαι ἀενάως τὰ ἄπειρα ταύτης προβλήματα, μὴ καμπτόμεναι οὔτε ἐκ τῆς πληθῆος οὔτε ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τείνουσαι πρὸς τὸ τέλειον καὶ πρὸς πᾶν τὸ ὑπάρχον εἰς τὸ ἄπειρον. Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ Σχολαῖς ὁ ἄνθρωπος, ποτιζόμενος τὸ νέκταρ τῆς ἐπιστήμης, στρέφει τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ὄλην δημιουργίαν, τὸ δημιουργικὸν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχέγονον τῆς ὄλης κτίσεως καὶ κατανοεῖ τὴν μηδαμινότητα αὐτοῦ καὶ τὸν ὑφιστάμενον ἀμυδρὸν μὲν ἀλλ' ἀείποτε ὑπάρχοντα σύνδεσμον τούτου μετ' ἐκείνου. Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη εὐρίσκουσιν ἐκάστη τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν καὶ ἐρευνοῦν, τὴν ἐμπρέπουσαν παρατήρησιν καὶ σμίλην καὶ θεωροῦμεναι καὶ ἀνατεμνόμεναι, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἀχανὲς τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκεῖ λαμβάνουσαι θέσιν, γίνονται πλέον κτῆμα αὐτοῦ. Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τέλος ἡ μάθησις ἔχει τὸ ἄπειρον καὶ τὸ τέλειον καὶ εἰκότως χορηγεῖ εἰς τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς τὸν τίτλον ἐπιστήμων. Τοιαύτη, σεβαστὴ ὀμύγυρις, εἶναι ἡ ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ Λυκείοις καὶ Γυμνασίοις καὶ Πανεπιστημίοις καὶ Σχολαῖς παιδεύσις καὶ μάθησις, ἣν συντομώτατα καὶ πάνυ ἀπείρως ἕνεκα τοῦ περιορισμένου τῶν γνώσεών μου ἀνέλιξα ὑπὸ τὰ ὄμματα ὑμῶν σήμερον ἐν τῇ ἐγκαινιάσει τοῦ Παραρτήματος τούτου καὶ ἦν

τὰ ἔθνη ἀμιλλῶνται νὰ καλλιεργήσωσι καὶ λατρεύσωσι εἰς βαθμὸν μᾶλλον ἢ ἦττον τέλειον ἀναλόγως τοῦ ἔρωτος αὐτῶν πρὸς ταύτας, προσποριζόμενα οὕτω τὴν μόνην ἀληθῆ ἰσχὺν, τὸν πολιτισμὸν. Ὑπῆρξαν ἔθνη εἰς τὴν ἀρχαίότητα μεγάλα καὶ ἰσχυρά, περιπονηθέντα μὲν τὴν τοῦ σώματος βίωσιν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην καλλιεργήσαντα, μηδαμῶς δὲ ζητήσαντα τὴν τοῦ πνεύματος παιδείουσι καὶ ἰσχυροποίησιν, οὐδὲ ζηλώσαντα τὴν σοφίαν καὶ τὴν μάθησιν, ἔπεσαν μετὰ πατάγου καὶ ὑπεδουλώθησαν, δοῦλα προϋπάρχοντα τῷ βαρβαρισμῷ. Διὰ ταῦτα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης σήμερον, προσπορισθέντα ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἱστορίας τὰ χρήσιμα ταῦτα πορίσματα καὶ κατανοήσαντα, ὅτι ἡ μάθησις καὶ ἡ παιδεία καὶ ἡ καλλιτεχνία καὶ αἱ ἐπιστήμαι, συνδυαζόμενα μετὰ τῆς τοῦ σώματος ἐνασχόσεως, εἶναι τὰ μόνα μέσα, ἅτινα ἰσχυροποιοῦσι τὰ ἔθνη, ἀμιλλῶνται εἰς τὴν τῆς ἐπιστήμης ἐναργέστεραν καὶ διακαεστέραν λατρείαν, μὴ παραμελοῦντα καὶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ σωματικὴν ἐνάσκησιν.

Ἄλλ' οἱ Σύλλογοι τί σκοποῦσι καὶ πρὸς τί ἰδρῦθησαν; Ἴδου τὸ κύριον ζήτημα, εἰς ὃ πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν σήμερον ἡμεῖς, οἵτινες συνήλθομεν μετὰ προθυμίας καὶ σπουδῆς ἵνα ἐγκαινίσωμεν τὸ Παράρτημα τοῦτο τοῦ ἐν Καίρῳ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου. Οἱ Σύλλογοι εἶναι καὶ οὗτοι ἰδρύματα τῆς μαθήσεως καὶ τῆς παιδείας, εἶναι τροφεῖα, ὅπου τὸ πνεῦμα γεύεται τοὺς καλοὺς τῆς ἐπιστήμης καρπούς, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς, οὔτε διδάσκαλοι ὑπάρχουσιν, οὔτε μαθηταί, οὔτε ἡ μία ἡλικία ἀποκλείεται ὑπὸ τῆς ἄλλης, οὔτε δογματικῶ οἰονεὶ τρόπῳ καὶ ἀπὸ τρίποδος διδάσκεται ἡ μάθησις, οὔτε περὶ ὠρισμένου εἶδους γνώσεων στρέφεται διδάσκαλοι καὶ μαθηταί ἐν αὐτοῖς ἐναλλάξ ὑπάρχουσιν οἱ ἑταῖροι τῶν Συλλόγων, οἵτινες σπεύδουσιν αὐτοῦ,

ἵνα διδάξωσι καὶ διδαχθῶσι. Οἱ ἑταῖροι, ἄλλαι μέλισσαι κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτῶν κατ' ἰδίαν ἐνασχολούμεναι εἰς τὴν συλλογὴν ἡδυνῶν ἀρωμάτων καὶ χυμῶν ἐκ τοῦ ἀπεράντου κήπου τῆς ἐπιστήμης, πρέχουσι πάντες εἰς τὸ ἴδρυμά των, ὡς εἰς κυψέλην καὶ ἐκεῖ ἀπεργάζονται διὰ τῆς ἀλληλοδιδασχῆς τὸ μέλι καὶ νέκταρ τῆς ἐπιστήμης, ἐξ οὗ μεθυσκόμενοι γίνονται λάτρεις τῆς μαθήσεως καὶ ἀνεπαισθήτως καὶ ἡρέμα καθηδύνουσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Ἐν ἄλλοις λόγοις τείνουσιν εἰς τὸ «Νὰ διδαχθῶσι πολλοὶ καὶ πληθυνθῇ ἡ γνῶσις». Πρὸς τοιοῦτόν τινα λοιπὸν σκοπὸν καὶ τοιαύτην μέριμναν, φιλόμουσος ὁμήγυρις, κεκλήμεθα σήμερον νὰ συνδεθῶμεν διὰ τῆς ἀγάπης ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑποχρέωσιν ὃ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον νὰ συλλέγῃ καὶ χρησιμοποιοῖ γνῶσεις καὶ μάθησιν καὶ ἐπιστήμην. Τότε δὲ οἱ πάντες ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς αἰθούσης ταύτης δὲν θὰ ἀπορῶμεν παρατηροῦντες τὴν περιειμένην κτῆσιν ὡς ζένην, ἀλλ' ἐννοοῦντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον τὸν σκοπὸν καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτῆς θὰ ἡμεῖς ὑπέρτεροι καὶ κρείττονες ἑαυτῶν, μὴ προσκίπτοντες πρὸ τοῦ ἐμποδίου τοῦ ἐκ τοῦ ἀγνώστου. Οὐδὲ θὰ περιχέεται πλέον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ ἀγλὴ τῆς ἀμαθείας, ἀλλ' ἕκαστος φωτιζόμενος ἐκ τῆς λάμψεως τῆς ἐκ τῆς μαθήσεως, θὰ βαδίζῃ στερεῶ ποδὶ καὶ θὰ ἐξιχνιάζῃ τὰ ἀνεξιχνίαστα καὶ ἀνεξερεύνητα τῆς δημιουργίας, δοξάζων τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός. Ἄς ὀπλισθῶμεν λοιπὸν, φιλόμουσοι ἑταῖροι, μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης καὶ οὕτω παρεσκευασμένοι, ἄς χωρήσωμεν εἰς τὸ συνεντευκτήριον ἡμῶν τοῦτο διδάξοντες καὶ διδαζόμενοι. Ἄς θέσωμεν δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ εὐρεία τῶν γνώσεων ὁ ἀπαραίτητος καὶ μόνος ὅρος τῆς ἀλληλοδιδασχῆς οὐδὲ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐμπεριστατωμένη παιδεία ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἔ-

νευ εἰς τὰς ὀμιλίαις καὶ συζητήσεις ἡμῶν, ἀλλ' ἡ θέλησις καὶ ἔφεσις εἰς τὸ μανθάνειν καὶ ἡ πρὸς τὴν μελέτην συνεχῆς ἡμῶν μέριμνα. Διότι λέγει ὁ Ἡσίοδος

« Εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
Καὶ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, μέγα τάχα κεν τὸ γένοιτο. »

Ἄς ἔχομεν λοιπὸν, φίλοι, τοῦτο κατὰ νοῦν καὶ μὲ τὴν σπουδὴν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐπιστήμην θὰ δυνηθῶμεν, ὡς προείπον, νὰ φθάσωμεν τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

ΕΝΟΤΗΣ Δὲ ἐκλήθη τὸ κέντρον ἡμῶν ἐν Καίρῳ, οὗτινος ἀποτελοῦμεν μέρος, καὶ Ἐνότητα καλοῦμεν καὶ τὸ Παράρτημα τοῦτο. Εἶναι πάντη περιττὸν νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης. Ἡ ἐνότης ἐν τῇ εὐρείᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως εἶναι τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον εἰς τὰ σωματεῖα τὰ πρὸς μέγα σκοπὸν ἰδρῦμένα ἐν δὲ τῇ ἐπιστήμῃ ἡ ἐνότης ἀναπόσπαστος, διότι ἡ πληθὺς τῶν γνώσεων καὶ ἡ ἐμπεριστατωμένη παρατήρησις καὶ ἐξέτασις αὐτῶν εἶναι ἔργον ἀνώτερον τῶν δυνάμεων ἐνὸς καὶ μόνου στρατιώτου τῆς ἐπιστήμης. Ἐὰν ρίψωμεν βλέμμα εἰς τὰς γιγαντιαίας προόδους τῆς ἐπιστήμης θὰ ἴδωμεν, ὅτι πολλοὶ συνεταιρίζονται καὶ διὰ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ διασκόπησιν πολλῶν προβλημάτων, ἅτινα παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἄλλ' ὅσα ἡ ἐπιστήμη εὐρύνει τὸν κύκλον καὶ ὅσα χωρεῖ πρὸς τὴν πρόοδον, τοσοῦτω καὶ τὰ ἐκ ταύτης προβλήματα ὑπεράριθμα καὶ τοσοῦτω ὁ συνεταιρισμὸς καὶ τὰ συλλαλητήρια καὶ αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ Ἐταιρίαι καὶ Σύλλογοι πολυάριθμα καθίστανται ἀπαιτοῦντα τὴν ἐνότητα. Ἐγὼ λοιπὸν, φίλτατοι ἑταῖροι, τὸ σύμβολον ἡμῶν ἐνότης, καὶ βάσις ἡ ἀγάπη, καὶ ἄς χωρήσωμεν μετὰ πόθου εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἀγνώστου καὶ τὴν μελέτην τῆς κτίσεως, ἐπικαλούμενοι τὴν ἐκ τοῦ ἀ π ε ἶ ρ ο υ Θε ο ὕ ἀντίληψιν,

ἵνα ὦμεν μία γνώμη καὶ θέλησις, μία προαίρεσις καὶ ἀγάπη. Γένοιτο! Γένοιτο! Γένοιτο!

Ἐν Ζαχαζικίῳ τῇ 12 Ἀπριλίου 1877.

Γ. Φ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

Ἡ ἐκπαίδευσις, σκοπὸν ἔχουσα νὰ καταστήσῃ τὸν παιδευόμενον ἱκανὸν νὰ ἐκπληρῶσιν τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πάντα, εἶναι τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῶν καθηκόντων ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, καὶ δικαίως περὶ αὐτῆς ἔγραψαν καὶ ἐλάλησαν οἱ μέγιστοι τῶν σοφῶν. Καὶ παρ' ἡμῖν δ' ἐπ' ἐσχάτων σπουδαῖοι ἄνδρες ἐπεβάλλοντο νὰ εὐρωσι σύστημα ἐκπαίδευσέως συνᾶδον πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αἰτινες ἐγένοντα ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ. Ἡ μέθοδος, ὡς γνωστὸν, ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐπειδὴ ὅμως οἱ τοιοῦτοι θεσμοὶ ἔχουσι στενωπάτην σχέσιν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου ἔθνους καὶ πρὸς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων, ἔπεται ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ μεταφυτεῦνται. Πρέπει δὲ ἡ μέθοδος νὰ ὑποστῇ τὰς τροποποιήσεις, ἄς ἡ πείρα θὰ ὑποδείξῃ, καὶ ἔπειτα νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ἐπίλυσιν τοῦ δυσχερεστάτου προβλήματος τῆς ἐκπαίδευσέως τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ νέου βίου. Αἱ πρῶται δοκιμαὶ εἰσέτι δὲν ἐπερατώθησαν ἂν δὲ τὸ σύστημα εὐρεθῇ, θὰ ἐργασθῶσιν εἰς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί.

Οὐδὲν ἦττον τὰ ἐλαττώματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης ἐκπαίδευσέως ἔχουσιν ἤδη παρατηρηθῆ καὶ μελετηθῆ οἱ δὲ κηδόμενοι τῆς μορφώσεως τοῦ ἔθνους δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν γενομένων ἐρευνῶν καὶ τῆς γενομένης πείρας, ἵνα ἐπενέγκωσιν ἀπὸ τοῦδε τὰς βελτιώσεις ὅσαι εἶναι δυναταὶ ἄνευ ἰδι-

αιτέρας τῶν διδασκόντων παρασκευῆς καὶ ἄνευ ἰδιαίτερας δαπάνης.

Τίς εἶναι ὁ προορισμὸς πάσης σχολῆς; Ὡς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, πάντες οἱ θεσμοὶ ὅσοι περιέστειλαν τὴν ἀτομικὴν ἐκάστου ἐλευθερίαν ἔπεσον ἢ πίπτουσιν καθ' ἐκάστην. Παντὸς ἐπαγγέλματος, παντὸς ἔργου αἱ θύραι εἶναι εἰς πάντα παιδευόμενον ἀνοικταί· ἐν δὲ τῇ ἀπέριφῳ ποικιλίᾳ, ὑφ' ἣν παρίσταται ἐν τῷ νέῳ βίῳ ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ προαίρεσις θὰ δείξῃ εἰς ἕκαστον μίαν τινὰ ὁδὸν ἐκ τῶν πολλῶν.

Οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι μετεωρίζουσι τὸν παιδευόμενον διεξερχόμενοι τὰ καλὰ ἄτινα ὅ' ἀποκτήσῃ διὰ τῆς παιδείας. Αὐτὸς δὲ ἐλέπων μετὰ πόσης προθυμίας τὸ κοινὸν παρίσταται εἰς τὰς ἐξετάσεις αὐτοῦ, ἢ ἐπευφημεῖ καὶ χειροκροτεῖ, ὅταν προέρχεται νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον αὐτοῦ, πιστεύει ὅτι πράγματι μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων πάντες θὰ ὑποδεχθῶσιν αὐτὸν ἀνοικταῖς ἀγκάλας.

«Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νεοσσὶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε» διείς «τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.»

Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ἡ κοινωνία παραλαβοῦσα τὸν νέον ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου θὰ προττατεύσῃ αὐτῶν. Ἡ κοινωνία παρέχουσα εἰς τοὺς νεωτέρους πάντας ὁμοῦ τὴν ἐκπαίδευσιν δωρεάν, δὲν δύναται, τό γε νῦν, ὑπὲρ ἑνὸς ἐκάστου αὐτοῦ ἰδίᾳ νὰ προβῇ πέραν ἐπευφημιῶν καὶ χειροκρουσίας. Δὲν θὰ προστατεύσῃ αὐτὸν κατὰ τῆς καταδρομῆς τῆς τύχης, οὐδὲ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ὅστις ἐν τῇ ἀμίλλῃ τοῦλάχιστον βοηθὸς βέβαια δὲν εἶναι. Εἰς δὲ τὰ πρόθυρα ἐκάστης ἐργασίας συνωθοῦνται ἄπειρα πλήθη, ἐκεῖ δὲ ἀναμένει ἕκαστον νέον ἀγὼν πολὺ τῶν τῆς σχολῆς δυσχερέστερος. Προνόμιον ἀληθῶς δὲν ὑπάρχει· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι ἀπέριφως

δυσχερέστερα τῆς ἐργασίας ἢ ζήτησις τοῦ ἔργου.

Αὐτοὶ δὲ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τάξεις· εἰς ὀλίγους ὠφελουμένους ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων πλείονα ὅσων ὠφελούσιν αὐτοὺς, καὶ εἰς πολλοὺς ὠφελουμένους ὀλιγώτερα. Τὰ αἷτια τῆς καταστάσεως ταύτης, ὡς αἱ ρίζαι τῶν μεγάλων καὶ παλαιῶν δένδρων, εἶναι τεθαμμένα εἰς βάθος μέγα· ὀλίγοι δὲ δύνανται νὰ ἀνεύρωσιν αὐτὰ καὶ νὰ ἐξετάσωσι πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Πάντες δὲ οἱ ἄλλοι, ὑπολαμβάνοντες τὴν κατάστασιν ταύτην ὡς ἀπόρροϊαν τοῦ ὀρθῶς ζῆν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν ζητοῦσι τὴν κατάλυσιν τοῦ πλεονεκτήματος, ἀλλ' ἕκαστος, ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς ὁμοίους του ἀποκλήρους, ζῆσθε νὰ προτιμηθῇ εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ ἀγαθοῦ.

Ταύτης τῆς πάλης βεβαίως δὲν ἐξέρχεται νικητῆς ὁ διατρίψας τὸν πολὺν χρόνον ἐν τῇ παλαιστρᾷ. Ἀλλὰ βλέπομεν πολλάκις ὅτι καὶ τελευταῖός τις ἐπελθὼν ὑπερέβαλε πάντας καὶ κατητύχησε. Ἄλλος δὲ παλαίμαχος ἀγωνιστῆς, ἐπίδοξος ὅτι θὰ νικήσῃ, ἐκκρούεται καὶ πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τετάρτην, καὶ συμβαίνει πολλάκις νὰ διέλθῃ τὸν βίον χωρὶς νὰ καταστήσῃ τὰ ἑαυτοῦ πράγματα εἰς ὁδὸν, νὰ βάλῃ, ὡς λέγομεν, τὴν σειράν.

Ποῦ μὲν ἡ ἐργασία τυγχάνει ἀνίσου ἀνταμοιβῆς ἢ εἶναι κακῶς διανεμημένη· ποῦ δὲ εἶναι ὀλίγη· ἀλλαχοῦ πάλιν τὸ ἔργον ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ ἐργάτης ἐλλείπει. Ἄλλοτε πρέπει καὶ ἐπανειλημμένως ἀποτυχῶν τις νὰ ἐπιμεινῇ· ἄλλοτε δὲ καὶ ἐκουσίως νὰ ἀποστῇ πασῶν δὲ τούτων τῶν περιστάσεων ἕκαστος εἶναι ἀνεξάρτητος κριτής.

Ἡ δὲ πρόοδος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν, ἡ ἐκπολίτισις βαρβάρων καὶ ἀξένων χωρῶν, διὰ τῆς ὁλονὲν προαγομένης ἐπικοινωνίας παρέχουσι καθ' ἐκάστην εἰς τὸν νέον πολλὰ

μέσα προαγωγῆς ἄγνωστα τὴν προτεραιάν· καὶ περὶ τούτων δὲ πάντων δέον ἕκαστος ἐκ τῶν ἐνότων νὰ δύνηται νὰ κρίνῃ ταχέως καὶ ὀρθῶς.

Δὲν πρέπει νὰ υπερτιμηθῇ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διότι πλησίον εἶναι ἡ ἀποτυχία· δὲν πρέπει νὰ υποτιμηθῇ αὐτὰς καὶ νὰ τάξῃ ἑαυτὸν εἰς ἔργον κατώτερον τῶν δυνάμεων του διὰ δειλίαν. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εἶναι ὡς ἂν μὴ ἐξῆσεν ἔτη τινὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγῶνι θὰ ποιῆται χρῆσιν τῶν ποικίλων καὶ ἀναριθμητῶν μέσων εἰς ὑπερνίκησιν ἀναριθμητῶν δυσχερειῶν, οὐ μόνον πρέπει νὰ μὴ πλανηθῇ, νὰ μὴ δειλιάσῃ, νὰ μὴ θρασυθῇ, ἀλλ' ἅπαντες θρασέως παρ' αὐτοῦ μιᾶ φωνῇ ἀπαιτοῦμεν μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον ν' ἀποκλίνῃ τῆς ἐναντίας ὁδοῦ, ἥτις θὰ φέρῃ αὐτὸν διὰ τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦ καλοῦ, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ. Αἰσθανόμεθα πάντες ὅτι ὑπεράνω τῆς ἀνάγκης τοῦ φαγεῖν καὶ τοῦ πιεῖν καὶ τοῦ ταμιεύεσθαι, ὑπάρχει ἀνώτερός τις σκοπός, αὐτὸς ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ καθήκοντα ὧν ἡ ἐκπλήρωσις ἄγει εἰς αὐτόν. Θέλομεν ὁ παιδευθεὶς νὰ ταχθῇ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν, οἵτινες ἐπόμενοι τῷ Σωτῆρι ἐπεδίωξαν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ φωτισμῷ καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ. Διότι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι τόσα ἀγαθὰ, ὥστε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ ἡσυχάσῃ. Ἄν τις ἀναλογισθῇ πῶσον ὀλίγον ἐπιδρῶσιν αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τὴν διαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν ἐν τῷ μικρῷ μέρει τῆς γῆς ἔνθα λέγεται ὅτι ἐπικρατοῦσιν ἂν ἀναλογισθῇ πόσον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐνοθεύθησαν, ἐπολεμήθησαν, ἢ καταβλήθησιν περιεκόπησαν ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ τῆς Εὐρώπης γωνίᾳ, πόσον ἕως χθὲς καὶ σήμερον ἐκινδύνευσαν ἐν αὐτῇ τῇ ἐνδόξῳ Γαλλίᾳ ἥτις ἐγένετο ἡ τροφὸς αὐτῶν, θὰ μισθωθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ δδυνηροτάτην

ἀμφιβολίαν. Θὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐκ τύχης τινὸς ἐπεπόλασαν αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ καὶ ὅτι κίνδυνος εἶναι νὰ καταποντωθῶσι καὶ πάλιν ἐν τῇ ἀπέριφῳ συγχύσει καὶ ταραχῇ τοῦ νέου πνεύματος, ἀπολείπουσαι τοὺς λαοὺς, ἄνευ ἀστέρος πολιτικοῦ, ἄνευ ἐλπίδος πλέον, παίγιον τῆς τυφλῆς βίας.

Ἡ παρ' Ὀμήρῳ Ἀθηνα, πέμπουσα τὸν Διομήδη νὰγωνισθῇ πρὸς ἄνδρας καὶ δαίμονας, πολεμίους, ἀφαιρεῖ μὲν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὴν ἀχλὺν, ἵνα βλέπῃ καθαρῶς, ἐνίσει δὲ εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ ἄτρομον μένος, ἵνα μὴ φοβῆται, καὶ παραγγέλλει σαφῶς τίνας ἐκ τῶν θεοτήτων θὰ σεβασθῇ καὶ πρὸς τίνας θὰ πολεμήσῃ. Οὕτως ἡ σχολὴ πρέπει νὰ δέξῃ τὴν διάνοιαν τοῦ παιδευομένου ἵνα βλέπῃ, νὰ κρατύνῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἵνα ἀνίστηται καὶ προχωρῇ, καὶ ἔπειτα ἀσφαλῶς νὰ ἰδρῶσῃ τὸ ἦθος ἐν ἀρετῇ.

Ταύτας τὰς ἀρχὰς δέχονται πάντες σχεδὸν ὅσοι ἐν νεωτέροις χρόνοις ἐγραψαν περὶ ἐκπαίδευσως ἐξ ὧν ἀναφέρω ὅσων εἶδον τὰ βιβλία· μέγιστοι μὲν ὁ Montaigne καὶ ὁ Rousseau αἵτινες ἐκ τῶν πρώτων ἀνεκίνησαν τὸ περὶ ἐκπαίδευσως ζήτημα μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐν τῇ Δύσει, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ νῦν πρωτοπουργὸς τῆς Γαλλίας Ἰούλιος Σίμων ἐκ τῶν κορυφαίων ρητόρων καὶ φιλοσόφων τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Παρετήρησα δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Αὐρηλιᾶς Dupaulour, καὶ περ εἰς ἀντίθετα πρὸς τὸν φιλελεύθερον ῥήτορα καταντῶν συμπεράσματα πανταχοῦ, ὅμως ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὁρμάται, καὶ χαριέντως μάλιστα ἐκτίθησιν αὐτὰς διὰ τῶν τριῶν λέξεων, *développer, fortifier, polir.*

τούτέστιν ἀνάπτυξις, ἐπίσχυσις, ἐξευγένισις. Ἰδίας δὲ μνείας ἄξιον εἶναι τὸ βιβλίον ὑπερἑδημοσίευσεν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ὁ ἡμέτερος Ἐκνθόπουλος περὶ τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαίδευσως, βιβλίον θεωρητικώτατον καὶ

μεστὸν ποικίλων καὶ γενναίων ἰδεῶν ἀπὸ παντοίας μελέτης. Ὁ συγγραφεὺς γινώσκει τὰ περὶ παιδαγωγίας συγγράμματα τῶν Γερμανῶν, καὶ τὸ βιβλίον αὐτοῦ εἶναι ἄξιον ν' ἀναγινώσκηται ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων, -καὶ τοὶ πολλὰ ἐν ὀλίγοις περιλαμβάνον εἶναι δύσκολον, πολὺ δύσκολον, τούλαχιστον ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν διανοητικὴν παρακμήν.

Α. Κ.
(ἀκολουθεῖ.)

ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ.

Τῆ 24 Ἀπριλίου, ἡμέρα Κυριακῆ, καὶ περὶ τὴν 10 1)2 ὥραν Π. Μ. πλείστοι τῶν ἐταίρων καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς συνήλθον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου ὅπως τιμήσωσι τὴν μνήμην τοῦ μεταστάντος εἰς Κύριον ἐταίρου, Ν. Σακοπούλου, καὶ ἀκούσωσι τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ. Ἀφικομένων δὲ, καὶ τοποθετηθέντων ἐπὶ τῆς προεδρικῆς ἐξέδρας, τοῦ θεοφιλεστάτου Ἀγίου Ἐανθουπόλεως, Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Α. Π. τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος, Κ. Ι. Πέρβελη, καὶ τοῦ ὑποπροξένου, Κ. Γ' Φιλήμονος, ὁ Πρόεδρος ἐκήρυξεν ἐναρχομένας τὰς ἐργασίας τῆς Συνελεύσεως.

Ὁ Κ. Γενικός Πρόξενος ἀνήγγειλεν, ὅτι χθές, ἑορτὴν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐτηλεγράφησε πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα Γεώργιον, τὰ συγχαρητήρια τῆς ἐν Καίρῳ Ἑλληνικῆς παροικίας ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ Αὐτοῦ ἑορτῇ, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔλαβε τηλεγράφημα ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ γραφείου, εὐχαριστοῦν

τὴν Ἑλληνικὴν παροικίαν Καίρου ἐπὶ τοῖς συγχαρητηρίοις αὐτῆς.

Ὁ Πρόεδρος εὐχαριστήσας θερμῶς τὸν Κ. Γεν. Πρόξενον ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ, προσέθηκεν, ὅτι ἐν ταῖς κρισίμοις ταύταις τῆς Πατρίδος περιστάσεσιν ἀναγκαῖον εἶνε πάντες οἱ πολῖται νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην των πρὸς τὸν ἀνώτατον τῆς Πολιτείας Πολίτην, ἵνα τὸν ἐνθαρρύνωσι καὶ ἐνισχύσωσιν εἰς τὴν μετ' ἀδιστακτοῦ πεποιθήσεως ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἱερῶν καθηκόντων του, καὶ διατρανώσωσιν αὐτῷ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς εἶνε ἔτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωσι πάσας τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνεργείας του διὰ παντὸς τρόπου καὶ πάσης θυσίας καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ αἵματός των.

Κατόπιν ὁ Πρόεδρος, ἀναμνήσας ὅτι ἡ πένθιμος αὐτῇ συνάθροισις προεκλήθη κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὅπερ ἐπὶ τῇ ἀλγεινῇ ἀπωλείᾳ τοῦ διακεκριμένου ἐταίρου, Ν. Σακοπούλου, ἐψήφισε ν' ἀναρτηθῇ μὲν τὸ ὄνομ' αὐτοῦ διαρκῶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου, νὰ τελεσθῇ δὲ μνημόσυνον αὐτοῦ, κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς σωματείοις, ὅπως ἐκφωνηθῇ ἐγκώμιον τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀποβιώσαντος, ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνέθηκε τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἐγκωμίου εἰς τὸν διακεκριμένον ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοπατρίᾳ Πανοσιώτατον Ἀρχιμανδριτήν, Κ. Γῶγον, ὃν καὶ παρεκάλεσε νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ βῆμα, ἐφ' οὗ, κεκαλυμμένου ὑπὸ μελανῶν παραπετασμάτων, καὶ φέροντος ἐν πενθίμῳ στεφάνῳ

ΛΟΓΟΣ

Εἰς τὸ μνημόσυνον

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ,

Ἐκφωνηθεὶς τῆ 27 Ἀπριλίου 1877

ὑπὸ ΓΡ. ΓΩΓΟΥ, Ἀρχιμανδρίτου

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Καίρῳ Ἑλληνικοῦ Φιλεκαπιδευτικοῦ Συλλόγου

Η ΕΝΟΤΗΣ.

« Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης μοι, Γράψον, Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι. Ναὶ λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπύσωσιν ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. » (Ἀποκ. ιδ', 13).

τὸ ὄνομα τοῦ Ν. Σακοπούλου, ὑπῆρχε τοποθετημένον, ἐκφραστικώτατον σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος, κρανίον ἀνθρώπινον.

Ἐκροάσατο δὲ ἡ Συνέλευσις ἐν ἄκρᾳ σιωπῇ καὶ συγκινήσει τὸν σοφώτατον ὄντως, καὶ καλλιπέστατον, καὶ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις σπουδαιότατον, λόγον τοῦ διακεκριμένου ῥήτορος, καὶ σύσσωμος ἀνηγέρθη, ὅπως μετ' αὐτοῦ συνανακράξῃ εἰς τὸ τέλος τὸ « Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ Ν. Σακοπούλου ».

Ὁ δὲ Πρόεδρος προσέθηκεν· Εἰ καὶ τὸ πένθιμον τῆς παρούσης τελετῆς ἀπαγορεύει ἡμῖν, κατ' αὐστηρόν λόγον, τὴν διαφαιδρᾶς ἐπιδείξεως ἐκδήλωσιν τῆς εὐαρεσκείας ἡμῶν πρὸς τὸν Πανοσιώτατον Ἀρχιμανδριτὴν ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ ἐπιτυχίᾳ τοῦ σοφωτάτου καὶ λίαν σπουδαίου λόγου του, οὐχ ἤττον ἢ ἄκρα συγκινήσεις καὶ ἡ ἄρρητος εὐφροσύνη, ἣν ἠγειρεν εἰς τὰς ψυχὰς πάντων ἡμῶν ὁ λόγος οὗτος, με ὑπεχρεοῦσι νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ἐξέλθωμεν πρὸς στιγμὴν τοῦ κανόνος, καὶ διὰ χειροκροτήσεως νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐαρέσκειάν μας πρὸς τὸν Κ. Γῶγον ἐπὶ τῷ λίαν ἐπιτυχεῖ λόγῳ του, νὰ ἀνακηρύξωμεν δ' ἅμα αὐτὸν ἐπίτιμον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου μέλος. Ἡ Συνέλευσις ἀπεδέξατο τὴν πρότασιν ταύτην διὰ παταγῶδων χειροκροτήσεων.

Ὁ Πρόεδρος ἐκήρυξεν περαιωμένην τὴν ἐργασίαν τῆς Συνελεύσεως.

Ὁ Πρόεδρος.

Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ.

Ὁ Γραμματεὺς
ΣΤ. ΚΑΨΑΜΠΕΛΗΣ.

Ὁ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ ταύτῃ Μητροπόλει τῆς Αἰγύπτου Ἑλληνικὸς Φιλεκαπιδευτικὸς Σύλλογος « Η ΕΝΟΤΗΣ » τὸ σέμνωμα τοῦτο καὶ τὸ ἀγλάισμα τοῦ ἀνα τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀφρικὴν Ἑλληνισμοῦ, τελεῖ σήμερον ἐνταῦθα μεγαλοπρεπῶς μνημόσυνον τῶν ἀρετῶν τοῦ πρὸ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος Νικολάου τοῦ Σακοπούλου, ἀφοῦ πρὸ μικροῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ γεραρὸς ἡμῶν Πατριάρχης Σωφρόνιος, ἐτέλεσε τὸ ἱερὸν καὶ οἰκογενειακὸν μνημόσυνον, καὶ ἐλειτούργησε θεοπρεπῶς τὴν θείαν καὶ ἱλαστήριον λειτουργίαν ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καὶ αἰωνίου ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεταστάντος ἀδελφοῦ, ἀποδείξας οὕτω καὶ παρασχὼν ὁ σεπτὸς καὶ κοινὸς ἡμῶν πατὴρ ἀγάπην μὲν καὶ τιμὴν πρὸς τὸν ἀποιχόμενον ἄνδρα, παρηγορίαν δὲ καὶ συμπάθειαν πρὸς τὴν βαρυπενθῆ καὶ τεθλιμμένην οἰκογένειαν καὶ τὴν πατρίδα, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀπώλεσεν ἄριστον καὶ πολυτιμώτατον οἰκογενειάρχην, ἡ δὲ πατρίς, πολίτην χρηστὸν, καὶ ὑπὸ τιμαλφεστάτων καὶ χριστιανικῶν ἀρετῶν κεκοσμημένον τῆς Θέμιδος λειτουργόν.

Τὸ ἀξιότιμον Συμβούλιον τοῦ ἡμετέρου Ἑλ-

ληνικῶν Συλλόγου, ἐξ αἰσθήματος εὐσεβοῦς καὶ φιλογενοῦς ἅμα πρὸς τελευτήσαντα διακεκριμένον ἀδελφὸν καὶ μέλος τακτικὸν τοῦ Συλλόγου περισπούδαστον, ἐψήφισεν ὅπως ἀπαγγελθῆ λόγος κατὰλληλος ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, μετὰ τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερὸν αὐτοῦ μνημόσυον· ὁ κληρὸς τοῦ λόγου τούτου ἐπεσεν ἐπ' ἐμὲ, ὡς εἶπέ μοι προτρεπόμενος πρὸς τὸ καλὸν καὶ ὅσιον τοῦτο ἔργον, ὁ ἐξοχώτατος τοῦ Συλλόγου Πρόεδρος, κύριος Οἰκονομόπουλος, ἰατρός. Καὶ ἀπεδεξάμην μὲν μετὰ μεγίστης προθυμίας τὴν ἐντιμον προτροπὴν τοῦ σοφοῦ καὶ φιλογενεστάτου Προέδρου, ἀλλ' ἔπειτα ἐδίστασα κατ' ἐμαυτὸν καὶ ἀμφέβαλλον ἐπὶ πολλῷ, ἐὰν θὰ δυνηθῶ νὰ πλέξω τὸν ἀπαιτούμενον λαμπρὸν καὶ ὡραῖον ἐπιτάφιον στέφανον, διὰ τοῦ ὁποῖου σήμερον καὶ ὁ Σύλλογος καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πατριε, διὰ τοῦ ἀξιολύτου Γενικοῦ Προξένου καὶ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Πέρβελη, καὶ πᾶσα ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ὀρθόδοξος ἡμῶν Κοινότης, στέφουσιν ὁμοθυμαδὸν καὶ εὐλογοῦσι τὴν εὐσεβῆ καὶ προσφιλῆ μνήμην τοῦ Νικολάου Σακοπούλου. Καὶ ἐξεπλήρωσα μὲν, ὅση μοι δύναμις, τοῦ Συλλόγου τὴν ἐντολήν, ὡς καὶ τὸ ἐμὸν καθήκον πρὸς τὸν ἀειμνηστον φίλον, ὃν ἀείποτε θαυμάζον καὶ ἐξόχως ἐσεβόμην, ἀλλ' ὑμεῖς, Κύριοι, ἐπικοσμήσατε τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Σακοπούλου στέφανον, διὰ μυροβόλων καὶ ἀμαράντων ἀνθέων καὶ ῥόδων τῆς χριστιανικῆς τελειότητος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ ἀρετῆς, ἅτινα ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ δρέψω εἰς τὸν εὐθαλῆ καὶ ἀγλαόκαρπον βίον τοῦ θρηνομένου ἀνδρός.

« Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρι. Ναί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. Τὰ δὲ ἔργα ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. »

Α'.

Πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι βλέπομεν διηνεκῆ

τῶν πραγμάτων μεταλλαγῆν καὶ ὅμως τὰ πάντα μένουσι τὰ αὐτά. Πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν τὰ πάντα ἦσαν, ὅποια τὴν σήμερον ὑπάρχουσι· διότι πάντα τὰ ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἀποτελοῦσιν ἐν καὶ μόνον ὄλον, οὐτινος εἰς μόνος εἶναι ὁ δημιουργός· ὅ,τι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἀποκαλοῦμεν ὥρας τοῦ ἔτους, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, παρὰ ἡ μεταβαλλομένη σχέσις ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσει τῆς παρ' ἡμῶν κατοικουμένης σφαίρας, ὁ δὲ χρόνος διατελεῖ ἀμετάβλητος· ὅσον δὲ ποικίλα καὶ πολυειδῆ καὶ ἄν φαίνονται τὰ εἰς τὸν παρόντα κόσμον γεγονότα, εἶναι ὅμως ἀπλαῖ συνέπειαι ἄλλων γεγονότων, γενώτατα πρὸς ἄλληλα συνδεόμενων καὶ ἀποτελούντων ἐν καὶ μόνον ἀξιοθαύμαστον ὄλον· ὅταν εἰς τὴν φθινοπωρινὴν ὥραν τὰ μαραινόμενα φυτὰ καταπίπτωσι καὶ μεταβάλλωνται εἰς γῆν καὶ κόνιν, εἰς δὲ τὸ προσεχὲς ἔαρ νέα φυτὰ ἀναφύωνται, δύναται τις εὖ φρονῶν νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι δύο ἐπεφάνησαν κόσμοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐξηφανίσθη, ὁ δὲ ἤδη ἔρχεται, ὅπως ἐκ νέου καταστραφῆ; οὐδὲν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὥρων τοῦ ἔτους ὑπάρχει διάφορον ἢ καινόν· ὁ αὐτὸς κύκλος πάντοτε ἐπανερχεται· τὰ πάντα εἶναι ἀρχαῖα, αἰώνια· « οὐδὲν καινόν ὑπὸ τὸν ἥλιον », εἶπεν ὁ σοφὸς Σολομών, ἀλλ' οὐδὲν καινὸν καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἢ περὶ τὸν ἥλιον, δύναται νὰ προσθέσῃ ἢ ἀνθρώπινος ἐπιστήμη.

Ὅταν τὸ φυτὸν ξηρανθῆ καὶ ὡς κόνις ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διασκορπισθῆ, νομίζεις, ὅτι τὰ συστατικὰ μόρια τοῦ πάλαι φυτεύματος ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ σύμπαντος τῆς κτίσεως, καὶ ἐντελῶς ἐξηφανίσθησαν; οὐχὶ βεβαίως μετὰ φυτείας ἠνωμένα, ἢ πλεόντα ὡς κονιορτὸς εἰς τὸν αἰθέρα, ἐντὸς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὑφίστανται καὶ διατελοῦσιν ἀνεξίτηλα ἐν τῇ ὄλῃ τοῦ Θεοῦ δημιουργίᾳ. Ἡ ἀπόρρητος ζωτικὴ δύναμις, ἥτις συνήνωσε τὴν κόνιν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐμόρφωσε μέγαν

χλοερὸν καὶ ἀνοῦντα θάμνον, ἐξακολουθεῖ ζῶσα καὶ χωρὶς τῆς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποκειμένης κίνεως, ἐνεργεῖ δὲ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν καιρῷ θέρους ἐντὸς τῶν σπόρων, ἐντὸς τοῦ συνόλου τῆς κτίσεως· ὅταν δὲ ὁ ἔαρινός ἡλῖος ἐπαναφέρῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ ὀρισμένους ὄρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ ζωτικὴ δύναμις ἐπηρεάζει τὰ περικυκλούμενα αὐτὴν μόρια τῆς ὕλης, τότε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμις ἐπενεργεῖ, νέος δὲ θάμνος φυεταί, χλοηφορεῖ καὶ ἀνθίζει· οὕτω τὰ πάντα εἶναι ἀείποτε ἀρχαῖα, καίτοι πάντοτε φαινόμενα νέα εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων· οὐδὲν, ἀληθῶς, δημιουργεῖται καινόν, καὶ οὐδὲν ἀρχαῖον ἀπόλλυται· ὅ,τι δὲ ἡμεῖς νέα καὶ παλαιὰ ὀνομάζομεν, ταῦτα εἶναι ἀπλῶς διακρίσεις τοῦ νοῦς ἡμῶν, καὶ βοηθήματα τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν διανοίας, πρὸς εὐκολωτέραν κατάληψιν τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ. Μόνον αἱ σχέσεις καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν πραγμάτων μεταβάλλονται· ἄνθος τι ἐὰν μαρανθῆ καὶ εἰς κόνιν καταπέσῃ, ἢ εἰς λεπτότατον ἀέριον ἐξατμισθῆ, ἢ ἐὰν ἐκ τοῦ ἀπείρου σύμπαντος τῶν ὄλων ὄντων, οὐράνιον τι σῶμα ὑπὸ ἀναριθμητῶν πλασμάτων κατοικούμενον, ὡς ἡ ἡμετέρα Γῆ, διαλυθῆ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη καὶ καταστραφῆ, τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐντελῶς τὸ αὐτό· οὔτε τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ ἄνθους, οὔτε τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀπαρτίσαντα τὸ οὐράνιον σῶμα δύναται νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀπὸ τῆς θείας δημιουργίας. Ἡμεῖς μεγίστην νομίζομεν τὴν διαφορὰν τὴν μεταξὺ τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ οὐρανόου σώματος· διότι σχετικῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ βλέμμα, τὸ μὲν ἄνθος φαίνεται μικρόν, τὸ δὲ οὐράνιον σῶμα μέγιστον. Ἀλλ' εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀπείρου, τοῦ παντοδυνάμου καὶ πανταχοῦ παρόντος Θεοῦ, δὲν ὑπάρχει μέγα καὶ μικρόν· τὸν ἐλάχιστον τῆς γῆς σκώληκα καὶ τὸν ἰσχυρότατον τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἴδια αὐ-

τοῦ πλάσματα ἀδιακρίτως περιβάλλει καὶ ὑπερασπίζει διὰ τῆς πανσόφου προνοίας καὶ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ ἀγάπης ὁ Πανάγαθος Κύριος.

Ἐν τῷ Θεῷ καὶ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει χθὲς καὶ σήμερον· αἱ τοιαῦται διακρίσεις εἶναι χρήσιμοι μόνον εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνόσω κατοικοῦμεν ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀστέρος, ὅστις καλεῖται μὲν Γῆ, κινεῖται δὲ περὶ τὸν ἴδιον αὐξόνα καὶ περὶ τὸν ἥλιον, καὶ διὰ τῶν δύο τούτων κινήσεων παράγει προσκαίρους μεταλλαγὰς φωτὸς καὶ σκότους, ψύχους καὶ θερμότητος, τὰς ὁποίας πρὸς διακρίσιν ὀνομάζομεν ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἀλλ' εἰς τὴν καθολικὴν τῶν πραγμάτων ὑπαρξιν, οὐδὲν τελευτᾷ, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι ἀπλῶς συνεχῆς κινήσις συνθέσεως καὶ ἀποσύνθεσεως, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ζωήν. Καὶ καθὼς αὐτὰ τὰ πράγματα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ συνεχῆς αὕτη σύνθεσις καὶ ἀποσύνθεσις, καθὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, εἶναι αἰώνια καὶ ἀδιάλειπτος. Τὸ εἶδος τοῦ συνδυασμοῦ μερῶν τινῶν δύναται νὰ παύσῃ, ἀλλ' ὅ,τι εἰς αὐτὰ ὑπάρχει οὐδέποτε παύει, καθὼς οὐδέποτε παύει καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῶν σχέσεων, ἢ συνεχῆς σύνθεσις καὶ ἀποσύνθεσις, τοῦτέστιν ἡ ζωή· τὰ πάντα μένουσιν αἰωνίως· ὅ,τι ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἄνθησιν καὶ μάρανσιν, πρῶτον καὶ ἐσπέραν, γέννησιν καὶ θάνατον, νέον καὶ παλαιόν, εἶναι ἀπλή μεταλλαγὴ τῶν συνδυασμῶν τῶν πραγμάτων εἰς τὸ σύμπαν, εἶναι ζωὴ τῆς δημιουργίας· ὅ,τι δὲ θάνατον ὀνομάζομεν, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ζωῆς, πρᾶξις τῆς ζωῆς, αὐτὴ ἡ ζωή.

Χρόνος καὶ αἰωνιότης εἶναι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Θεοῦ ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον πρέπει νὰ ἦναι ἐν καὶ τὸ αὐτό· ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὴν αἰωνιότητα μετὰ θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του εὐρίσκειται ἤδη ἐντὸς αὐτῆς· πορεύεται μετὰ

θάνατον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τώρα ζῶν ἐπὶ τῆς γῆς, διατελεῖ παρά τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦ Θανάτου πραγματοποιεῖται σπουδαία καὶ μυστηριώδης μεταλλαγή εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ καθὼς εἰς τὴν φθινοπωρινὴν ὥραν ἡ ζωτικὴ δύναμις ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ μαραινόμενου φυτοῦ, τοιοῦτοτρόπως ἀποχωρίζεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ πνευματικὴ του φύσις ἀπὸ τῆς μὴ πνευματικῆς, δηλαδὴ τῆς γήϊνης. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἐγὼ, τὸ διανοούμενον τὸν Θεὸν καὶ τὸν κόσμον, τὸ ἀθάνατον πνεῦμα εἰσέρχεται εἰς νέας σχέσεις, ἐντὸς τῆς μεγάλης καὶ διηνεκοῦς ζωῆς καὶ κινήσεως. Τὸ καταπεσὸν καὶ κόνις γενόμενον σῶμά του, ὑφίσταται πάντοτε εἰς τὰ στοιχεῖά του, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς νέους συνδυασμούς, ἀλλ' οὐδόλως πλέον ἀνήκει εἰς αὐτὸν, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄυλος καὶ θαυμάσιος νοῦς, ὁ διατρέχων καὶ γινώσκων τὸ σύμπαν τῆς κτίσεως, καὶ θαυμάζων τὴν ἀπειρίαν, ὑφίσταται ἐπίσης καὶ διαρκεῖ αἰωνίως ἐν τῇ αἰωνιότητι.

Εἶσαι τάχα διάφορον ὄν, ἐὰν σήμερον ἐνδυθῆς ἄλλο ἐνδύμα, διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐφόρεις χθές; ἀναντιρρήτως ὄχι. Καὶ ἐὰν χθὲς ἐφόρεις ποταπὸν, σήμερον δὲ λαμπρὸν ἱμάτιον εἶσαι, βεβαίως, ὁ αὐτὸς, καὶ ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ ἐνδύματα ταῦτα ἔφ' ὅσον δὲ σοὶ ἀνήκει τὸ ἐνδύμα, τὸ ὁποῖον ἀπεκδύσαι ἐνώπιον τῆς κλίνης τοῦ ὕπνου, ἐπὶ τοσοῦτο μόνον σοὶ ἀνήκει καὶ τὸ σῶμά σου, τὸ ὁποῖον ἀπεκδύσαι ἐνώπιον τοῦ τάφου καὶ τοῦ θανάτου, ὡς ἐνδύμα ἤδη ἄχρηστον εἰς τὸ ἀθάνατον πνεῦμα σου ὅθεν ὅ,τι ἤμην ἐντὸς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, αὐτὸ τοῦτο θά εἶμαι καὶ ἐκτὸς τοῦ σώματος, πέραν τοῦ τάφου, εἰς ἄλλας σχέσεις, ἐντὸς ἄλλης τάξεως πραγμάτων. Διότι ἐγὼ εἶμι τὸ ἐγὼ, καὶ διατελῶ αἰωνίως

τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διατηρῶ δὲ καὶ σώζω τὴν προσωπικότητά μου, καθὼς τὸ σῶμά μου μετὰ θάνατον μένει ἢ αὐτὴ κόνις ἢ ποτὲ ἀπολέσασα αὐτό. « Μακάριοι, λοιπὸν, οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. »

Τὰ ἔργα ἡμῶν ἀκολουθοῦσιν ἡμᾶς καὶ μετὰ θάνατον διότι ὑπάρχει ἀναγκαῖα συνάφεια μεταξὺ τῶν ἐνθάδε καὶ τῶν ἐκεῖ, μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, μεταξὺ ζώντων καὶ τεθνεώτων καθότι εἰς μόνος εἶναι ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα διατάξας, ὁ τὰ πάντα συγκαταῶν, ὁ τὰ πάντα πλάσας ἐν τελειότητι, ὁ κτίσας οὐχὶ ἐρείπια, ἀλλ' ἐν ὄλον πάγκαλον καὶ πανθαύμασον καὶ ἀρμονικῶς συμπλεγμένον. Αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν τῆς κτίσεως ἔχομεν ἤδη ἐπὶ τῆς γῆς ἡμεῖς οἱ θνητοὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν θά ἔχωμεν καὶ πέραν τοῦ τάφου ζῶντες καὶ ὄντες ἀθάνατοι.

Ἐπάρχουσι δυστυχῶς ἄνθρωποι, οἵτινες οἰκτρῶς διεφθάρησαν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διότι τὸ πνεῦμα των κατεπνίγη ὑπὸ τῆς ὕλης! οὐδόλως οἱ τοιοῦτοι καταλαμβάνουσιν, ὅτι ὀφείλουσι νὰ θυσιάζωσι τὰ γήϊνα εἰς τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν τοῦ πνεύματος. εἰς τὸ ἀληθές ἠθικὸν μεγαλεῖον, εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τοῦ πλησίον καὶ τῆς Πατρίδος. Οἱ τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων, συνήθως ἐλεεινοὶ καὶ δυσχεῖς εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας των, προσπαθοῦσι νὰ πείσωσιν ἑαυτοὺς ὅτι ὁ Θεὸς οὐδόλως προσέχει εἰς τὰς πράξεις ἡμῶν, ὅτι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι σχολαστικαὶ ἐφευρέσεις, προλήψεις τῶν παιδικῶν χρόνων, χαλινὸς καὶ δελέασμα εἰς χεῖρας τῶν κρατούντων κατὰ τῶν ὑπηκόων λαῶν! Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράθησαν ἀληθῶς, ταῦτα φρονούντες καὶ λέγοντες. Ἐν τούτοις, ἐν μόνον ἀνησυχεῖ καὶ τρομάζει αὐτούς βλέπουσιν, ὅτι εἰς τὸν κόσμον πολλὰ μὲν παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν ὑπάρχουσι θρησκευτικὰ δοξασίαι, ἐν ὅμως κοινῶς παρ'

ἅπασι τιμᾶται καὶ δοξάζεται, ἡ ἀρετὴ. Ἄρα ὑπάρχει τι μόνιμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καθ' ὅσον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς πράξεις, εἰς τὰ φρονήματα καὶ εἰς τὰ αἰσθήματά του, ὑπάρχει εἰς νόμος ἀμετάπτωτος καὶ παγκόσμιος, καθ' ὃν ἕκαστος ἑαυτὸν κρίνει καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων κρίνεται. Ἡ ἀρετὴ, ἢ ἡ καθολικὴ δικαιοσύνη, δὲν εἶναι λοιπὸν μεταβλητὸν τι ἢ τυχαῖον ὁ τίμιος καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος τιμᾶται εἰς πᾶσαν τὴν Γῆν παρά τῶν εὐπαιδευτῶν καὶ τῶν βαρβάρων λαῶν, καὶ ἐλκεῖ πρὸς ἑαυτὸν τὰς καρδίας τῶν ἄλλων πλειότερον τοῦ ἀπλῶς φρονίμου, ἢ τοῦ ἐν παυουργίᾳ πολυπείρου.

Τούναντίον δὲ ὁ πονηρὸς καὶ μοχθηρὸς ἄνθρωπος, ὁ χωρὶς πίστεως καὶ ἠθικῆς, ὁ φίλαυτος καὶ πονηρὸς καὶ ἀλαζών, ὁ πάντα τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του τείνοντα μέσα θεμιτὰ λογιζόμενος, ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος πανταχοῦ τὴν κοινὴν ἐπισύρει ἀποστροφῆν. Τοῦτο δὲ οὐχὶ μόνον σήμερον παρ' ἡμῶν συμβαίνει, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλῶν χιλιᾶδων ἐνιαυτῶν ἀπαραλλάκτως συνέβαινε, καὶ θά συμβαίη μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου.

Πολιτικὰ συντάγματα, ἔθιμα θρησκευτικὰ, γλῶσσαι, ἤθη, ἐπιστήμαι καὶ τέχναι, γνώσεις περὶ τοῦ ὀφελίμου καὶ βλαβεροῦ, πολλάκις μετεβλήθησαν. Ἄλλ' οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν πνευμάτων, αἱ περὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς νόμοι καὶ ἰδέαι, εἶναι τόσον ἀρχαῖοι, ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, καθὼς καὶ ἡ τροφή εἰς τὸ φθαρτὸν σῶμα ἀφαίρεσον ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν τροφήν, καὶ θέλει φθαρῆ ἀφαίρεσον ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὀλεθρία φθίσις θά καταλάβῃ αὐτήν! Ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ φῶς, ἡ ζωὴ καὶ ἡ τελειότης τοῦ πνεύματος, εἶναι ἡ ὀριμότης καὶ ἐντέλεια τῆς ψυχῆς, πρὸς τὸν ἐν

τῇ δημιουργίᾳ προορισμὸν τῆς ὁ ἀμαρτωλὸς ἀποθνήσκων ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἄωρον, καὶ ὅμως σεσηπὸτα καρπὸν, πίπτοντα ἀπὸ τοῦ μεγάλου δένδρου τῆς ζωῆς.

Ἄλλ' ἡ τελειότης τῆς ψυχῆς συνίσταται, κυρίως, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς ὕλης στηρίζεται εἰς τὴν ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐξάσκησιν τοῦ πνευματικοῦ κράτους πρὸς ρύθμισιν τῶν φρονημάτων καὶ τῶν ἔργων ἡμῶν, συμφώνως πρὸς τοὺς αἰωνίους καὶ ἀναλλοιώτους νόμους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δσιότητος, καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ζωώδους ζωῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀγγέλων. Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ θεῖα μεταμόρφωσις τῆς ψυχῆς οὔτε ἡ ἐπιδεξιότης εἰς τὰς βιομηχανίας καὶ εἰς τὰς τέχνας, οὔτε ἡ φρόνησις εἰς τοὺς ὑπολογισμούς, οὔτε ἡ ἐπιστήμη καὶ αἱ πολλαὶ γνώσεις, ἀποτελοῦσιν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἀληθές τῆς ψυχῆς μεγαλεῖον καὶ ἀξίωμα, ἀλλὰ μόνον ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ.

Ὅ,τι πράττομεν ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἔσθαι νῦν ζῶμεν, μένει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐκ τῆς γῆς προερχόμενον, εἰς τὴν γῆν προορισμένον, μένει ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς γῆς. Ἄλλ' ἡ ἀρετὴ, ἡ θυσιάζουσα τὰ γήϊνα ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίγειον ζωὴν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δούλης πατρίδος, καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἀρετὴ, ἡ τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τοῦ κόσμου ἀπαρνησαμένη, χάριν ὑψηλῶν καὶ κοινωφελῶν σκοπῶν, δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀναμφιβόλως, οὐδὲ ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, πρὸς ὃν μάλιστα, πολλάκις, εὐρίσκεται εἰς ἀντίφασιν. Ἡ ἀρετὴ ἀνήκει εἰς μόνον τὸ πνεῦμα, εἰς τὴν ἀθανασίαν, εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἀπὸ τῆς ἀρετῆς πηγάζουσι τὰ ἅγια ἐκεῖνα ἔργα, ἅτινα ἀκολουθεῖσι τοὺς δικαίους καὶ ἐναρέτους ἐπέκεινα τοῦ τάφου εἰς τὴν ἐπουράνιον Βασιλείαν.

Ἡ τὰς γήνους ἡδονὰς ἀπαρνησαμένη ἀρετὴ οὐδόλως ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸ παρὸν, ἀλλὰ τὸ μέλλον· αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπορρέει· ὅθεν καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς δὲν μένουσιν ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀναπτύσσονται καὶ ἐπεκτείνονται εἰς τὴν αἰωνιότητα· ὁ παρὸν κόσμος δύναιται ν' ἀνταμείψῃ τὰς γήνους μόνον πράξεις, ἡ δ' ἀρετὴ, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της, εἶναι ἀνωτέρα πάσης γήνου ἀμοιβῆς. ὅ,τι δὲ ἐπὶ ἀντιμισθία γίνεται, οὐδαμῶς εἶναι ἀρετὴ, ἀλλ' ἀπλῶς γήνου ὑπολογισμοῦ χρήσιμος πράξις· ὁ δίκαιος οὔτε ζῆ οὔτε πράττει ἀποβλέπων πρὸς τὰ γήνηα πλεονεκτήματα, ἅτινα δύνανται νὰ προκύψωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τῶν πράξεων του. Τὰ βλέμματά του εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια· ἐπιζητεῖ τὴν ἠθικὴν τελειότητα, ἐπιθυμεῖ πρὸ παντός ἄλλου νὰ ζήσῃ ἐν τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἀναπνέει, οὕτως ἐργάζεται καὶ ἀποθνήσκει ἐν Κυρίῳ, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἡδονῆς, περὶ τοῦ ἐπαίνου καὶ τοῦ λόγου τοῦ κόσμου τούτου. « Μακάριοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν ».

Ἡ τοῦ αἰωνίου Θεοῦ παντοδύναμος χεὶρ συνέδεσεν ἀλύτως τὴν παρούσαν ζωὴν μετὰ τῆς μελλούσης καὶ αἰωνίου ζωῆς· ποῖος τολμητίας δύναιται ν' ἀρνηθῇ τὴν ὁρατὴν καὶ ἀναντίρρητον ταύτην συναφὴν; ἡ ποία δύναμις δύναιται νὰ καταστρέψῃ αὐτήν. Χρόνος καὶ αἰωνιώτης εἶναι ἐν' ὁ παρὸν βίος σου καὶ ἡ μελλούσα ζωὴ σου ἀποτελοῦσιν ἐν καὶ μόνον ἀδιάσπαστον ὅλον καθὼς μία μόνη, ὑπάρχει κτίσις, καὶ εἰς μόνος τρισυπόστατος Θεός· τὰ δὲ ἔργα σου ἀκολουθοῦσι κατόπιν σου· μακάριος λοιπὸν, ἐὰν δυνηθῆς νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐν Κυρίῳ· διότι οὐδεὶς ἰσχύει νὰ σὲ χωρίσῃ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

Β'.

Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ εὐσέβεια τοῦ μεταστάντος ἀδελφοῦ, οὐτινος σήμερον τελούμεν ἐνταῦθα τὸ μνημόσυνον, καὶ ἀποδεικνύομεν οὕτω καὶ ὁμολογοῦμεν τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματός του, ὑπέμνησαν καὶ ὑπηγόρευσαν τὰς προῤῥηθείσας ἀληθείας, ἃς καὶ προσφέρω εἰς ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ἀπὸ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς του, ὡς ἀνταπόδομα φιλικῶν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τιμῆς, δι' ὧν καταστέφετε τὴν ὥραν ταύτην τὴν μακάριον αὐτοῦ μνήμην.

Γονεῖς ἐντιμοὶ καὶ εὐσεβεῖς ἐγέννησαν τὸν Νικόλαον Σακόπουλον εἰς τὴν εὐανδρὸν νῆσον τῆς Μήλου· ὁ θαλασσομάχος αὐτοῦ πατήρ καὶ ἀτρόμητος πηδαλιούχος ἐπὶ τῶν νικηθῶρων πυρπολικῶν, ἅτινα ἐδόξασαν καὶ ἀπεθανάτησαν τὸν Κανάρη, τὸν Τομπάζη, τὸν Σαχτούρη καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ναυάρχους, καθ' ἅπαντα τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον καὶ ἐνδοξον τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐνέπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ του εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν, ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν πατρίδα, καὶ ἄλλας χριστιανικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἀρετὰς, ὑφ' ὧν ἐνεπνέοντο οἱ περικλεεῖς ἐκεῖνοι ἥρωες τῆς ζῆρας καὶ τῆς θαλάσσης, οἱ προκινδυνεύσαντες καὶ θυσιασθέντες ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμῶν Γένους. Ὁ μικρὸς ἑλληνόπαις Νικόλαος ὑπὸ τοιοῦτον πατέρα καὶ ἐφάμιλλον καὶ ὁμόζηλον μητέρα ἀνατραφεὶς καὶ παιδευθεὶς, ἦτον ἐπόμενον ν' ἀποβῆ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον αὐτοῦ βίον, καύχημα τῆς πατρίδος καὶ παράδειγμα λαμπρὸν ἀρετῆς χριστιανικῆς· ἐφηβὸς δὲ γενόμενος μετέβη εἰς τὴν κλεινὴν μητρόπολιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὰς χρυσᾶς Ἀθήνας ἐνθα ἐπὶ δεκαετίαν ὀλόκληρον ἐσπούδασεν εὐδοκίμως, εἰς μὲν τὰ Γυμνάσια, τὰ ἐγκύ-

κλια μαθήματα, εἰς δὲ τὸ ἔθνικὸν Πανεπιστήμιον, τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ἧς καὶ ἐγένετο ἄριστος καὶ ἐπιφανὴς λειτουργός, εἰς τε τὸν δικαστικὸν καὶ τὸν προξενικὸν κλάδον, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ἐξόχως διαπρέφας καὶ τὰ μάλιστα τιμηθεὶς καὶ ἐπαινεθεὶς, ὑπὸ τε τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τε τῶν συναδέλφων καὶ τῶν ὁμογενῶν· ὡς πάρεδρος δικαστῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὡς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὸ Ρουσσζούκιον καὶ εἰς τὸ Κάϊρον, ὁ Νικόλαος Σακόπουλος ἀπέδειξεν εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, ὅτι ἡ τιμιότης, ἡ δικαιοσύνη, ἡ σωφροσύνη καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, εἰς ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν ἐγκαίρως ἐμφυτευθέντα, ἀναθάλλουσιν ἀγλαοὺς καὶ ἀφθότους καρποὺς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ χριστιανικῆς ὑπεροχῆς.

Ἡμῖν ἱερατεύων εἰς Ἰβραήλαν τῆς Ρουμανίας, πρὸ πέντε περίου ἐτῶν, ὅταν ὁ Σακόπουλος κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, περιήρχετο τὰς ρουμουνικὰς μεγαλουπόλεις ὡς ἑκτακτος ἐξεταστής καὶ ἐπιθεωρητῆς τῶν ἐν αὐταῖς ἑλληνικῶν Προξενείων. Τότε κατὰ πρότερον ἠτύχησα νὰ γνωρίσω προσωπικῶς τὸν σπάνιον καὶ πολὺτιμον τοῦτον ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἕλληνα νὰ ὑπερηφανευθῶ, δικαίως, ἐνώπιον τῶν ξένων, διὰ τὰς περιφανεῖς ἀρετὰς τοῦ Σακοπούλου, ἀφ' οὗ καὶ Ἡγεμῶν καὶ ὑπουργοὶ καὶ πάντες οἱ διακεκριμένοι ἄνδρες τῆς Ρουμανίας διαπρεπῶς ἐτίμησαν, καὶ ἐθαύμασαν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐπισήμου τούτου Ἑλλήνου, ἀλλὰ καὶ ἠύχοντο, ὡς φιλέλληνες, ὅπως ἡ Ἑλλὰς, κηδομένη τῆς ἀξιοπρεπείας της καὶ τῶν ἀληθῶν αὐτῆς συμφερόντων, τοιοῦτους ἀποσέλλῃ πάντοτε εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἄνδρας τιμίους, ἀγαθοὺς, πεπαιδευμένους καὶ εὐσεβεῖς.

Ὅταν δὲ εἰς τὴν σύστασιν τῶν μικτῶν δικαστηρίων, ἐμελλε καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ διωρίσῃ

εἰς τὸ ἐνταῦθα Πρωτοδικεῖον Ἕλληνα δικαστὴν, ἡ ψῆφος τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐκλογῆς ἐπέσεν, ἐπαξίως, ἐπὶ τὸν Νικόλαον Σακόπουλον, τὸν διακεκριμένον νομομαθῆ τῆς πατρίδος, τὸν ἀδέκαστον τῆς Θέμιδος λειτουργόν.

Ἵμεῖς, κύριοι, γινώσχετε, οἷας τιμῆς, καὶ ὑπολήψεως ἀκραιφνοῦς, ἐκρίθη ἄξιος ὁ Σακόπουλος ὑπὸ τε τοῦ Ἀντιβασιλέως, τῶν ἐν τέλει, τῶν συναδέλφων του δικαστῶν, καὶ ὑπὸ πάντων, ἐν γένει, τῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν ξένων· ὡς λαμπρὸς ἀδάμας ἔλαμπεν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀξία τοῦ Σακοπούλου εἰς τὴν μεγαλουπόλιν ταύτην, καὶ ἀνά παῖσαν τὴν Αἴγυπτον· ὁ ἐνταῦθα ἑλληνισμὸς, ἔχαιρε καὶ ἐκαυχάτο ἀντιπροσωπευόμενος εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπὸ τοιοῦτου δικαίου καὶ ἐνταυροῦ ἀνδρὸς, οὐτινος ἡ ἀγαθότης, ἡ τιμιότης, ἡ χάρις, ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ἀφελὴς εὐγένεια, ὡς ἐναρμόνιον τι καὶ γλυκύτατον μέλος κατέθελεγε τοὺς περὶ αὐτὸν, καὶ καθίστα τοὺς πάντας φίλους καὶ θαυμαστάς. Οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἔχομεν φίλους καὶ ἐχθροὺς, ἀλλ' ὁ Σακόπουλος, εἶχε, πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ τὸ σπανιώτατον τοῦτο προτέρημα νὰ μὴ ἔχῃ οὐδένα ἐχθρόν· ἡ μοχθηρία καὶ ἡ κακοβουλία ἐξημενίζετο τάχιστα ἐνώπιον τῆς ὠραίας καὶ ἀδόλου ψυχῆς τοῦ Σακοπούλου· ὁ δὲ φθόνος, ἡ ζηλοτυπία, καὶ ἡ κακεντρέχεια ἀφωπλίζετο καὶ ἀπετίθετο τὴν φαρέτραν τῶν φαρμακερῶν του βελῶν, ἐνώπιον τῆς ἠθικῆς καὶ ἀδαμαντίνης ἀσπίδος τοῦ Σακοπούλου· οἱ λόγοι του πάντοτε σεμνοὶ, ἐμβριθεῖς καὶ συνετοὶ, ὡς φαινὸν ἀπαύγασμα πεφωτισμένης διανοίας, τὰ δὲ ἔργα του ἀγαθὰ καὶ λελογισμένα, ἐμαρτύρουν ἄνδρα σοφὸν καὶ εὐλαβῆ, ἐπιστημόνως σπουδασάντα καὶ ἀκριβῶς γινώσκοντα τὸν Θεόν, τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Τὸ θρησκευτικὸν χριστιανικὸν αἶσθημα, ἡ ἀσφαλὴς αὕτη καὶ μόνη βεβαία ἄγκυρα ταῦ

νοὸς καὶ τῆς καρδίας εἰς τὰς τρικυμίας καὶ εἰς τὰ ναυάγια τῆς ζωῆς, ὡς φῶς ἱλαρὸν ἐξήστραπτεν ἀπὸ τε τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τοῦ Σακοπούλου. Ὁλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἔλεγέ μοι κατ' οἶκον ταῦτα περίπου τὰ λόγια ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ, περὶ θρησκευτικῶν τοῦ λόγου συμπεσόντος. «Ἄνευ θρησκείας, φίλε μου, δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχει ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη, ἀλλὰ μόνον προσποιήσεις ἄχαρις καὶ δόλιθος λάμψις, κατ' ἐπιφάνειαν, καὶ ὑποκρυπτόμενα ἀνόσια καὶ μοχθηρὰ πάθη· χωρὶς θρησκείας καὶ πίστεως οὐδὲν ψυχικὸν κάλλος, οὐδεμία πρᾶξις ἀληθῶς ὠραία καὶ εὐγενής, οὐδεμία εἰρήνη καὶ εὐτυχία εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὸν κόσμον, οὐδεμία εἰς τὰς θλίψεις παρηγορία, ἀλλὰ μόνον πικρὰ φύσιν συνθήματα, ἰσχυρογνωμοσύνη, φιλαρχία, κουφόνοια, φιλαρέσκεια, σοφίσματα, ἀποπλανήσεις καὶ ὄλεθροι ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τελευταῖον βίος πικρὸς καὶ ἀπεγνωσμένος· ἰδοὺ οἱ φαρμακεροὶ καρποὶ τοῦ σαπροῦ δένδρου τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἀσεβείας! Εἰς τὴν ἀγίαν καὶ μόνην ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀφείλεται καὶ ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμῶν Γένους σωτηρία καὶ ἀναγέννησις, προσέθηκεν ἐνθουσιῶν ὁ φιλόχριστος ἀνὴρ. Ναί, ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἔσωσε καὶ ἐδόξασε τὸν ἑλληνισμόν, παλαίοντα πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἀγαρινούς, καὶ διὰ τοῦτο λάμπει καὶ θαυματουρεῖ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σημαίας τροπαιοφόρος. Ἄλλ' ἐν τούτοις, λυποῦμαι σφόδρα καὶ ἀδημονῶ· διότι ἡ νεωτέρα γενεὰ τῶν Ἑλλήνων φαίνεται ὅτι ἐλησμόνησε τὴν μεγαλοφυῆ πίστιν τῶν πατέρων τῆς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν του καὶ τρέχει ἢ δυστυχῆς λειποθυμοῦσα πρὸς τὸν ὄλεθρον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ἐν τούτοις ὑπάρχει ἔτι ἐλπίς σωτηρίας, ἐὰν οἱ πάντες,

μικροὶ καὶ μεγάλοι, Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἀνανήψωμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ πατρία αἰσθήματα καὶ φρονήματα.»

Μετὰ προσοχῆς καὶ σεβασμοῦ ἤκουσα τοὺς σοφοὺς τούτους λόγους τοῦ ἀειμνήστου φίλου, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπομνημονεύω εἰς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, Κύριοι καὶ Κυρίαί, καὶ εὐλαβῶς παρακατατίθεμαι, ὡς κειμήλιον ἱερὸν.

Ἄλλ' οἴμοι! θάνατος ἄωρος καὶ ἀπροσδόκητος ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῆς οἰκογενείας, ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ ἀφ' ἡμῶν τὸν βαρύτερον τοῦτον θησαυρὸν, τὴν δὲ σκληρὰν καὶ ἐπιζήμιον στέρησιν του πενθεὶ καὶ θρηνεῖ οὐ μόνον σύζυγος δυστυχῆς, τέσσαρα μικρὰ ὄρφανὰ, συγγενεῖς καὶ φίλοι ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ πατρίς! Αἱ πρωτοφανεῖς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐπικηδεῖοι τιμαί, αἱ ἀποδοθεῖσαι ὑπὸ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας εἰς τὸν ἀοίδιμον καὶ ἔξοχον τοῦτον ἄνδρα, ὡς διὰ στεφάνου ἀειθαλοῦς ἔστεψαν τὴν σεπτὴν αὐτοῦ κεφαλὴν καὶ κατέδειξαν τὴν πολλὴν ἀρετὴν καὶ ἀξίαν του· οἱ δὲ εὐγλωττοὶ καὶ ῥητορικοὶ ἐπιτάφιοι λόγοι ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν, πρὸς τὸν πόντῳ ἐξύμνησαν τὰς σπανίας τοῦ ἀνδρὸς ἀρετάς. Αὐτὸ δὲ τὸ σημερινὸν λαμπροτελέστατον μνημόσυνον εἰς τε τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τῆς Πατριαρχικῆς λειτουργίας, καὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν τοῦτον Σύλλογον, διὰ τῆς πολυπληθοῦς παρουσίας καὶ συμπαθείας διακεκριμένων ὁμογενῶν, τί ἄλλο ἀποδεικνύει, εἰμὴ τὴν βαρυτάτην εὐλάβειαν καὶ τὸν εἰλικρινῆ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ θρηνομένου ἀδελφοῦ;

Εὐχθηθῶμεν, ἀδελφοί, ὅπως ἡ πολυπαθὴς καὶ κοινὴ ἡμῶν πατρίς εἰς τὰς κρισίμους μάλιστα περιστάσεις ἀναδείξῃ τοιοῦτους ἀποστόλους καὶ λειτουργοὺς, οἷος ὑπῆρξεν καθ' ἅπαντα τὸν πεντηκονταετῆ αὐτοῦ βίον ὁ δίκαιος, ὁ ἐνάρετος, ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις Σακόπουλος, ὅστις οὐ μόνον ἔζησε καὶ ἐποι-

λιτεύθη δικαίως, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπέθανε ἐν Κυρίῳ ἀταράχως καὶ χριστιανικῶς, ἵνα ἀναπαυθῆ ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος κόπων του. Τὰ δὲ καλὰ του ἔργα ἀκολουθοῦσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ βασιλείαν.

Ἄπλῳς, Κύριοι, καὶ ὡς ἔτυχεν, ὡς βλέπετε, ἐσκιαγράφησα τὴν μεγαλαπρεπῆ καὶ ὠραίαν εἰκόνα τοῦ Σακοπούλου· τὰς δὲ πολλὰς καὶ ἐπιζήλους αὐτῆς καλλονὰς ἀφῆκα εἰς τὸν ἐπιδέξιον χρωστῆρα τῆς πρὸς τὸν ἐπαινούμενον ἀγάπης καὶ τῆς βαθυτέρας γνώσεως τῶν ἀκροατῶν μου. Ἄλλως δὲ, τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοιοῦτου λαμπροῦ καὶ ἀμέμπτου χαρακτῆρος δὲν ὑποτυποῦται τόσον διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος, ὅσον τιμᾶται καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν καὶ εὐγενῶν καρδιῶν.

Ὅθεν ὑμεῖς, Κύριοι, ἀναπληρώσατε τὴν ἑλπιεψίαν μου ταύτην διὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον μάλα φιλοτίμως καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἀποδεικνύετε πρὸς τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐκείνον Σακόπουλον.

Ἄλλὰ καὶ ἀναστάντες εἴπωμεν ἐκ ψυχῆς πρὸς τὸν Κύριον, Νικολάου τοῦ Σακοπούλου αἰωνία ἡ μνήμη! αἰωνία ἡ μνήμη!

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ.

ὑπὸ

Β. Δ.

«Ὁ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε ἐλευθεροῦτε πατρίδ' ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας γυναῖκας, θεῶν τε πατέρων ἔδη θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.»

[Αἰσχύλ. Πέρσας 9: 402.]

Τοιαύτη ὑπῆρξε, φιλόμουσοι Κυρίαί καὶ Κύριοι, ἡ φωνὴ τῷ 480 π. Χ. ὁπότε τριακόςαια

ὀγδοήκοντα τριήρεις ὠρμῶντο ν' ἀγωνισθῶσιν ἐν Σαλαμῖνι πρὸς χιλίας ἐχθρικός ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν φώτων, κατὰ τῆς βίας δὲ καὶ τῆς βαρβαρότητος καὶ τοῦ σκότους.

Τὸ θέμα λοιπὸν ἡμῶν ἀποβλέπει σήμερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐλευθερίας κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν δουλείαν. Ἄλλ' ὅπως τις ἀνέλθῃ ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐθνῶν ὀφείλει βεβαίως ἵνα ὀρμήσῃ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ατόμου καὶ τῆς οἰκογενείας, ἀφ' ὧν συνιστᾶται ἡ κοινωρία· ἀπὸ δὲ ταύτης ἄρχεται ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ ἐλευθερία.

Τὸ ἄτομον ὅθεν εἶναι μὲν ἡ βᾶσις τῆς κοινωρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη προηγείται ἐν τῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει, δεόν νὰ ἐξετασθῆ τοῦτο ἐν τῷ ποιῶ αὐτῆς· τὸ ποῖον δ' αὐτῆς εἶναι ἡ κατάστασις καὶ ἡ ὑφ' ἧς διατίθεται ἡ πορεία τοῦ πνεύματος, ἀναγεννᾶται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐν αὐτῷ καὶ ἐπιβρόννυται ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ.

Ἄλλὰ τίς ἡ πρὸς τοῦτο ἀφορμὴ; Αὐτὰ δὲ τὰ γινόμενα καὶ νῦν ἔτι ἐν ταῖς πολιτείαις. Ἡ ἀνθρωπότης διατρέχει τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ δεκάτου ἐνάτου ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνος καὶ καυχᾶται ἐπὶ τῷ πολιτισμῷ αὐτῆς, ἀλλ' εἰσέτι δὲν συνετίσθη. Δὲν συνετίσθη δὲ, διότι οὐδέποτε προσέσχεν εἰλικρινῶς τὸν νοῦν αὐτῆς εἰς τὸ παρωχητὸς, ἄρα καὶ δὲν ἠθικοποιήθη εἰσέτι κατ' ἀρετὴν. Ἡ πείρα ὁ ἀψευδῆς οὗτος διδάσκαλος δὲν ἐπήρκεσε νὰ μετατρέψῃ τὸ ἦθος αὐτῆς. Ἄλλὰ μὴ τάχα ἐγὼ ἐπήρτην ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ ν' ἀξιώ ν' ἀντικαταστήσω τὸ ἑλλείπον αὐτῆς; Οὐχὶ βεβαίως· διότι θὰ ὠφλίσκανον ἐκ τούτου γέλωτα. Ἄλλ' ἀνῆλθον ὅπως ἀναμνήσω παθήματα συγγενῆ πρὸς τὰ νῦν, παθήματα τῆς ἀρχαιότητος οὐχὶ ὡς ἰατρὸς τῆς ἡμέρας· διότι τοῦτο ἀπόκειται ἄλλοις τε πολλοῖς κρεῖττοσιν ἐμοῦ ἔτι δὲ καὶ τῷ χρόνῳ αὐτῷ, ὅς ἐξευρίσκει τὰ

πάντα' ἀλλ' ὡς ψυχρὸς θεατὴς εἰς τὰ ὄμμα-
τα φιλοσοφοῦντος παρατηρητοῦ. Διὰ τοῦτο
παρακαλῶ ὑμᾶς καὶ πάλιν ὅπως μοι παρά-
σχητε εὐνοῦν τὴν ἀκρόασιν' μάλιστα δὲ διότι
ἐξέκλινα τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁδοῦ καὶ πολὺ
φοβοῦμαι μὴ τινες ἀδίκως ἐπίδειξιν τινα ποι-
ούμενον μὲ ὑπολάβωσιν.

Ἡ ἐλευθερία, Κύριοι καὶ Κύριοι, εἶναι τὸ
ὑψηλότερον τῶν ὕσα ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο τῷ
ἀνθρώπῳ ἀγαθῶν, τὸ δὲ πρὸς ταύτην αἴσθη-
μα εἶναι τὸ εὐγενέστερον τῶν κτημάτων καὶ
τὸ πολυτιμότερον κεφάλαιον τοῦ πρακτικοῦ
αὐτῷ βίου. Μετ' αὐτῆς τὰ πάντα περὶ αὐτὸν
εἰσι πλήρη ζωῆς, πλήρη ἡδονῆς καὶ ἀπολαυ-
σεως· χωρὶς δὲ ταύτης τὰ πάντα εἰσι νεκρά,
ζοφώδη, ψυχρά καὶ ἐστερημένα χάριτος. Ἡ
ἐλευθερία εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς κατὰ βούλησιν ἐ-
νεργείας τῷ ἀνθρώπῳ, ἥτις κρατεῖ αὐτὸν εἰς
τὸ διακριτικὸν ἐξέτιν σημεῖον τοῦ ὕψους τῆς
ζωικῆς φύσεως, ὅπερ αὐτὸς οὗτος παριστᾷ
διὰ τῆς θελήσεως. Τὸ «ἐγὼ θέλω» τοῦ ἀν-
θρώπου, φέρ' εἰπεῖν, παριστᾷ τὸ ἀκατανόητον
τοῦτο αἴσθημα ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ
ἐπιβρόῃ, ἢ κέκτηται ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ
τοῦτο τὸ αἴσθημα, διαπράττεται αὐτῷ τὸν
θαυμάσιον ἐκεῖνο ἔργον, ὅπερ παριστᾷ τὸν
ἀνθρώπον κατὰ τὸν Σωκράτην θεὸν μεταξὺ
τῶν ζώων. «Παρὰ γὰρ τὰ ἄλλα ζῶα ὡσπερ
θεοὶ οἱ ἄνθρωποι βιοτεύουσι φύσει καὶ τῷ
σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες.» (Ξε-
νοφ. Ἀπομ. Σωκρ.)

Τοιαύτης λοιπὸν οὐσης, οὐδόλως ἐκπλητ-
τόμεθα, ἂν ἡ φιλοσοφία ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι
καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις διεπραγματεύθη
περὶ αὐτῆς κατὰ τὰς ἑαυτῆς διαφορὰς ἀπο-
χρώσεις, ὧν αἱ μὲν ὠφέλιμοι αἱ δὲ καὶ φροῦ-
δαι ἀπέβησαν· ἡ δὲ ποίησις κατὰ τὰς ποι-
κίλλας αὐτῆς ἐκσπάσεις ἐλάτρευσεν αὐτὴν καὶ
ὑμνησεν.

Ἡ ἐλευθερία, ἢν ψυχρῶς σήμερον ὀφείλω

νὰ ἐξετάσω, διαιρεῖται εἰς ἀπόλυτον καὶ σχε-
τικὴν· καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπολύτου οὐδεὶς ὁ
λόγος ἐνταῦθα, διότι πάντῃ ἀκατάληπτος αὐ-
τὴ ἐν τῷ σχετικῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ περὶ τῆς
σχετικῆς, ἥτις καὶ κατ' ἀνθρώπον. Ἡ σχετι-
κὴ λοιπὸν ἐλευθερία διαιρεῖται εἰς ἀτομικὴν
καὶ εἰς πολιτικὴν μεταξὺ τῶν ὁποίων μεσάζει
ἡκοινωνικὴ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐξωτερικῆς
ἐνεργείας. Ἔτι δὲ εἰς θρησκευτικὴν ἢτοι πνευ-
ματικὴν. Οἷα δὲ ἡ σχέσις μεταξὺ ἀληθείας
καὶ ψεύδους, ὑπάρξεως καὶ θανάτου, ἡμέρας
καὶ νυκτός, φωτός καὶ σκότους τοιαύτη καὶ
ἡ μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ δουλείας.

Ἄλλ' ὅμως εἰ καὶ ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀ-
τομικῆς ἐπειγόμενοι ἐλευθερίας, ἀρχόμεθα ἀπὸ
τῆς οἰκογενειακῆς, ἥτις εἶναι ἡ βᾶσις τῆς κοι-
νωνίας, καὶ ἥτις εἶναι σχετικὴ οὐχὶ δὲ ἀπὸ
τῆς τοῦ ἀτόμου παρ' ὧ ἐμφαίνεται, ἐν τῇ πλή-
ρει αὐτῆς ἐξασκήσει, ἐγώτισμός καὶ διάστασις
πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀποκλίνουσα· ἀλλ' ἐπὶ
τοσοῦτον βραχυχρόνιος ὕσον ὁ στόμαχος δια-
μένει πεπληρωμένος, ὁ δὲ βαθμὸς τῆς ἀτρο-
σφαιρικῆς θερμοκρασίας τηρεῖται ἐν μεσότητι.
Ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ ἐγώτισμός τοῦ ἀτόμου,
ὁ φαινόμενος ἐν τῇ ἀπομονώσει πληρέστερος,
προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὑπὸ τοῦ θάλ-
πους, ὑπὸ τῆς δίψης, ὑπὸ τῆς πείνης, ὑπὸ τῆς
νόσου, ὑπὸ τοῦ γήρους, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνίας ἔτι
αὐτῆς.

Ἡ σχετικὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ κατὰ φύσιν
ἐλευθερία τῷ ἀνθρώπῳ. Ὀνομάζεται δὲ σχε-
τικὴ, διότι κανονίζεται ὑπὸ τῆς φυσικῆς συν-
θήκης. Ὑπάρχουσιν ἄρα διὰ τὸν ἀνθρώπον
καὶ φυσικαὶ συνθήκαι, αἵτινες ὀρμῶνται ἀπ'
αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ἀδυναμίας ἐν ἧ ἐπλάσθη· εἰς
τὰς φυσικὰς δὲ ταύτας συνθήκας ὑπάγεται
ἅπανα ἡ ζῶσα φύσις, ἢτε λογικὴ καὶ ἡ ἄλο-
γος. Κατὰ τὸ πλάτος ἄρα τῆς λογικῆς ἐννοίας
ἡ ἐλευθερία εἶναι γενικὴ καὶ κοινὴ πρὸς ἅ-
παντα τὰ ζῶα· ἄρα εἶναι καὶ ἔμφυτος, ἰδίᾳ

δὲ τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἡ ἐλευθερία, Κύριοι, εἶναι συνέπεια τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως, καθ' ἃ λέγει ὁ Ῥουσσώ
(Contrat Social, Liv. 1, Chap. 2). Ἐπειδὴ
δὲ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι μία καὶ ἀπλή, ἄρα
αὕτη εἶναι κοινὴ καὶ πρὸς ἅπαντα αὐτῆς τὰ
ἄτομα· τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ βᾶθος αὐτῆς ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπερ ἀναλοῖοτον. Ἐντεῦθεν
λοιπὸν θὰ δοκιμάσωμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὰς
ιδέας ἡμῶν ἀπὸ τῆς οἰκογενείας ἀρχόμενοι.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου εἶπομεν ὅτι ἡ ἐλευθε-
ρία εἶναι τὸ πολυτιμότερον κεφάλαιον τοῦ ἀν-
θρώπου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς τοιοῦτον λοιπὸν
δέον ὅπως διατίθεται πρὸς ὠφέλειαν ἀτομι-
κὴν, εἴτε ἄμωσον, εἴτε ἔμωσον· ἄμωσον μὲν
ὅπότεν διατίθεται ἐν τῇ ἀτομικῇ ἐργασίᾳ
αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου, ἔμωσον δὲ ὅπότεν δια-
τίθεται καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας, ἀφ'
ἧς τὸ ἄτομον ἀρύεται δύνάμιν ἐνεργὸν ἄμα
καὶ παραγωγόν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος ἡμῶν
στρέφεται πρὸς τὸ πάλαι ἄτομον καὶ πρὸς τὴν
πάλαι κοινωνίαν, ἃς ἐξετάσωμεν, ἐτηρεῖτο
ὁ νόμος οὗτος ὁ φυσικὸς, ἢ παρεβιάζετο,
τὸ δὲ δίκαιον τοῦ ἀνθρώπου παρηρημεύετο
καὶ κατεπατεῖτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· διότι
πάντες ἡμεῖς ἢ μεταγενέστεροι πρέπει καὶ
τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας νὰ ἀνάγωμεν εἰς
ἐκεῖνους ἀφ' ὧν ἡμεῖς προήλθομεν· ἀπὸ δὲ τῆς
πολιτείας ἐκεῖνων νὰ ὀρμώμεθα πρὸς πᾶσαν
βελτίωσιν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι περιέστειλαν τὰ δίκ-
αια ἐντὸς τῶν νομίμων καὶ ἐσφρατέρισθησαν
ἢν ἐλευθερίαν ἀπὸ τινῶν ἀτόμων, ἀφ' ὧν
οἴληθεν ἡ δουλεία καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἐλατ-
τατα. Ποία ἡ αἰτία; Ἐνταῦθα κεῖται τὸ
ἡμα. Ὁ Βολταῖρος, Κύριοι, περὶ δουλείας
ἰῶν οὕτως ἀποφαίνεται: «Οἰκογένειά τις
ολυπληθῆς, λέγει, ἐκαλλιέργησεν ἀγρόν τι-
να εὐφορον. Δύο δ' ἐτέρων οἱ ἀγροὶ ἐγένοντο
» στεῖροι. Πρέπει ἄρα αἱ δύο οἰκογένειαι νὰ
» ὑπηρετήσωσι τὴν πλουσίαν, ἢ νὰ τὴν σφά-

» ξωσι. Τοῦτο εἶναι εὐκολον, ἀλλ' ἡ μία τού-
» των παρέχει τοὺς βραχίονας εἰς τὴν πλου-
» σίαν ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν τροφήν· ἐνῶ ἡ ἐ-
» τέρα πορεύεται μὲν ἵνα τὴν προσβάλλῃ ἀλλ'
» ἠττάται. Ἡ ὑπηρετοῦσα οἰκογένεια εἶναι ἡ
» ἀρχὴ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, ἡ δὲ
» ἠττηθεῖσα ἡ ἀρχὴ τῶν δούλων.» (Βολ. πε-
» ρὶ ἰσότητος σελ. 340). Ἄριστα. Ἄλλ' ὅμως ἡ
» ιδέα αὕτη εἶναι μὲν ἀληθὴς καὶ δίκαια, ἀλλὰ
» δὲν ὀρμάται ἀπὸ τῆς οἰκογενείας ἀλλ' ἀπὸ τῆς
» κοινωνίας. Ὅπως δὲ ἡ οἰκογένεια ἔχει ἰδί-
» τινὰς νόσους ἠθικὰς, οὕτω καὶ ἡ κοινωνία
» ἔχει τὰς ἑαυτῆς, αἵτινες εἰσι καὶ δεινότεραι
» διότι καὶ πολυπλοκώτεραι. Ἡμεῖς ἐνταῦθα
» λέγομεν ὅτι δύο ἄτομα ἔχοντα ἰδίᾳ ἐκάτε-
» ρον δυνάμεις καὶ οἰκείας ἀδυναμίας, ἀλλ' ὧν
» αἱ τε ἠθικαὶ καὶ σωματικαὶ ἐλλείψεις ἐξαλεί-
» φονται, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν συμ-
» πληροῦνται εἰς δύνάμιν καὶ παραγωγὴν, δύο
» λοιπὸν τοιαῦτα ἄτομα ἀνὴρ καὶ γυνή, ἔχοντα
» ἐκάτερα τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερίαν, ἔρχονται εἰς
» κοινωνίαν πρὸς ἣν ὁ ἀκατάληπτος νόμος τῆς
» φύσεως συνῶθεῖ αὐτά. Τίνες αἱ συνθήκαι τῆς
» κοινωνίας ταύτης; Βεβαίως ἡ ἐντελής δύν-
» αμις, τὸ πλήρες σῶμα κατὰ τε τοὺς φυσικοὺς
» καὶ ἠθικοὺς νόμους δύνανται τινες εὐλό-
» γως καὶ δικαίως νὰ εἴπωσιν. Ἀλλὰ οἷον τί τὸ
» κεφάλαιον τῆς τοιαύτης κοινωνίας, ἥτις ὑπὸ
» ἐξωτερικὴν ἔποψιν παρίσταται τις συνεταίρι-
» σμός πρὸς τὸ καρποῦσθαι ἀμοιβαίως τὰς ὠφε-
» λείας; Ἡ ἐλευθερία.

Ἡ κατὰ βᾶθος λοιπὸν ἐννοουμένη ἐλευθερία
τίθησι τὸ ἄτομον ἐν σχέσει πρὸς τὸ γένος· ἡ
» δὲ σχέσις αὕτη παράγει τὴν συγκέντρωσιν· ἡ
» δὲ συγκέντρωσις ἀποτελεῖ τὴν τε ἀμυντικὴν
» καὶ τὴν ἐπιθετικὴν δύνάμιν. Ἄλλ' ἐν τῇ συγ-
» κεντρῶσει ταύτῃ ἢ τῇ κοινωνίᾳ τὸ ἄτομον κα-
» ταθέτει μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ ἐλευθερίας ἐν τε
» τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ ἀμύνῃ, καὶ τοῦτο εἶναι
» τὸ κεφάλαιον, ὅπερ κατατίθησι πρὸς τὴν ἐπ'

ἀμφοῖν ὠφέλειαν. Οὕτω βλέπομεν ὅτι καὶ ὁ ἀνὴρ καθὼς καὶ ἡ γυνὴ ἐπλάσθησαν ἐλευθεροὶ ἐν τῇ ἀνεξαρτητῇ αὐτῶν θελήσει· ἀλλ' αὕτη ἡ ἐλευθερία τοῦ μὲν ἀνδρὸς περιορίσθη εὐθύς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, καὶ ὑπὸ τῆς γυναικὸς του, ἣν αὐτὸς ἐν τῇ θελήσει αὐτοῦ προσέλαβε κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ πρὸς ἣν ἤλθεν εἰς σύμβασιν πρὸς εἰρηνικὴν συμβίωσιν· τῆς δὲ γυναικὸς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς. Ἡ δὲ σύμβασις αὕτη ἦν παραχώρησις βεβαίως ἀμοιβαίας ἐλευθερίας πρὸς ἐκκάρπωσιν τῶν ἀπὸ ταύτης ὠφελειῶν. Ἡ ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἄμεσος ὠφέλεια εἶναι ἡ δύναμις, ἥτις ἐν μὲν τῷ ἀτόμῳ ἀντικαθιστᾷ τὸ ἐλλείπον τῆς ἐλευθερίας, ἐν δὲ τῷ ζεύγει παρέχει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐξετάζομεν, ὡς βλέπετε, Κύριοι, τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ οἷος ὑπῆρξεν, ἀλλ' οἷος ὠφείλε νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ ἀρχιότητι, ὅπως συσχετήσωμεν τὴν κατάστασιν ταύτην ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ πρὸς τὸν ἀπὸ Χριστοῦ χρόνον καὶ ἴδωμεν τὸ μέγεθος οἷον τῆς ἐπισημοῦς αὐτοῦ πολιτείας καὶ ἐν τῷ νῦν χρόνῳ.

Ἄς ἴδωμεν ἤδη τοὺς καρποὺς τῆς τοιαύτης κοινωνίας. Καρποὶ τῆς τοιαύτης κοινωνίας εἶσι καὶ γλυκεῖς καὶ πικροὶ, καὶ ἠθικοὶ καὶ σωματικοί. Ἐν τῇ τοιαύτῃ συμβάσει ἐπέρχονται ἀμέσως οἱ καρποὶ τῶν θλίψεων, ἀλλὰ καὶ οἱ κερτοὶ τῆς ἠθικῆς ἀπολαύσεως, τοὺς καρποὺς τῶν θλίψεων ἐν μέρει αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν παρασκευάζει ὁ ἄνθρωπος, πλὴν τῶν κατὰ φύσιν. Παρασκευάζει δὲ τούτους ἐκ τοῦ πλημμελοῦς βίου του, ἀφ' οὗ πᾶσα νόσος καὶ ὁ ἄωρος εἶτι αὐτὸς θάνατος. Οἱ καρποὶ δὲ τῶν ἀπολαύσεων εἶναι ὁ θεῖος ἔρωσ, τὸ ἠθικὸν φίλτρον, ἡ στοργή, τὰ τέκνα καὶ ἡ δι' αὐτῶν διαιώνισις τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ φύσει κατὰ τοὺς νόμους αὐτῆς. Κατὰ φύσιν δὲ καρποὶ τῶν θλίψεων εἶναι τὸ γῆρας καὶ ὁ θάνατος, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι κοινὰ εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὁ νό-

μος αὐτῆς. Εὐρίσκουσι δὲ ἐπίσης τὸ ἀτομὸν καὶ ἐν τῇ ἀπομονώσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ· μὲ μόνην ὅμως τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῇ κοινωνίᾳ εὐρίσκεται καὶ ἡ παρηγορία, καὶ ἡ περίθαλψις καὶ ἡ ἀνακούφισις· ἐνῶ ἐν τῇ ἀπομονώσει μόνη ἡ ἀθυμία, ἡ βαρυθυμία, καὶ ἡ ἀπελπισία. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ καλὰ τῆς οἰκογενείας, καὶ τῆς ὡς κεφάλαιον καταθέσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου ἐν αὐτῇ. Μέρφονται ὅμως πολλοὶ κατὰ ταύτης τῆς συνθήκης, ἀλλ' ἐσκέφθησαν κατὰ βάθος; Λέγουσιν εἶναι ζυγὸς βαρύτερος ἢ οἰκογένεια, ἀλλὰ δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι καὶ ἀπόλαυσις ἠθικὴ αὕτη, ἣν οὐδεμία ἐλευθερία δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ. Ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι ζυγὸς, ἀποβαίνει ὅμως τοιοῦτος ὅπου ἴτε κατάθεσις τῶν κεφαλαίων τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ διανομὴ τῶν ὠφελειῶν δὲν γίνεται πρὸς ἀρμονίαν. Ἐκ τούτου προκύπτει σφετερισμὸς τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, ὅστις ἂν μὲν προέρχεται ὑπὸ τῆς γυναικὸς, τείνει πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν διαφθοράν, ἂν δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, τείνει εἰς τὴν βαθυμίαν καὶ εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν, ἥς συνέπεια ἀποβαίνει, ἢ ἡ διάλυσις, ἢ ὑποδούλωσις τοῦ ἑτέρου. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἄρχεται καὶ ἡ ἰδέα τῆς δουλείας. Ὡστε βλέπομεν ὅτι ἐνῶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ἄμεσος κτήσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δουλεία εἶναι ἔμμεσος πτώσις ἐκ τῶν ἐλαττώματων τῆς ἀτομικῆς ἰδιοτελείας καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωῦσμοῦ ἔλκουσα.

Ἄλλὰ χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ πρόσω. Ἐκ τῆς πρώτης οἰκογενείας ἔρχεται ἡ δευτέρα ἢ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἐκ τῆς μιᾶς καλύβης ἐγείρεται ἐκ τούτου καὶ ἡ τοῦ γείτονος ἀδελφοῦ ἀμφοτέρωφιλεργοί, εἰ καὶ ἡ μὲν πλεῖον, ἢ δὲ ἥττον. Ἀμφοτέρους συνδέει ἀμοιβαία ἀγάπη, ἐπομένως καὶ ἀμοιβαία παραχώρησις ἐλευθερίας, καὶ ἀμοιβαία ἐκ ταύτης ἐκκάρπωσις, ἐπιτηρουμένη ὑπὸ τῆς φροντίδος γέροντος πα-

τρὸς, ἢ γραίας μητρὸς. Αἱ οἰκογένειαι πολλαπλασιάζονται, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία μένει ἀναλλοίωτος, ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς. Ἡ σχέσις ἐπεκτείνεται, ἢ δὲ συνεννόησις φέρει τὴν συναλλαγὴν μεταξὺ τῶν ἀτόμων πρὸς ἐπέκτασιν τῆς εὐδαιμονίας, ἢ πρὸς ἀνακούφισιν. Ἡ καλύβη τοῦ ἐνὸς βρῖθει πυρῶν καὶ παντὸς ὅ,τι παρέχει ὡς ἀμοιβὴν τῶν κόπων ἢ γεναιόδωρος· γῆ' τοῦ δὲ ἑτέρου βρῖθει γάλακτος καὶ τυροῦ καὶ ἐρίων, ἅτινα ἢ πολυμήχανος τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια ἐξεκαρπώθη πρὸς ἑαυτήν. Ὁ ἄνθρωπος, Κύριοι, ἐγεννήθη ἐλεύθερος, ἀλλὰ κατεδικάσθη εἰς τὸ νὰ τηρῇ τὴν ἐλευθερίαν του ταύτην διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πόνου· διότι μόνη ἡ ἐργασία εἶναι ὁ ἄγρυπνος φύλαξ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας· μόνη δὲ αὕτη παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ὡς ἀμοιβὴν τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ λοιπὸν ταύτῃ, Κύριοι, ἀποτελεῖται ἡ ζύμωσις τῶν ἰδεῶν, αἵτινες, ἐπαυξάνουσαι διὰ τοῦ φουράματος τῆς πείρας, τελειοποιουσι καὶ ἀνυψοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ διακριτικὸν ἐκεῖνο σημεῖον τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἀλόγων. Καὶ ὅμως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰρηνικῆς ταύτης ἀρμονίας, αἴφνης ὁ πατὴρ ἀποθνήσκει, ἢ ἡ ἀρμονία καταστρέφεται, ὁ δὲ σφετερισμὸς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ παρίσταται ὡς λάφυρον διαπληκτισμοῦ μεταξὺ τῶν ζώντων, ὅπερ, διερεθίζον τὴν καρδίαν, παράγει εἰς μέσον τὴν ἔχθραν, ἢ τὴν διασποράν. Ἡ πρώτη λοιπὸν κοινωνία διηρέθη ἢ διελύθη, ἐκ δὲ τοῦ ἐνὸς κέντρου παρήχθησαν δύο· ἀλλὰ δεινῶς ἀλληλομαχοῦνται πρὸς ἄλληλα ἐκ τῆς πλεονεξίας, ἥτις παρέσχε τὴν διάστασιν, καὶ ἥτις ἔθετο ἢ δὲ ἀκράδαντα τὰ θεμέλια ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πλεονεξία παρέσχε τὴν φιλοκτημοσύνην, ἢ δὲ φιλοκτημοσύνην ἔτρεψε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν βίαν καὶ τὸν πόλεμον· ὁ δὲ πόλεμος πρὸς τὴν δουλείαν ὥστε κατὰ τοῦτο συμφωνοῦμεν τῷ Βολταίρῳ λέ-

γοντι ὅτι «ὁ πόλεμος ὑπῆρξε σύγχρονος μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου» (441).

Ἐν τούτῳ ὅμως τῷ σημείῳ ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο πεπτωκός. Καὶ διὰ τί; διότι ἔβαινε κατὰ φύσιν, ὅπερ ἐστὶ καθ' ὕλην, καὶ οὐχὶ κατὰ λόγον. Αἱ πρώται λοιπὸν κοινωνίαι ἔθεντο βάσιν τῆς ὑπάρξεώς των τὸν σφετερισμὸν ἀντὶ τοῦ δικαίου, ἐξ οὗ ἀνεφύη ἡ φιλοκτημοσύνη εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν.

Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος συνεμερίζετο δικαίως τὰς ἐκ τῶν κεφαλαίων τῆς ἐλευθερίας ὠφελείας, καθίστα ὑποχείρια καὶ ἡμέρου τὰ κτήνη, ὅπερ ἀπὸ τοῦ κτάομαι προσήγορευσεν· ἐβελτίου δὲ καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυε καὶ τὴν ἐστίαν αὐτοῦ. Ἄμα ὅμως ἠγέρθη ἐν ἑαυτῷ τὸ αἴσθημα τῆς φιλοκτημοσύνης, συνέπεια ἦτο, καθάπερ ὑπεγόρευεν αὐτῷ ὁ σφετερισμὸς, καὶ νὰ διαρπάξῃ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πλησίον ὅπως ἐπαυξάνῃ τὸν ὄλθον αὐτοῦ καὶ κορεννῇ τὴν ἐγερωθεῖσαν αὐτῷ ἀπληστίαν. Ἰδοὺ ποία διάθεσις παρήγαγε τὸν πόλεμον καὶ τὴν δουλείαν! Ἐὰν μὲν ἡ πρώτη κοινωνία ἔβαινε ἀμέμπτως ἐπὶ τὸ δικαίον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀνωρθοῦτο ἀμέσως, καὶ θὰ ἔβαινε τάχιστα εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς συστάσεως, ἀλλ' ἀφοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐμόλυνεν ὁ φόνος ἀμέσως, καὶ τὴν κοινωνίαν εἰκότως ἐμόλυνεν ὁ πόλεμος καὶ ἡ δουλεία, καὶ ἐπομένως κοινωνία δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν, οὔτε ἐν τῇ παναρχαίᾳ, οὔτε ἐν τῇ μυθικῇ ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς ἀρχαιότητος ἐποχῇ· ἀλλὰ στρατόπεδον, ὅπερ ἐτήρησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ζωάδην καὶ θηριάδην αὐτοῦ κατάστασιν ἐπὶ πολλὰς χιλιοετηρίδας. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐβράδυνε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ συνεφυσίωθη τῇ ἔξει μάλλον, ἢ τῷ λόγῳ. Ἡ ἔξις ἐγένετο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φύσις δευτέρα, διευθύνουσα τοῦ λοιποῦ πά-

σας αὐτοῦ τὰς πράξεις. Ὅτε δὲ ἤρξατο φιλοσοφῶν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἤρξατο, φυσικῶ τῷ λόγῳ, καθ' ὕλην φιλοσοφῶν καὶ οὐχὶ κατὰ λόγον· διότι ἡ ἔξις ἐπέβαλεν αὐτῷ νόμον πρὸς τε τὸ φιλοσοφῆν καὶ πολιτεύεσθαι· τὸ δὲ δίκαιον παρακολούθησε τὴν ἔξιν καὶ τὸν νόμον. Δὲν ἐκανόνισεν ἐπομένως τὸ δίκαιον τὸν καθ' ἔξιν νόμον, ἀλλ' ὁ καθ' ἔξιν νόμος ἐχρήσατο τῷ δικαίῳ θεράποντι, μαρτυρεῖ δὲ πού καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγων,

« Τὸ ἐν χρόνῳ μακρῷ νόμιμον ἀεὶ, φύσει τε πεφυκός ». (Βακχ. 803).

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν καταστάσει οὐσης τῆς κοινωνίας, ἀνεφάνθησαν οἱ νομοθέται· καὶ ταύτην τὴν κατάστασιν ἠκολούθησαν καὶ αὐτοὶ μερίδα τινα περισώσαντες τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ ταύτην κατὰ τὰς τότε ἐπικρατούσας ἀρχὰς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἐνῶν, ἐὰν τὸ δίκαιον ἔτρεπεν τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ὀρθῶς ἐννοουμένην ἐλευθερίαν, ἥτις παρέχει τὸ εὖ πράττειν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν τῇ τοιαύτῃ σχέσει θὰ ἀπετέλει τὸ βῆθος καὶ θὰ ἐξεύρισκεν αὐτῷ τὸ « ὃ σὺ μισαῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσεις ». Ὁ ἄνθρωπος τότε ἤθελε τραπῆ πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὅπως διὰ τούτων κορέσῃ τὴν φιλοκτημόνα αὐτοῦ διάθεσιν· ἤθελε τρέψῃ αὐτὸν εἰς ἀσφαλεστέραν καὶ οὐχὶ ἐπικίνδυνον ὁδόν· διότι ἐν αὐτῷ ἤθελεν ἐπικρατῆσαι τὸ πνεῦμα τῆς ἰσότητος, ὅπερ οὐδόλως παραβιάπτει τὸ ποσὸν τῆς ἐλευθερίας, παρέχον τὸ ἴσον μέτρον ἐκάστῳ, καὶ τὰς ἴσας ἐκ τῶν κεφαλαίων τῆς ἐλευθερίας ὠφελείας. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἔξις ἐπὶ τοσοῦτον ἐδέσμευσε τοῦ ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα, ὥστε καὶ ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἐποχῇ νὰ εὕρισκωνται ἄνθρωποι ὑπερασπιζόμενοι τὸ ἐπισφαλές τῆς τοιαύτης πορείας μετὰ ζήλου παντάπασιν ἀνοικείου.

Ὁ Γρότιος, Κύριοι, ἐξαχρῶν ἀπὸ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου τὴν δουλείαν, μάχεται τὴν ἐλευθερίαν καὶ καθ' ἔξιν φιλοσοφεῖ. « Ὁ νικη-

τῆς, λέγει, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φονεύσῃ τὸν ἠττημένον, ἀντὶ ὅμως νὰ τὸν φονεύσῃ ἀφαιρῇ αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν », ὅπερ ἐστὶ τὸ πολιτικὸν δικαίωμα, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ὠφελειῶν· ἀποκτᾶ ἐπομένως αὐτὴν ὡς κτῆμα πρὸς ὠφέλειαν ἰδίαν, καὶ μεταχειρίζεται αὐτὸν ὡς κτῆνος εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ὁραία λογικὴ, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Λώκιος ἠσπάζετο! Ἄλλ' ἐρωτῶμεν ποῖον τὸ δικαίωμα νὰ πολεμήσῃ τὸν ὁμοίον του; ἴσως θὰ μᾶς εἴπῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀλλὰ τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι θηρίον, καὶ τῶν θηρίων ἔτι αὐτῶν θηριωδέστερος· ἀλλ' ἴσως θὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι αἰτία πρὸς τοῦτο εἶναι αὐτὴ ἡ ἀδικία τοῦ ἀντιπάλου του, αὐτὸς οὗτος ὁ ἠττηθείς, ὅστις κατήρξατο χειρῶν ἀδίκων. Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος νικῶμενος ἀποκρούεται, ἀφαιρεῖται αὐτῷ ἡ πρὸς τὴν ἀδικίαν ἐλευθερία, ἀλλὰ τῷ ἀφίνεταί ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ἄλλως δὲ, ἐὰν συμβαίη ὁ ἀρχόμενος χειρῶν ἀδίκων νὰ ἦναι καὶ ὁ νικῶν, ποῖον τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ὁμοίον του; ἢ νὰ ἀποστερήσῃ αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν, τὰ κτήματά του; καὶ ποία ἡ γενναϊότης ἐὰν χαρίσθῃ αὐτῷ τὴν ζωὴν, ἀφοῦ καταδικάζῃ αὐτὸν εἰς ζῶντα θάνατον; Ἄλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ θέμα ἡμῶν.

Ἀπὸ τῆς φιλοκτημοσύνης λοιπὸν ἄρχεται ἡ ἔρις καὶ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀδικία, ἥτις ἐπολέμησε τὸ πάλαι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς ἔτι τῆς πρώτης οἰκογενείας. Ἐνεκα τούτου καὶ ἡ ἐλευθερία ἔλαβε πλείστας ἀλλοιώσεις ἐν τῇ διανομῇ τῶν ὠφελειῶν, καὶ ἀλλοιώσεις, αἵτινες ἔτεινον πάντοτε πρὸς τὴν μετατροπὴν αὐτῆς εἰς δουλείαν.

Εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀλλοιώσεις πᾶσα παραχώρησις γίνεται ἐκ κοινῆς ὁμολογίας, ὅσω δὲ γενικεύεται ἡ σχέση αὕτη, ἀληθῶς ὅτι κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία περι-

πέλλεται, ἀλλὰ κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποβαίνει ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει καὶ εὐδαιμονέστερος· διότι ὅσον πλείονα κεφάλαια πρὸς ἐκκάρπωσιν καταθέτει, τοσοῦτον καὶ πλείονας τὰς ὠφελείας ἀπολαμβάνει, αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἄλλων καὶ οἱ ἄλλοι ὑπὲρ αὐτοῦ προνοοῦντες, ὥστε καθίσταται τὸ αὐτοῦ μέρος ποσοστὸν τι τῆς τῶν ἄλλων πρὸς αὐτὸν ὠφελείας.

Πρὸς τοῦτο ἀπέβλεψαν οἱ πάλαι νομοθέται καὶ ἐζήτησαν νὰ περιστείλωσι τὴν τῆς διαρπαγῆς τάσιν διὰ τῶν ἠθικῶν αὐτῶν νόμων, καὶ περιεγένοντο, οὕτως εἰπεῖν, ὅπως ἐπιβάλλωσι σέβας καὶ μετατρέψωσιν εἰς ἀσφάλειαν τὰ γενόμενα. Εἶδον ὅτι ὁ ἄνθρωπος περιέπεσεν εἰς παραλογισμόν καὶ ἐπειράθησαν νὰ θεραπεύσωσι τὰ ἐκ τούτου κακὰ. Καὶ ἤρξαντο μὲν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀλλ' οὕτως ὠφείλον ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς ἀνατροπὴν, ἥτις θὰ ἐπέφερε πλείονα τὰ ἐπακόλουθα τῆς καταστροφῆς.

Διήρξαν λοιπὸν τοὺς πολίτας συνωδᾶ πρὸς τὸ τότε κτηματικὸν δίκαιον εἰς ἐλευθέρους καὶ εἰς δούλους, ὅπερ ἐστὶ, εἰς κατακτητὰς καὶ εἰς κατακτηθέντας. Εἶτα εἰς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους· καὶ ἄρχοντας μὲν ὠνόμασαν τοὺς πλείονα τὰ κτηματικὰ δικαιώματα ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ τοὺς τὰ ἐλάττονα· τὴν δὲ τάξιν τῶν δούλων ἐγκατέλειπον εἰς τὴν κτηματικὴν θέσιν, ὡς μεσάζουσαν τινα τάξιν μεταξὺ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν λογικῶν ὄντων· ὥστε παρέλαβον τὸ δίκαιον θεράποντα τοῦ νόμου καὶ οὐχὶ βᾶσιν αὐτοῦ. Δὲν ἐκπληττόμεθα ἄρα ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων παρεξήγῃ τὸ δίκαιον, ἅτε θεωρῶν αὐτὸ ἀνήκον τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ πολιτευομένῳ, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ θεράποντι, καὶ ἐπομένως ἀποκλείων ἀπ' αὐτοῦ καὶ πάντα μὴ Ἑλληνα λέγων, « Μὴδὲ Ἑλληνα ἄρα δούλον ἐκτῆσθαι μήτε αὐτοὺς, τοῖς τε ἄλλοις Ἑλλησιν οὕτω συμβουλεύειν (Πλ. τ. β, 491)· καὶ

ἄλλοις που, « Οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ οὐδ' ἐπ' ὀλέθρῳ σωφρονιστὰί ἔντες. » (Πλ. β, 493). Ἐσυμβούλευεν ἄρα, ἐκτῆσθαι μὲν δούλους, ἀλλὰ μὴ Ἑλληνας· δι' οὗ πλαγίως συνηγόρει ὑπὲρ τοῦ τότε κτηματικοῦ δικαίου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφαίνεται ὅτι ὁ δούλος γεννᾶται διὰ νὰ ἦναι δούλος, ἐκλαμβάνων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διπλῆν, δούλην καὶ ἐλευθέραν· « Οἶον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τὸ γενέσεως τελεσθείσης ταύτην φαρμὴν τὴν φύσιν εἶναι ἐκάστου, ὥσπερ ἀνθρώπου, ἵππου οἰκίας ». (Ἀριστοτ. περὶ Πολιτεῶν, βιβλ. Ι, κεφ. α.).

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ πάλαι ἡ ἔξις παρήγαγε τὴν πολιτείαν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ δίκαιον κατέστη πολιτικὸν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην λέγοντα, « Ἡ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστὶ, ἡ δὲ δίκη τοῦ δικαίου κρίσις ». (Ἀριστ. βιβλ. α. κεφ. β'). Ἡ κοινὴ ἐλευθερία ἄρα ἐτέθη ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ ἐν τῇ συστάσει τῆς πολιτείας, ὁ δὲ δευτερισμὸς τῶν δικαίων τοῦ ἀτόμου ἐτέθη ὡς βᾶσις τοῦ νόμου, ὥστε εἶχε δίκαιον ὁ Ἀριστοτέλης νὰ φρονῇ ὅτι ἡ κτήσις εἶναι μέρος τῆς οἰκίας, καὶ ἡ κτητικὴ μέρος τῆς οἰκονομίας· διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ εὐδαιμονώμεν.

Ὅπως πᾶσα τέχνη, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἔχει καὶ τὰ ἀναγκαῖα αὐτῆς ὄργανα· εἰς τὸν τεχνίτην δὲ ταῦτα εἶναι καὶ κτῆμα καὶ ὄργανον, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐλεύθερον ὁ δούλος εἶναι κτῆμά τι ἐμφυχόν, καὶ πᾶς ὑπηρέτης εἶναι ὄργανον πρὸ ἐτέρου ὄργάνου. Ἰδοὺ, Κύριοι, τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἐμελλε νὰ φθάσῃ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ νομολογία ἐν τῇ ἀρχαιότητι! Καὶ διατὶ ὅχι; ἀφοῦ πρὸς τὸ βίαιον ἐτέθη ἡ κοινωνία! Ἡ ψυχὴ ἔλεγεν εἶναι τὸ φύσει ἀρχόν, τὸ δὲ σῶμα τὸ φύσει ἀρχόμενον· καὶ κατὰ κατιόντα λόγον, ὁ ἀνὴρ ὁ φύσει ἀρχόν, καὶ ἡ γυνὴ τὸ φύσει ἀρχόμενον· καὶ ὁ οἰκοδεσπότης ὁ φύσει ἀρχόν, ἡ δὲ γυνὴ καὶ

τὰ τέκνα καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ ἀνὴρ κέκτηται τὸ φύσει ἀρχόμενον. Ὅτι δὲ συμβαίνει ἐν τῇ οἰκογενεῖα αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ πρὸς πάντας δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους. «Ὅσοι μὲν οὖν τοσοῦτον διεστᾶσιν ὅσον ψυχῇ σώματος καὶ ἀνθρώπος θηρίου, διακρίνεται τοῦτον τὸν τρόπον ὅσον ἐστὶν ἔργον ἢ τοῦ σώματος χρῆσις καὶ τοῦτ' ἐστ' ἐπ' αὐτῶν βέλτιστον, οὔτε μὲν εἰσι φύσει δούλοι». Λέγει δὲ πού καὶ καθαρώτερον, «Ἔστι γὰρ φύσει δούλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι». (Ἀριστ. βιβλ. 1. κεφ. 11 Πολιτείας). Ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ φιλοσοφεῖν εἴλεκε ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἔνθα καὶ νῦν ἐτι δίκην ἀνδραπόδων οἱ βάρβαροι γονεῖς πωλοῦσι τὰ τέκνα αὐτῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἀκορέστου αὐτῶν φιλοκτημοσύνης καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτει ἐν ἀπάσῃ τῇ ἀρχαίότητι καὶ ἐν αὐτῇ ἐτι τῇ πεπολιτισμένῃ Ἑλλάδι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ. Μόνον δ' ἴσως οἱ ἀπὸ τῆς Στωῆς ἐπρέσβευσαν τὸ, «Νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δούλον εἶναι τὸν δ' ἐλεύθερον, φύσει δὲ οὐδὲν διαφέρειν διόπερ οὐδὲ δίκαιον βίαιον γάρ». (Ἀριστ.).

Οἱ νομοθέται λοιπὸν, οὗς ἀνωτέρω εἶδομεν, παρενοχλοῦντο τὸν ἀνθρώπον, τὰ ἔχνη αὐτοῦ, καὶ συνεσχέτισαν τὴν πατρικὴν μέριμναν, ἢ τὴν διαιτητικὴν ἐκείνην ἐπέμβασις, ἣτις ἐπιβάλλει τὸ δίκαιον τῆς κοινῆς συνηθείας, οὐχὶ δὲ τὸ δίκαιον τὸ λόγου. Δὲν λέγομεν δὲ τοῦτο ὅπως μεμφθῶμεν αὐτοὺς, οἵτινες ἐποίησαν ὅ,τι ἐδύναντο πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως ἄλλως τε καὶ διότι καὶ αὕτη ἐτι ἡ ἔξις ἔχει στενὴν συνάφειαν πρὸς τὸ ἦθος τοῦ ἀνθρώπου ἀφ' οὗ οὐδέποτε καθ' ὀλοκληρίαν ἀπεμακρύνθη ἄλλα φέρομεν τὸ γινόμενον τοῦτο ὡς μαρτυρίαν τῶν κόπων ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες καὶ πείραν καὶ γνώσεις ἐκέκτηντο, καὶ μετὰ ζήλου πρὸς τὸ καλὸν πῆς ἀνθρωπότητος ἐπεδόθησαν μὴ φεισθέντες θυσιῶν, ἀλλ' ὅμως

οὐδέποτε περιεγένοντο τοῦ ἀποτελέσματος, ὅπερ αὐτοὶ προσεδόκων διότι ἢ τε πείρα ἐν αὐτοῖς καὶ αἱ γνώσεις ἐπνίγοντο ὑπὸ τῶν παρὰδόσεων καὶ τῆς ἔξεως, αἵτινες οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ δικαίου τοῦ λόγου ἐθεμελιώθησαν. Εἶτα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς ἐξέκλιεν τῆς ὁδοῦ, ἢ μετὰ κόπου εἶχεν ἐξέρει καὶ περιέπεσεν εἰς ἀδιέξοδον λαβύρινθον, ἀφ' οὗτινος μόνον Ἡρακλῆς τις πνευματικὸς θά ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν.

Ἄλλ' αἱ παραβιάσεις τοῦ ἠθικοῦ λόγου καὶ ὁ σφετερισμὸς τοῦ δικαίου προήλθε καὶ ἐξ ἑτέρου τινος ἀνωμαλίας κοινωνικῆς, ἣτις δέον ἵνα ὀνομασθῇ πληγὴ κοινωνικὴ πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας οἱ ἐκ τῶν ὑστέρων νόμοι δὲν ἐπήρκεσαν. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἀργίας καὶ νοηρότητος προερχομένη. Ἐνῶ π. χ. ὁ ἠθικὸς νόμος ἐπιβάλλει τὴν διανομήν τοῦ δικαίου τῆς ἐλευθερίας, τὴν δικαίαν ἐκκάρπωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ συγκεντρώσει τῆς ἐνεργείας καὶ τοιοῦτος ὁ νόμος ὁ πηγᾶσας ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου μικρὸν ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου παρεκκλίνει κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ὁ ἀνθρώπος δὲν ἐτήρησεν τὴν τοιαύτην συνθήκην, ἐξ ἧς πᾶσα προαγωγή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τε τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, πρὸς τε τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐκ τούτου προήλθεν ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ποσοῦ τῆς ἐργασίας, ἢ μᾶλλον τοῦ ἐλλείποντος αὐτῆς ὑπὸ τῆς φιλεργοῦ μερίδος, καὶ ἡ συγκεντρώσις ἐπομένως εἰς χεῖρας αὐτῆς πλειόνων ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν κεφαλαίων, ἅτινα ἐπηύξησαν τὴν φιλοκτημόνα διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔτρεψαν αὐτὸν εἰς τὴν βίαν, εἰς τὴν ἔπαρσιν καὶ εἰς τὴν τοῦ πλησίον περιφρόνησιν. Ἴδου λοιπὸν καὶ ἑτέρα τῆς κατάχρησεως τῆς ἐλευθερίας ἀφορμὴ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος ἐκ τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ, ἢν παρασκευάζει αὐτῷ ἡ ἀργία καὶ ἡ νοηρότης, ἄρχεται νὰ

πεινᾶ, ἀρπάζει τὸν ἄρτον τοῦ πλησίον, καὶ δίδεται εἰς τὴν βίαν δὲν ἐξετάζει ἂν ἔχη δίκαιον ἢ ὄχι, οὐδ' ἐξετάζει ὅτι πεινᾶ, διότι δὲν εἰργάσθη ἀρπάζει τὰ τοῦ ἄλλου, διότι εὐρίσκει τοῦτο εὐκολώτερον μέσον, ὅπως κορέσῃ τὴν πεινᾶν του. Ἴδου ἡ ἀρχὴ τῆς ἀδικίας, ἀλλ' ἴδου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας εἰς τὸ μέσον, ἵνα μὴ εἴπωμεν καταναγκαστικῆς. Ὁ φιλήσυχος ἐργάτης, ὅπως ἡ σύγχως ἀπολαμβάνη τὸν ἄρτον του δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ τέκνα του, ἀποφασίζει νὰ τρέφῃ τὸν παρενοχλοῦντα αὐτὸν κηφῆνα. Ὁ κηφῆν ἀποβάλλει εὐγενῆς ἰππότης τύραννος, ὁ δὲ ἐργάτης ἀποκαθίσταται δουλοπάροικος, πενέστης, εἴλωσ κτλ. Ὁ κηφῆν ἀσχολεῖται περὶ τὴν τοξικὴν, ἰππασίαν καὶ τὴν θήραν, ὁ ἐργάτης περὶ τὴν γεωργίαν κτηνοτροφίαν καὶ τὰς εἰρηνικὰς τέχνας, ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ κηφῆνος. Ἐχομεν λοιπὸν οὕτω δύο τινα εἶδη συγκεντρώσεως τῆς δυνάμεως, τὸ μὲν ὅπερ προήλθεν ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν κεφαλαίων, ἐκ τῆς ἐγκαίρου συγκεντρώσεως τῶν ἀπὸ τῆς ἐλλειπούσης ἐργασίας ὠφελειῶν τὸ δὲ ὅπερ προήλθεν ἐκ τῆς παντελοῦς στερήσεως τῶν ἀναγκαίων, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπὸ τῆς βίας, τῆς διαρπαγῆς καὶ τῆς ἀπάτης. Αἱ δύο αὗται τάξεις, τοτὲ μὲν ὑποβλεπόμεναι τὸ πάλαι, τοτὲ δὲ καὶ συμμαχοῦσαι, ἐλυμαίνοντο τὴν ἐργατικὴν, ἢ μὲν διὰ τῆς βίας, ἢ δὲ διὰ τῶν κεφαλαίων, καὶ ἡ μὲν ἐποίει δορυαλώτους τοὺς ἐργατικούς, ἢ εἴλωτας, ἢ πενέστας, ἢ δουλοπαροίκους, οἳ ἦσαν οἱ ἐν Σπάρτῃ εἴλωτες, οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ πενέσται, οἱ ἐν Βυζαντίῳ Βυθινοὶ, οἱ ἐν Συρακούσαις Καλλικύριοι, οἱ ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου Μαρυανθινοὶ καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ Ἀφαμιώται ἢ δὲ προήγαν εἰς τὸ μέσον τοὺς χρυσιωτῆτας ἢ ἀργυριωτῆτας οἰκέτας, περὶ ὧν ἰδίως ποιεῖται μνησὶν ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς δυναμένους ἄλλου εἶναι, οἵτινες ὑποδιηροῦντο καὶ εἰς τά-

ξεις, ὀνομαζόμενοι οἰκοτρίβες, οἰκέται, ἀμφιδουλοὶ, καὶ οἰκοτρίβαιοι. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων οἱ νομοθέται νομοθετοῦσι. Καὶ πῶς ἦν δυνατόν ὁ Λυκούργος νὰ συντάξῃ δικαιοτέρον σύστημα νόμου ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἐρειδόμενον, ἀφοῦ ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ εἶχε τὴν πολιτικὴν θέσιν τῶν Δωριέων, ὡς κατακτητῶν καὶ δεσποτῶν ἐν Πελοποννήσῳ; Πῶς δὲ θὰ ἠδύνατο ἄλλως ἢ Πυθία νὰ μαντεύσῃ αὐτῷ ἢ ὅτι οἱ νόμοι αὐτοῦ ἦσαν θεῖοι; Ἀφοῦ οἱ Δωριεῖς ἐν Πελοποννήσῳ περιεκυκλοῦντο ὑπὸ δουλοπαροίκων, ἢ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων διηνεκῶς ἐπιβουλευομένων αὐτοὺς, ὡς σφετεριστὰς τοῦ κτηματικοῦ αὐτῶν δικαίωματος; Ἡ βία λοιπὸν καὶ ὁ στρατιωτικὸς βίος αὐτῶν ἦν ἄμεσος συνέπεια τῆς ἀποστερήσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ λοιπὸν, Κύριοι, πνεύματι τῶν νόμων καὶ τῆς ἐνεργείας κατεδίκασεν ἑαυτὸν ὁ ἀνθρώπος! Ἐκ δὲ τοῦ τοιοῦτου εἶδους τῶν νόμων ἔπαθεν ἰδίως ἐκείνη ἢ μερὶς πρὸς ἣν ὁ ἄρπαξ ὄφειλε τὴν τροφήν καὶ τὴν δύναμιν καὶ δι' ἧς αὐτὸς προήγαγεν ἑαυτῷ τὰς ὠφελείας τῶν κεφαλαίων τῆς ἐλευθερίας εἰς ἐθνικὸν διαθέσιμον κεφάλαιον χρησιμεῖον εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν. Αὕτη δὲ μετὰ τῆς προαγαγούσης εἰς βαθμὸν θαυμασμοῦ τὴν τέχνην τὸ πάλαι παρέσχον τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν μέσα εἰς τὰς δύο τάξεις, αἵτινες οὐχ ἤττον περιφρόνησαν αὐτὰς ἢ τὰ ζῶα.

Ἄλλ' ὅμως καὶ οἱ μὲν, καὶ οἱ δὲ ἦσαν ἀνάξιοι ἐλευθερίας κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, διότι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐδιδάσκοντο λέγειν, «Θεοὺς γὰρ δεσπότης καλεῖν χρεών» (Ἐὐρ. Ἴππολ. στ. 86) ἢ ἄλλως, «Ἡμεῖς δέ... φρονούντες οὕτως ὡς πρέπει δούλοις λέγειν προσευχόμεθα τοῖσι σοῖς ἀγάλασι

Δέσποινα Κύπρι.» (Εὐρ. 113). Καὶ πῶς ἄλλως θὰ ἠδύνατο νὰ πράξωσιν οἱ τὸ στίγμα τῆς δουλείας φέροντες ἐνώπιον τοῦ φάσματος τοῦ νόμου, ὅστις ὡς Εὐμενίς τις κατεῖχε τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἀρρήκτους δεσμοὺς κεκρατημένην; Ὡς δ' οἱ ποιμένες ἐπισημαίνουσι τὰ ἑαυτῶν πρόβατα πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ οἱ δεσπότες ἐσημαίουν διὰ δημοσίων σημάτων τὰ δυστυχῆ ταῦτα ὄντα μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ξενοφῶν λέγων· «Ἀνδράποδα δὲ σεσημασμένα τῷ δημοσίῳ σήματι, καὶ προκειμένης ζημίας τῷ τε πωλοῦντι καὶ τῷ ἐξάγοντι, πῶς ἂν τις ταῦτα κλέψειεν;» (Περὶ Προσόδων 21. 3.)

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς Φυλλάδιον.)

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Ε΄.

Ο ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΣ.

(Τέλος.)

Ἐνταῦθα τοῦ χειρογράφου ἐλλείπει, ὡς προείπομεν, ὁλόκληρον φύλλον, περιέχον ἄλλοτε τὸ τέλος τῆς μ' περὶ Λύκου καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ μέγα μέρος τῆς μβ' περὶ Λαγωῦ παραγράφου.

μβ'. ΠΕΡΙ ΛΑΓΩΟΥ.

Πίνει τὰ παιδιά του μικρὰ ὄντα, καὶ πάλιν ἐξερῶν αὐτὰ ζωντανά. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται πολλοὶ ἀρσενικοὶ λαγωοὶ καὶ ἔχουσι λαγόπουλα μέσα τους, καὶ θαροῦσιν ὅτι εἶναι ἐγκαστρομένοι.

μγ'. ΠΕΡΙ ΛΑΒΡΑΚΟΣ.

Ὁ λάβραξ εἶναι ψάρι ὁποῦ γνωρίζουν οἱ πάντες· εἶναι δὲ κατὰ πολλὰ πολυφάγον, ὅτι τρώγει ἀχόρταστα· καὶ ἐὰν εὐρὴ καταβίδες πολλὰς, τρώγει περισσὰς ἕως οὗ πρίσκειται

ὁ λαιμὸς αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀποθνήσκει· ἔπου δὲ εἶναι πετρωτὴ θάλασσα καὶ ἀμμουδερὴ νὰ μὴν ἔχη ὕλην κακὴν, ἐκεῖ ἐὰν εὐρεθῇ λάβραξ, εἶναι κατὰ πολλὰ ὑγιὲς τὸ κρέας του.

μδ'. ΠΕΡΙ ΜΕΛΙΣΣΩΝ.

Ἡ μέλισσα εἶναι κατὰ πολλὰ δουλευτικὸν ζῶον, καὶ ἀγαπᾷ νὰ ἐργάζεται· πλὴν εἶναι τινὲς σφίκες ὁποῦ ὁμοιάζουν ὡσάν μέλισσας, αὐταῖς ὑπάγουσι κρυφὰ ὅταν λείπουσιν αἱ μέλισσαι εἰς τὰ ἄνθη, καὶ σεβαίνουσι μέσα εἰς τὸ σίμβλον ἐκεῖνο ποῦ εἶναι κατοικημένοι αἱ μέλισσαι, καὶ τρώγουσι τὸ μέλι ἀκοπίαστα· καὶ στέκουν εἰς ἓνα μέρος ἕως οὗ νὰ νυκτώσῃ, καὶ τὴν νύκτα ὅταν κοιμῶνται αἱ μέλισσαι εὐγένουσιν ἐκεῖναι αἱ σφίκες αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται κηφήνες, καὶ παραμεροῦσιν ἐκεῖθεν· ὅταν δὲ τοὺς ἀπεικασούν αἱ μέλισσαι τοὺς κηφήνας, μαζώνονται ὅλαις εἰς ἐκεῖναις καὶ κρούουντες αὐτοὺς διώκουσίν τους ὡς κλέπτας. εἰ δὲ καὶ τοὺς εὐρουὺν πάλιν μέσα δεῦτερον καὶ τρίτην φοράν, τοὺς κατακόπτουσι καὶ ρίχνουσί τους ἔξω. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται πολλοὶ σκοτωμένοι ἀπάνου εἰς τὰς πλάκας ὁποῦ στέκονται τὰ σίμβλα. Εἶναι δὲ ἀνάμεσα ταῖς δουλευτάδισες καὶ ἄλλαι μέλισσαι ὁποῦ λέγονται ἀργαί, διότι δὲν δουλεύουσι τίποτα, μόνον τρώγουσιν ἀπὸ τὸ ἔτοιμον μέλι τῶν ἄλλων. Αἱ δὲ ἄλλαι μέλισσαι ἔχει πάσα μία τὴν ὑπηρεσίαν τῆς· διότι ἄλλη μὲν φέρνει νερὸν εἰς τὸ στόμα τῆς καὶ πίνει ὁ βασιλεὺς τῶν μελισσῶν· ἄλλη δὲ εἶναι ὡσπερ τρουμπετάρης, καὶ στέκεται πρὸς τὴν αὐγὴν τὸ ταχὺ καὶ λαλεῖ καὶ βοῶει νὰ συκωθῶσιν αἱ ἄλλαι νὰ ὑπάγουσιν εἰς τὰ ἄνθη· ἄλλη εὐγάζει τὰς ἀποθαμένας μέλισσας, διὰ νὰ μὴν θρομίση τὸ μέλι· ἄλλη στέκεται ὕλην τὴν νύκτα ἄγρυπνη ἀπὸ μέσα μεραίαν τῆς τρύπας τοῦ σίμβλου καὶ φυλάγει νὰ μὴν ἔμβῃ ὁ κηφὴν μέσα· ἔχει καὶ σοφίαν ἐκεῖνη,

καὶ ἡξέουσι πότε θέλει νὰ βρέξῃ· διότι τότε τὴν αὐγὴν ἐκεῖνης τῆς ἡμέρας δὲν εὐγαίνει ἔξω νὰ βοσκῆσῃ· εἰ δὲ καὶ τύχη ἔξω ἔρχεται παρευθὺς μέσα δίχως νὰ βαστᾷ τίποτα· ἄνθος εἰς τοὺς πόδας τῆς· διότι φοβεῖται νὰ μὴν βραχοῦν τὰ πτερά τῆς καὶ δὲν δύναται νὰ πετάσῃ· διὰ τοῦτο ὅταν ἴδωσιν αὐτὸ τὸ σημεῖον οἱ μελισσοῦργοι, ἐγνωρίζουσιν ὅτι γίνεται βροχὴ ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν. Καὶ ἄλλην σοφίαν ἔχει ὅτι ἂν τύχη ἔξω καὶ σύρη ἄνεμος, πέρνει λεπτὴν πέτραν εἰς τὰ ποδάρια τῆς καὶ πέταται διὰ νὰ μὴν τὴν ἀρπάσῃ ὁ ἄνεμος· εἶναι δὲ καὶ καθαρὴ ὅτι ψόφιον κρέας δὲν τρώγει, οὔτε ἐπάνω καθίζει. Τοσοῦτο δὲ εἶναι ἀνδρεία, ὅτι οὔτε τὸν ἄνθρωπον φοβᾶται οὔτε ἄλλον ζῶον μεγαλύτερον· διότι θαρρεῖ εἰς τὸ κεντρὶ αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρείουται. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν εἶναι μεγαλύτερος παρὰ τὰς ἄλλας μελισσας καὶ κόκκινος εἰς τὴν ἰδέαν καὶ δίχως κεντρὶ· καμπόσαις φοραῖς βαρύνεται τὴν σύγχυσιν καὶ φεύγει εἰς ἔρημον τοπὸν· ἀλλὰ αἱ ἄλλαι μέλισσαι παρευθὺς σκορπίζονται ἐδώθεν ἐκεῖθεν ἕως οὗ νὰ τὸν εὐροῦσι καὶ ὅταν τὸν εὐρουὺν, μαζώνονται ὅλαις καὶ πάλαι πέρνουν τον καὶ γυρίζουν ὀπίσω εἰς τὸ σίμβλον. Τὸ δὲ παλάτιον ἔπου κάθεται ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, εἶναι εἰς τὸν ὑψηλότερον τόπον τοῦ σίμβλου, καὶ ἔχουν τὸ κτισμένον μὲ ἀύλαις καὶ μὲ τέχναις ὡσάν τοῦ βασιλέως τὰ παλάτια· ὀλόγυρα δὲ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου, εἶναι τὰ ὀσπήτια τῶν γερόντων μελισσῶν, καὶ κάτω εἰς τὸ τέλος εἶναι τῶν νέων πουλιῶν. Ἐχει δὲ συνήθειαν ὁ βασιλεὺς καὶ καταβαίνει ἀπὸ τὸ παλάτιον αὐτοῦ καὶ περιέρχεται ὀλόγυρα τὸ σίμβλον ἀπὸ μέσα, καὶ βλέπει τὰς μελισσας πάσας. Τότε δὲ πάλιν αὐταῖς ἔχουσι συνήθειαν καὶ κρύβουν τὸ κεντρὶ τους μέσα εἰς τὸ κορμί τους. Ὅταν δὲ γερᾷ ὁ βασιλεὺς τῶν μελισσῶν καὶ ἀποθάνῃ, πέρνουσι τὸ κορμί του αἱ ἄλλαι γεροντό-

τεραι μέλισσαι καὶ εὐγάνουν τὸ ἔξω καὶ ρίπτουν τὸ εἰς τὰ ἄνθη μέσα. Ἐπειτα αὐταῖς ὡς ἀβασίλευταις οὔσαι, σκορπίζονται καὶ ὑπάγουσιν εἰς ἄλλα σίμβλα ὁποῦ ἔχουσι βασιλεῖς. Ἐχουν δὲ ἀντίδικον τὴν ἀρκούδα, καὶ τὸν ὄφιν, καὶ τὴν σφίκα, καὶ τὴν χελιδόνα, καὶ τὸν κόσσυφον, καὶ τὴν κουστερίτζαν. διότι αὐταὶ ἐπιβουλεύονται καὶ τρώγουσιν τὰς μελισσας· μάλιστα δὲ ἡ ἀρκούδα πολλὴν φθορὰν ποιεῖ εἰς αὐτάς.

με. ΠΕΡΙ ΜΥΓΑΛΗΣ.

Ἡ μυγαλὴ, εἶναι ζῶον τετράποδον, τὸ ὁποῖον τὸ ὀνομάζουν οἱ ἄνθρωποι ἀγρίοκατον· ἔχει δὲ τοιαύτην συνήθειαν, ὅτι φοβᾶται νὰ περάσῃ ἀπὸ στρατῶν ὁποῦ εἶναι σημαδεμένη ἀπὸ τροχὸν ἀμάξιου, καὶ ἂν τύχη νὰ περάσῃ καυίαν φοράν ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τοιαύτην στρατῶν, αἰμοδιάζει τὸ κορμί τῆς· καὶ ἂν τὴν κρατήσῃ τινὰς πολλὴν ὥραν ἐπάνω τῆς τοιαύτης στρατῶν, ἀποθνήσκει· εἰ δὲ τύχη καὶ δακᾶσῃ κανένα ἄνθρωπον, αὐτὴ εἶναι ἡ ἰατρεία του· νὰ πάρῃ χῶμα ἀπὸ στρατῶν σημαδεμένη ἀπὸ ἀμάξι, καὶ νὰ τὸ πασίση ἀπάνου εἰς τὴν πληγὴν, καὶ ἰατρεύεται· διότι ἐὰν δὲν βάλῃ εἰς τὴν πληγὴν ἀπὸ τοιοῦτον χῶμα, ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι φαρμακερὰ τὰ δόντια τῆς.

μς'. ΠΕΡΙ ΜΥΟΣ ΙΝΔΙΚΟΥ.

Εἰς τὴν Ἰνδιαν εὐρίσκονται μεγάλοι ποντικοὶ ὡσπερ ἡ κάτες εἰς ἡμᾶς· καὶ ἂν πιάσῃ κανεὶς κανένα θηλυκὸν καὶ τὸν σχίσῃ, εὐρίσκει παιδί μικρὸν μέσα· καὶ πάλιν ἐὰν σχίσῃ καὶ ἐκεῖνο τὸ παιδί, εὐρίσκει μέσα εἰς αὐτὸ ἄλλο μικρότερον, καὶ πάλιν εἰς ἐκεῖνο ἄλλο τρίτον.

μζ'. ΠΕΡΙ ΜΥΡΑΙΝΗΣ.

Ἡ μύραινα, εἶναι ψάρι θαλάσσιον, καὶ ὁμοῖο ὡσπερ ὄφιν, πλὴν εἶναι παχύτερον· εἰς δὲ τὸ αἰγαῖον πέλαγος ἤγουν εἰς τὴν θάλασσαν ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν Καλίπολιν καὶ κάτω

ἕως τὴν Εὐριπον, εὐρίσκονται πολλαὶ μύραι· οἱ δὲ ἄνθρωποι τοῦ τόπου ἐκείνου τὴν ὀνομάζουσι Σμύρναν. Αὐτὴ γοῦν ἡ Σμύρνα δὲν συνουσιάζεται μὲ ἄλλην Σμύρναν, ἀλλὰ μὲ τὰ ὀφίδια, διότι ὅταν εἶναι καιρὸς τῆς συνουσίας αὐτῆς, τὸ μὲν ὀφίδι ὑπάγει εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ συρίζει μεγαλοφώνως· ἡ δὲ Σμύρνα ἀκούει τὸν συριγμὸν, καὶ εὐγαίνει εἰς τὸν ἐραστὴν τῆς, τότε τὸ ὀφίδι ὡσάν τὴν ἰδῆ, ἐξερνᾷ τὸ φαρμάκι τοῦ εἰς μίαν πέτραν, καὶ συνουσιάζεται μὲ τὴν Σμύρναν· μετὰ δὲ ταῦτα ὑπάγει πάλιν καὶ πέρνει τὸ φαρμάκι τοῦ εἰς τὰ δόντια τοῦ, καὶ οὕτως ὑπάγει εἰς τὴν νομὴν τοῦ.

μθ. ΠΕΡΙ ΜΕΛΑΝΟΥΡΟΥ

Ὁ μελάνουρος, εἶναι ψάρι τῆς θαλάσσης τὸ ὅποιον οἱ ἄνθρωποι τὸ ὀνομάζουσι μελανοῦριν· ἔχει δὲ καὶ αὐτὸ τοιαύτην συνήθειαν, ὅτι ὅταν εἶναι γαλήνη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἶναι καιρὸς ὅπου ψαρεύουσι οἱ ἄνθρωποι, τότε αὐτὸς ὑπάγει εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης· ὅταν δὲ εἶναι φουρτοῦνα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἶναι καιρὸς ὅπου δὲν κυνηγοῦσι, αὐτὸς τότε εὐγένει ἔξω εἰς τὴν ὄψιν τῆς θαλάσσης, μάλιστα δὲ καὶ εἰς τὸν αἰγιαλὸν περιπατεῖ, καὶ κοιμᾶται εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης.

μθ'. ΠΕΡΙ ΜΥΟΣ ΧΕΡΣΑΙΟΥ.

Μῦς χερσαῖος ὀνομάζεται ὁ ποντικός· ἔχουσι δὲ τοιαύτην συνήθειαν, ὅτι ὅταν μέλη νὰ πέσῃ τὸ σπῆτι ὅπου εὐρίσκονται μέσα, ἡ μέλει νὰ ἐρμηωθῇ τὸ ὀσπῆτιον ἐκεῖνο, τότε αὐτοὶ προγινώσκουσι προημερόθεν καὶ φεύγουσιν ἀπ' ἐκεῖ θεληματικῶς· καὶ ὅταν εἶναι τὸ φεγγάρι λειψὸν, εἶναι καὶ αὐτῶν τὰ ἔντερα λεπτά κατὰ πολλὰ· ὅταν δὲ γεμίσῃ τὸ φεγγάρι, παχύνουσι καὶ τὰ ἔντερα τους.

ν'. ΠΕΡΙ ΜΥΡΜΗΚΩΝ.

Οἱ μύρμηκες ἔχουσι τοιαύτην συνήθειαν, ὅτι ὅταν μέλη τὸν χρόνον ἐκεῖνον νὰ γένη πείνα

αὐτοὶ προγινώσκουσι τὸν καιρὸν καὶ ἀγωνίζονται νὰ συνάξουσι πολλὸν καρπὸν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ λέγουσιν ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ προῖδῃ τὸν χρόνον πῶς μέλει γενέσθαι· διότι ὅταν ἰδῆ τοὺς μύρμηκας καὶ ἀγωνίζονται βιαστικῶς, ἐγνωρίζει ὅτι μέλει νὰ γίνῃ πείνα· προγινώσκουσι δὲ καὶ ὅταν μέλη νὰ γένη βροχή· διότι τότε εὐγάνουσι ὅσον σιτᾶρι ἢ κριθᾶρι ἔχουσιν ἄκοπον εἰς τὴν τρύπα τους· καὶ τὸ μὲν κομμένον ἀπὸ καιρὸν βαστοῦσι τὸ μέσα εἰς τὴν φολέαν· ὅσον δὲ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κόψουσιν ἀπὸ τὴν βίαν τους εὐγάζουσι τὸ ὅταν ἐγνωρίσουν ὅτι μέλει νὰ βρέξῃ, καὶ ἀφήνουν τὸ ἔξω καὶ βρέχεται διὰ νὰ μὴν φυτρώσῃ μέσα εἰς τὴν φολέαν καὶ χάσουν καὶ τὸ κομμένον· ὅταν δὲ βραχῆ καὶ ἀπεράσῃ ὁ καιρὸς τῆς βροχῆς, ἀφίουν τὸ πάλιν εἰς τὸν ἥλιον καὶ ξηραίνεται, καὶ τότε κόπτουσι καὶ ἐκεῖνο καὶ πέρνουσι τὸ μέσα εἰς τὴν φολέαν αὐτῶν. Εἰς δὲ τὴν Ἰνδίαν, εὐρίσκονται μύρμηκες μεγάλοι ὡσπερ τὰ ζαγάρια τοῦ τόπου τούτου· ἐκεῖνοι γοῦν οἱ μύρμηκες τῆς Ἰνδίας ὅταν σκάπτουσι τὴν γῆν νὰ κάμωσι φολέαν, εὐγάζουσι χῶμα τὸ ὅποιον εἶναι ὡσάν τὸ ἀσημόχωμα τοῦ τόπου τούτου, πλὴν ἐκεῖνο ἀσῆμι δὲν εὐγάνει μόνον μάλαμα. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ὅπου μαζώνουσι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχουσι μέγαν φόβον καὶ κόπον· διότι καθαλικεύουσι τὰ γοργοκάμηλα τὰ θηλυκά καὶ ὑπάγουσι μὲ διστάκια ἕως ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσημερίου ὅταν ἡσυχάζουσι οἱ μύρμηκες καὶ εἰ μὲν προφθάσῃ νὰ πάρουσι τὸ χῶμα, πάλιν φεύγουσι καὶ γυρίζουσι ὀπίσω· εἰ δὲ καὶ τοὺς ἀπεικάσῃ οἱ μύρμηκες ἐκεῖνοι, παρευθὺς εὐγένουσι ἔξω καὶ κατακόπτουσι καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς καμήλους αὐτῶν.

νά. ΠΕΡΙ ΝΗΣΣΗΣ.

Ἡ νῆσσα, εἶναι αὐτὸ ὅπου λέγομεν ἡμεῖς πάπιαν· ἔχει δὲ τοιαύτην σοφίαν ὅτι ὅταν ἔμβῃ εἰς λίμνην ἢ εἰς ποταμὸν, πλέει ὡσάν

καλὸν καράβι, καὶ τὸ μὲν ἓνα ποδάρι τὸ κρατεῖ ὡς τιμόνι, τὸ δὲ ἄλλο ὡσάν κουπί, καὶ πάλαι ὡσάν ἀγανακτήσῃ τὸ ἓνα ὅπου ταράσσει, τὸ ἀλλάζει καὶ κάμνει ἐκεῖνο τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο πλέει· πλὴν τὸ γεράκι πολεμεῖ αὐτὴν κατὰ πολλὰ· καὶ ὅταν τὴν ἰδῆ ὅπου κολυμβᾷ εἰς τὸ νερὸν, κατεβαίνει μετὰ ὀρμῆς μεγάλης νὰ τὴν πιάσῃ, καὶ αὐτὴ βουτᾷ μέσα εἰς τὸ νερὸν, καὶ τότε τὸ γεράκι πάλιν πετᾷ ὑψηλά· τότε αὐτὴ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἀνασάνῃ μέσα εἰς τὸ νερὸν, πάλαι εὐγαίνει παρέκει ἀπὸ τὸν πρῶτον τόπον, καὶ πάλαι τὸ γεράκι θέλει νὰ τὴν ἀρπάσῃ, καὶ αὐτὴ ὁμοίως βουτᾷ ἕως οὐ νὰ παραμερίσῃ τὸ γεράκι· εἶναι δὲ καμπόσα γεράκια ὅπου ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τὴν πολλὴν, βουτοῦσι καὶ μέσα εἰς τὸ νερὸν νὰ τὴν ἀρπάξουσιν, ἀλλὰ εἰς κακὸν ἀπευγένει τὸ βούτημα ἐκεῖνο, διότι παρευθὺς ἀποθνήσκουσι τὰ γεράκια ἐκεῖνα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουσι φύσιν νὰ ζοῦσιν εἰς τὸ νερὸν.

νθ'. ΠΕΡΙ ΜΑΝΤΙΧΩΡΟΥ

Ὁ μαντιχώρος, εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἰνδίαν· εἶναι δὲ κατὰ τὸ κορμί ὡσάν τὸν λέοντα, πλὴν ἔχει ἄλλα σημεῖα· διότι εἶναι ἡ τρίχης του κόκκινες καὶ μακρῆτερες ἀπὸ τοῦ λέοντος· τὸ δὲ πρόσωπόν του ὁμοιάζει περισσότερα ὡσάν ἄνθρωπος, καὶ μερικὸν ὡς λέων· διότι ἔχει καὶ ὀφρύδια μαῦρα καὶ δασέα, καὶ ἔχει καὶ ὀμμάτια λάμποντα ὡς τὸ πῦρ, ἔχει καὶ ὠτία, καὶ εἰς μὲν τὴν βίξαν δὲν ἔχουσι μαλίστα, εἰς δὲ τὰς ἄκρας ἔχουσι· τὰ δὲ δόντια τοῦ εἶναι ὡσπερ λέοντος μεγάλα, καὶ τὸ στόμα τοῦ πλατύ· ἔχει δὲ θαυμαστὴν καὶ παράδοξον οὐρανὸν· διότι ὅταν θελήσῃ οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν πιάσῃ, αὐτὸς εὐγάνει ἀπὸ τὴν οὐρανὸν τοῦ τρίχας μεγάλης ὡσάν σαγίτας, καὶ φεύγει μὲν εἰς τὰ ἔμπροσθεν, ταῖς δὲ σαγίταις ἐκείναις ταῖς ῥίχνει ὀπισθεν· καὶ ἔτι φοβούμενοι οἱ ἄνθρωποι, δὲν τολμοῦσι νὰ τὸν

προσεγγίσουσι· διότι ὅποιον κτυπήσῃ ἡ σαγίτα ἐκείνη, λαμβάνει θάνατον· ὅταν δὲ τελείωσῃ ῥίπτοντας τὰς σαγίτας ἐκείνας, ἕως τὴν αὐριονπάλιν γεννᾷ ἄλλας· καὶ οὐ μόνον αἱ τρίχες αὐταῖς εἶναι βλαβεραῖς ἀλλὰ καὶ ἡ κόπρος αὐτοῦ· διότι τὴν ὥραν ἐκείνην ὅπου τὸν κυνηγοῦσι, κοπρίζει μετὰ μεγάλης ὀρμῆς καὶ πετάζεται ἡ κόπρος ἕως δεκαπέντε ὀργείαις τόπων, καὶ ὅποιον προσεγγίσει ἡ κόπρος ἐκείνη, ἀποθνήσκει. Ἀπὸ ὅλα δὲ τὰ θηρία ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἰνδίαν, μόνον αὐτὸς ὁ μαντιχώρος ἀγαπᾷ νὰ φάγῃ κρέας ἀνθρώπινον. Ὅταν δὲ πιάσῃ οἱ Ἰνδοὶ κανένα μικρὸν κουταδόπουλον τοῦ μαντιχώρου, τζακίκουσι μὲ πέτραν τὴν ἄκραν τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ, καὶ ὅταν ἀνατραφῇ δὲν ἔχει ἐκείναις ταῖς σαγίταις, μόνον ἀλλέως εἶναι ἄγριον, ἀπὸ σαγίταις δὲν ἔχει νὰ ῥίπτει· μάλιστα δὲ ἡξέροντας ὅτι δὲν ἔχει ἄρματα νὰ πολεμῇ ἡμερώνεται.

νθ'. ΠΕΡΙ ΜΟΝΟΚΕΡΟΥ.

Ὁ μονόκερος, εὐρίσκεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἰνδίαν, εἶναι δὲ εἰς τὸ μῆκος, ὡσπερ ὄνος μέγας, καὶ ἔχει δύναμιν πολλήν· καὶ ὅταν πολεμῇ μὲ τὸν ἄνθρωπον, λακτίζει μὲ τὰ ποδάρια καὶ κρούει τὸν ἰσχυρῶς, εἰ δὲ καὶ τύχῃ νὰ τὸν δακᾷ, παρευθὺς θάνατος ἀκολουθεῖ τῷ ἀνθρώπῳ· γυρίζει δὲ συχνάκις καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάμνει φόβον μὲ τὸ κέρασ τοῦ τὸ μέγα, τὸ ὅποιον τὸ ἔχει ἐπάνω τῶν ὀφρυδίων, καὶ δὲν εἶναι κούφιον ὡσπερ τῶν ἄλλων ζώων, λέγω δὲ τῶν προβάτων, ἢ τῆς αἰγῆς, ἢ τοῦ βοῦς, πλὴν εἶναι γεμάτον καὶ σερβὸν καὶ δυνατὸν ὡσπερ σίδηρος, καὶ ἴσιον ὡσπερ σαγίταν, καὶ μαῦρον· ἔχει δὲ τρίχας ξανθὰς εἰς τὸ κορμί τοῦ καὶ δασείας· ἡ δὲ οὐρά τοῦ ὁμοίει ὡσπερ τοῦ ἀγριοχοίρου· τὸ στόμα τοῦ εἶναι ὡσπερ τοῦ λέοντος πλατύ· ὅταν δὲ θελήσῃ νὰ δράμῃ, τρέχει ταχέως· καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἐρημίαν νὰ μὴν βλέπῃ ἀνθρώπους, μόνον

μοναχός του θέλει να εὑρίσκειται (ἀλλὰ μὲ) τὰ ἄλλα θηρία τὰ ἀλλόφυλα, εἶναι ἡμερος

Ἐνταῦθα πάλιν τοῦ χειρογράφου ἐλλείπουν δύο ὅλα φύλλα, περιέχοντα ἄλλοτε τὸ τέλος τῆς περὶ μονοκέρου ταύτης γ'. παραγράφου, τὰς περὶ ζῶων ἀδήλων γδ' καὶ γε' παραγράφους ὁλοκλήρους, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ ὄψεως, ἧς τὸ μέγιστον καὶ τελευταῖον μέρος διεσώθη.

γς'. ΠΕΡΙ ΟΦΕΩΣ.

εἶναι πολλαῖς γενεαῖς κατὰ τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους· διότι εἰ μὲν ζήση χρόνους πολλοὺς, γίνεται μέγας καὶ ὀνομάζεται δοάκων· εἰ δὲ τύχη πάλιν εἰς τόπους ζεστοὺς, ὁμοίως, ζῆ χρόνους πολλοὺς καὶ θηριώνεται· εἶναι δὲ εἰς τὴν Αἰθιοπίαν ἤγουν τὴν Χαμπεσίαν, δράκοντες μεγάλοι, οἱ ὅποιοι, ἂν πεινοῦσι, χάσκουσι πρὸς τὸν ἀέρα καὶ ἐβγάζουσιν ἀνασαυμὸν ἀπὸ τῆν καρδίαν τους, καὶ ὁ ἀνασαυμὸς ἐκεῖνος κάμνει τὰ πουλῖα ὅπου πέτονται καὶ πίπτουσιν εἰς τὸ στόμα τους· τὴν δὲ νύκτα κυνηγοῦσι καὶ βόδια καὶ αἶγας, καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ζῶα· διότι ἔχουσι δύνανον περισσὴν· εἶναι δὲ καὶ τοῦτο δεδωμένον ἐκ Θεοῦ, ὅτι πᾶσα ὄφις νὰ τὸ κτυπήσῃς μόνον μίαν φορὰν μὲ καλάμι εἰς τὸ κεφάλι, αἰμοουδιάζει περισσά καὶ μένει ἀνενέργητον πολλὴν ὥραν· εἰ δὲ τὸ δευτερώσης καὶ τὸ τρίτῳσης, ἀγριώνεται περισσά καὶ θέλει νὰ σὲ φάγῃ· καὶ ὅταν τύχη νὰ δακτύση κανένα ἄνθρωπον πᾶσα ὄφις, πλέον μέσα εἰς τὴν γῆν δὲν ἐμβαίνει, οὐδὲ δύναται νὰ κρυφθῆ εἰς τρύπαν· διότι ἡ γῆ πλέον δὲν τὸν δέχεται τὸν τοιοῦτον ὄφιν φονέα τοῦ ἀνθρώπου.

γζ'. ΠΕΡΙ ΕΤΕΡΟΥ ΟΦΕΩΣ.

Εἰς τὴν Ἰνδίαν εὑρίσκειται ὄφις καὶ εἶναι ἄσπρος ὡς γάλα, καὶ ἔχει εἰς τὴν κεφαλὴν κέρατον· ὁ ὅποιος ἐὰν δακτύση ἄνθρωπον, παρευθὺς ἀποθνήσκει· διότι κανένα βότανον δὲν εἶναι εἰς τὴν γῆν νὰ τὸν ἰατρεύσῃ· οὐδὲ οἱ παλαιοὶ ἰατροὶ ἐγραψαν τίποτε βοήθειαν περὶ αὐτοῦ, πλὴν ἄκουσον μυστήριον ἀπόκρυφον, ἐὰν πάσῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἕνα ψύλλον, αὐτὸ τὸ μικρὸν ζωύριον ὅπου τρώγει τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν βάλῃ εἰς τὴν πληγὴν, δὲν

φοβᾶται νὰ ἀποθάνῃ καθὼς τὸ λέγει ὁ Φιλίης.

γη. ΠΕΡΙ ΛΑΛΟΥ ΟΦΕΩΣ.

Εἶναι καὶ ἄλλος ὄφις, ὁ ὅποιος εἶναι μόνον μίαν σπιθαμὴν τὸ μήκος, καὶ τὸ μὲν κεφάλι του εἶναι ὅλον ἄσπρον ὡς γάλα, τὸ δὲ κορμὶ του εἶναι βαθύ κόκκινον, ἤγουν ὡς τὸ χρῶμα τῆς λάκας· καὶ ὅσω μὲν ζῆ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ φάγῃ ἄνθρωπον, διότι δόντια δὲν ἔχει ποσῶς, μόνον γλύφοντας τὸ χῶμα τῆς γῆς ζῆ· αὐτὸν τὸν ὄφιν πιάνουσι τὴν νύκτα οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ δὲν τοὺς τρώγει, καὶ κρεμοῦσι τὸν ἀπὸ τὴν οὐρὰν, καὶ στέκοντας κρεμασμένους, στάζει ἀπὸ τὸ στόμα του ἕως οὗ εἶναι ζωντανός· φαρμάκι, τὸ ὅποιον ὅταν πῆξῃ γίνεται μαῦρον, καὶ ἀφόντης ἀποθάνει, καὶ τότε στάζει ἀπ' αὐτὸ φαρμάκι, τὸ ὅποιον γίνεται ξανθοκόκκινον· εἶναι δὲ καὶ τὰ δύο φαρμάκια, ταῦτα, κατὰ πολλὰ θανάσιμα, καὶ μετ' αὐτὰ θανατώνουσι τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους οἱ Ἰνδοί· διότι ἀπὸ τὸ μαῦρον φαρμάκι νὰ δώσουν ἀνθρώπου μόνον ὡς σπιρὶ κεχρὶ, παρευθὺς θάνατος τὸν ἀκολουθεῖ· εἶδὲ καὶ τὸν δώσουν ἀπὸ τὸ ξανθοκόκκινον, εἶναι ὁ θάνατός του τοιοῦτος· ῥέει ὅλος ὁ μυελὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν μίτην του, καὶ οὕτως ἀποθνήσκει ὁ ταλαίπωρος.

γη. ΠΕΡΙ ΛΑΛΟΥ ΟΦΕΩΣ.

Εἶναι καὶ ἄλλος ὄφις μικρὸς καὶ αὐτὸς καὶ πλουμιστὸς ὡς ἔχιδνα· τοῦτον γοῦν ὅποιος ἄνθρωπος τὸν φονεύσῃ παρευθὺς ἀποθνήσκει μὲ τοιοῦτον θάνατον· πέφτει τὸ φέρεμά του πρῶτον καὶ σέπεται ἀπάνου εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἄρχεται τὸ κορμὶ του ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον καὶ σταλάζει ὡς τὸ κερί ἀπὸ τὴν στίαν, καὶ οὕτως φθείρεται παντελῶς.

ζ'. ΠΕΡΙ ΣΚΩΛΗΚΟΣ.

Εἰς τὴν Ἰνδίαν εἶναι ποταμὸς μέγας καὶ ὀνομάζεται Ἰνδός· εἰς αὐτὸν γοῦν τὸν ποταμὸν γίνεται σκώληξ μέγας ἕως ἑπτὰ πῆγες τὸ πάχος, καὶ εἰς τὸ μήκος ἕως εἴκοσι· ἔχει δὲ μόνον δύο ὀδόντια κακὰ, καὶ δύναται μετ' αὐτὰ νὰ συντρίψῃ καὶ ζῶον καὶ ζύλον καὶ πέτραν· ὅταν δὲ ἴδῃ εἰς τὸν ποταμὸν ὅτι πίνει κανένα ζῶον νερόν, ἢ καμήλι ἢ βόδι ἢ ἄλογον ἀρπάζει καὶ τρώγει το. Αὐτὸν τὸν σκώληκα τὸν πιάνουσιν οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀγκίστρι, εἰς

τὸ ὅποιον δολώνουσι πρόβατον· καὶ ὅταν τὸν πιᾶσουν, τὸν κρεμοῦσι κατακέφαλα καὶ στάζει ἀπὸ τὸ στόμα του κίτρινον φαρμάκι, τὸ ὅποιον ἔχει τοιαύτην ἐνέργειαν, ὅτι εἰς εἴτι πρᾶγμα ἐγγίσει, παρευθὺς στία εὐγένει ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα καὶ κατακαίεται· καὶ οὐ μόνον εἰς ζύλα ἔχει ταύτην τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ πέτραις κατακαίονται· μετ' αὐτὸ κατέκαιον οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τὰ κάστρα ὅπου ἤθελαν νὰ κωρυσεύσουν.

ζα. ΠΕΡΙ ΠΕΛΑΡΓΟΥ.

Ὁ πελαργός, ἔχει τὸ ἐναντίον τοῦ κόρακος· διότι αὐτὸς τρέφει τὰ πουλῖα του μετὰ πάσης ἐπιμελείας, καὶ ὑπάγει καὶ βόσκει ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ εἴτι φάγει, ἔρχεται καὶ ἐξερᾶ το εἰς τὰ πουλῖα του καὶ τρέφει τα· τόσον δὲ ἐξερᾶ, ὅσον νὰ χορτάσουν· τὸ δὲ περισσότερον τὸ φυλάττει πάλιν εἰς τὸν στόμαχόν του, καὶ ἐὰν τὸ ταχὺ δὲν εὔρη κυνήγι, ἐξερᾶ τὸ ἐχθροῖν φαγί· ἀλλὰ καὶ τὰ πουλῖα πάλιν ὅταν ἀνατραφῶσι, μεγάλως γηροτροφοῦσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν· διότι ὅταν γηράσουν οἱ γονεῖς τους καὶ εἶναι ὁ καιρὸς ὅπου θέλουσι νὰ πετάσουν τὴν θάλασσαν, ἢ νὰ ἐλθοῦσι ἀπὸ τὴν Αἰθιοπίαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἢ νὰ ὑπάγουσιν ἐκεῖ ἀπεδύθεν, τότε τὰ παιδία μαζώνονται ἀπὸ δύο δύο καὶ ἔχουσι τὸν πατέρα τους τὸν γέροντα ἀνάμεσά τους· τὴν μητέρα τους, πέτονται καὶ βοηθοῦσιν αὐτοὺς μὲ τὰς πτέρυγας, ἕως οὗ νὰ πετάσουν τὴν θάλασσαν ταύτην.

ζβ'. ΠΕΡΙ ΠΕΡΔΙΚΟΣ.

Ὁ πέρδικος εἶναι κατὰ πολλὰ πόρνικον πετεινόν· διὰ τοῦτο ὅταν τὸ θηλυκὸν γεννήσῃ τὰ αὐγά καὶ τὰ πυρώνει, δὲν στέργει νὰ συνουσιασθῆ μετὰ τοῦ ἀρσενικοῦ πλέον· αὐτὸς δὲ ὁ ἀρσενικός διὰ νὰ βλέπῃ ἔτζη, ὑπάγει καὶ τσακίζει τὰ αὐγά του, καὶ τὸ θηλυκὸν ἀγαπῶντας πάλιν νὰ γεννήσῃ ἄλλα αὐγά νὰ κάμη πουλῖα πρὸς αὐξήσιν τοῦ γένους, στέργει καὶ συνουσιάζεται· καὶ πάλιν ὁ ἀρσενικός συντρίβει καὶ ἐκεῖνα. Ὁ δὲ Θεὸς διὰ νὰ μὴν χαθῆ τὸ γένος τῶν περδικῶν, ἔδωκεν ἄλλην σοφίαν τοῦ θηλυκοῦ, ὅτι ὑπάγει καὶ γεννᾷ μέσα εἰς τὰ χορτάρια καὶ βότανα περισσά καὶ δὲν τὰ εὐρίσκει νὰ τὰ συντρίψῃ· καὶ ὅταν τὰ γενήσῃ, τὰ μα νθάνει τὸ θηλυκὸν πῶς νὰ πε-

ριπατοῦσιν ἀπὸ μικρὰ εἰς τὸ σχῆμα αὐτὸ ὅπου περιπατοῦσιν αἱ πέρδικες, ὡς ἂν πῶς μαθάνουσι καὶ συνηθίζουσιν αἱ γυναῖκες τὰ παιδία· ὅταν δὲ ἰδοῦσιν αἱ μητέρες ὅτι κανεῖς κυνηγὸς κυνηγᾷ τὰ πουλῖα, τότε αὐτὴ τὰ μὲν πουλῖα τὰ διώκει μὲ τὴν πτέρυγά της νὰ φεύγουσι μικρὰ ὄντα, ὅταν δὲν δύνονταὶ νὰ πέτονται, αὐτὴ δὲ κυλίεται ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ κυνηγοῦ, καὶ ἐκεῖνος θέλοντας νὰ πιάσῃ τὴν μητέρα ὡς μεγάλην, φεύγουσι τὰ πουλῖα καὶ μακρύνουσι σκορπιζόμενα. Ἵστερον δὲ ὅταν παραμερίσῃ ὁ κυνηγός, κρᾶζει καὶ μαζώνονται πάλιν τὰ πουλῖα. Λέγουσι δὲ ὅτι μερικαῖς φοραῖς ἀσθενοῦσι τὰ πουλῖα, καὶ δὲν ἔχουσιν ἔρεξιν νὰ φάγουσι τροφήν· διὰ τοῦτο ἡ μήτηρ αὐτῶν ὑπάγει καὶ φέρνει κόκκινον χῶμα καὶ ταγύζει τα, καὶ οὕτως κάμνουσιν ἔρεξιν· οὐ μόνον δὲ αἱ μητέρες ἀγαποῦσι τὰ πουλῖα ὅταν φθάσουν καὶ γεννηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν πολλὴν ἐπιμελείαν δείχνουσιν εἰς αὐτὰ· λέγουσι δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ἑπτὰ ἡμέρας κάμνουσιν ἐγκαστρωμένοι τὰ αὐγά, καὶ πάλιν ἑπτὰ ἡμέρας τὰ πυρώνουν, καὶ πάλιν ἑπτὰ ἡμέρας τὰ ἀνατρέφουσι, καὶ οὕτω πέτονται εἰς τὴν ἐξουσίαν τους· ὅταν δὲ πιάσουν καρίαν καὶ τὴν βάλουσιν εἰς κλουβίον, συνηθίζει καὶ κοιλαδεῖ εὐμορφα, καὶ μάλιστα ἐὰν εἶχε πουλῖα μικρὰ ὅταν τὴν ἐπίασαν, τότε λαλεῖ ἔμνοσα. Ἐχει δὲ θάνατον τὸ σκόροδον, διότι ἂν φάγῃ ὀλίγον τούτου ἀσθενεῖ μέχρι θανάτου· ἔχουσι δὲ ἰατρίαν ἕνα βότανον τὸ ὅποιον ὀνομάζεται περδικιάς· πολεροῦσι δὲ οἱ ἀρσενικοὶ πέρδικες ἕνας τὸν ἄλλον, ὡς περὶ καὶ οἱ ἀλιετορες διὰ τὸ θηλυκόν.

ζγ'. ΠΕΡΙ ΠΟΛΥΠΟΥΣ.

Ὁ πολύπους, εἶναι τὸ ὀκταπόδιον· ἔχει δὲ τοιαύτην συνηθειαν, ὅτι τὸν χειμῶνα ὅταν εἶναι ἡ ψύχρα ἢ πολλὴ καὶ δὲν εὐγαίνει νὰ βοσκήσῃ, τρώγει μοναχός του τὰ ποδάρια του, καὶ πάλιν εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀνατρέφεται τὸ φαγωμένον ἐκεῖνο μέρος· διὰ τοῦτο ἂν τύχη καὶ πιασθῆ τότε σύντομα, εὐρίσκονται κομμένοι οἱ ποδαροὶ αὐτοῦ· καὶ ὅταν εἶναι τόπος ὅπου ἔχει παγούρια ἢ ἀστακούς, ἔχουσι πολλὴν πειρασμὸν, διότι αὐτὰ κόπτουσι τὰ ποδάριά τῶν ὀκταποδίων· ὅταν δὲ ἰδῆ ἄν-

ὄρωπον ὁποῦ τὸν κυνηγᾷ, γίνεται ὅμοιον εἰς τὸ χρῶμα ὡς ἂν τὸ πρᾶγμα ὁποῦ νὰ τύχη ὑποκάτω του· διότι εἰ μὲν εἶναι πέτρα ὑποκάτω, γίνεται καὶ αὐτὸ ἄσπρον ὡς ἂν τὴν πέτραν καὶ δὲν φαίνεται· εἰ δὲ εἶναι χορτάρια, γίνεται πράσινον· ἐὰν γερανίζει ἢ θάλασσα, καὶ αὐτὸ γερανίζει· ἔχει δὲ οὐλὸν μαῦρον ξανθότερον ἀπὸ τῆς σιπίας, καὶ σκορπίζει τον εἰς τὸ νερὸν διὰ μὴν φαίνεται, καὶ οὕτως λανθάνει τὰ μάτια τοῦ κυνηγοῦ καὶ φεύγει· τρώγει δὲ καὶ τὰ μικρὰ ὀψάρια ὅταν πεινᾷ, εἶναι δὲ κατὰ πολλὰ πολέμιος τῆς πίνας.

ξδ'. ΠΕΡΙ ΠΙΝΗΣ.

Ἡ πίνα, εἶναι τυφλὴ καὶ δὲν βλέπει, μόνον ἔχει ἓναν τζαγανὸν μικρὸν καὶ ἐκεῖνος τὴν φυλάττει· διότι ὅταν ἰδῆ τίποτα φόβον ὑπάγει καὶ τὴν ἐγγίζει καὶ ἐκεῖνη σφαλίζει· οὐ μόνον δὲ ἓναν τζαγανὸν ἔχει, ἀλλὰ πολλὰ καὶ δύο· διότι ὁ μὲν εἰς στέκεται μέσα εἰς τὴν πίναν, ὁ δὲ ἄλλος ὑπάγει καὶ βόσκει, καὶ πάλιν ἐρχομένου ἐκείνου, ὑπάγει ὁ ἄλλος· διὰ τοῦτο ὅταν εἶναι καιρὸς ὁποῦ δὲν βόσκει κανεὶς, εὐρίσκονται καὶ οἱ δύο εἰς τὴν πίναν· πολεμῶν δὲ αὐτὴν κατὰ πολλὰ τὸ ὀκταπόδιον καὶ τρώγει τὴν· διὰ τοῦτο ὅταν ἰδῆ ὁ μικρὸς ἐκεῖνος τζαγανὸς τὸ ὀκταπόδιον ὅτι ἐρχεται ἀπὸ μακρόθεν, ἐγγίζει τὴν πίναν καὶ σφαλίζει· τί οὖν τεχνεύεται τὸ ὀκταπόδι; πέρνει μίαν πέτραν εἰς τὸν πλόκαμόν του καὶ ὑπάγει καὶ βίχνει τὴν εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς πίνας, καὶ πλέον δὲν δύναται νὰ σφαλίσῃ· τότε αὐτὸ βάνει τὸν πλόκαμόν του μέσα καὶ σέρνει τὸ κρέας τῆς πίνας καὶ οὕτως τρώγει αὐτήν. Ὅταν δὲ τύχη ἀστραπὴ μεγάλη καὶ λάμψις εἰς τὴν θάλασσαν, τότε ὁ τζαγανὸς ἀπὸ τὸν φόβον του ὑπάγει σύντομα καὶ τὴν ἐγγίζει, καὶ ἐκεῖνη σφαλίζει· καὶ ὅσον νερὸν τύχη μέσα τῆς παρευθὸς σκορπίζει, καὶ ὅσαι βράνιδες τύχουν ὕδατος, τόσα σπιρία γίνονται μαργαρί τάρη· πλὴν εἰς τὴν ἐδικὴν μας θάλασσαν δὲν γίνονται καλὰ, εἰς δὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν Περσικὴν θάλασσαν ἤγουν τῆς Περσίας, εὐρίσκονται πίνας μεγάλας τρία μερτικά μεγαλῆτες ἀπὸ εἴτι εἶναι εἰς ἡμᾶς· διὰ τοῦτο ἐκεῖ γίνονται τὰ μεγάλα μαργαριτάρια, αὐτὰ ὁποῦ φέρουσιν οἱ πρᾶγμα τευτάδες ἐδῶ.

ξε'. ΠΕΡΙ ΣΤΡΟΥΘΟΚΑΜΗΛΟΥ.

Ὁ στρουθός, εἶναι ὄρνειον πτερωτὸν καὶ μέγα, λέγουν το δὲ οἱ ἄνθρωποι στρουθοκάμηλον· διότι εἰς μὲν τὸ κεφάλι, ὁμοιεῖ ὡς ἂν στρουθός, ἤγουν πουλι, εἰς δὲ τὰ ποδάρια ὁμοιάζει ὡς ἂν τὸν λέοντα, εἰς δὲ τὸν λαιμὸν ὁμοιάζει ὡς ἂν τὸ καμήλι· περισσότερο δὲ φεύγει ὅταν περπατῆ, παρὰ ὅταν πέτεται· διότι νὰ πετάσῃ εὐκόλα δὲν δύναται ὅτι εἶναι πολὺ τὸ κρέας τοῦ κορμίου του καὶ τὰ πτερά του ὀλίγα· μόνον δὲ ἐὰν θελήσῃ νὰ φύγῃ σύντομα, πηλαεῖ μὲ τὰ ποδάρια καὶ ὁ ἄνεμος φουσκώνει τὰ πτερά του καὶ ἔτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον φεύγει περισσότερο παρὰ νὰ ἐπέταν. Τὴν δὲ φωλεάν του κάμνει ἀπάνου εἰς τὴν ἄμμον καὶ οὐχὶ εἰς δένδρον· καὶ ὅταν τινὲς ἄνθρωποι ὑπάγωσι νὰ τὸ πιάσουν, τότε αὐτὸ μὲ τὰ ποδάρια του σκορπίζει τὴν ἄμμον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τυφλώνονται καὶ δὲν τὸ βλέπουν, καὶ αὐτὸ φεύγει μὲ τὸν τρόπον ὅπου προεῖπα· ποιεῖ δὲ αὐτὰ τὰ αὐγά τὰ μεγάλα ὁποῦ κρεμῶσι εἰς τὰς ἐκκλησίας· καὶ ὅταν τὰ γεννήσῃ, δὲν τὰ πυρώνει ὡς περ τὰ ἄλλα ὄρνεα μὲ τὸ κορμί του, ἀλλὰ μόνον στέκεται κατέναντι αὐτῶν, καὶ τὰ βλέπει τεσσαράκοντα ἡμέρας· καὶ ὅταν θελήσῃ τὸ θηλυκὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ βοσκήσῃ ἐρχεται προτίτερα τὸ ἀρσενικὸν καὶ στέκεται καὶ τὰ βλέπει, καὶ ἐὰν γυρίσῃ τὸν ὀφθαλμόν του μόνον μίαν στιγμήν, παρευθὸς κλουδιάζου· διὰ τοῦτο ὅσοι θέλουσι νὰ πάρουν τὰ αὐγά του, ὑπάγουν ἀπὸ μακρόθεν καὶ κάμνουσι βοὴν καὶ σύγχυσιν, καὶ ἐκεῖνο γυρίζει νὰ ἰδῆ τίς εἶναι ἢ σύγχυσις καὶ οὕτως κλουδιάζουσι τὰ αὐγά ἐκεῖνα, καὶ παρευθὸς ἀφίνει τα καὶ φεύγει, καὶ οἱ κυνηγοὶ ὑπάγουσι καὶ πέρνουσι τα· ἔχει δὲ καὶ τοιαύτην τὴν ἐνέργειαν, ὅτι τὰ νεύρα του καὶ τὸ δξίγγιον αὐτοῦ εἶναι ἰαματικά εἰς τοὺς πόνους τῶν νεύρων. Λέγουσι δὲ ὅτι ἂν τὰ σχίσῃ τινὰς, εὐρίσκει πέτρας μικρὰς εἰς τὸν στόμαχόν του καὶ ἐκεῖνες αἱ πέτραις, εἶναι πολλὰ ἰαματικά εἰς τοὺς πόνους τῶν ὀφθαλμῶν· τόσον δὲ ἔχει θερμὸν στόμαχον, ὅτι τοῦ δίδου οἱ ἄνθρωποι κομάτια σιδήρου, καὶ αὐτὸ τὰ καταπίνει καὶ ἀπὸ τὴν βρώσιν ὁποῦ εὔγει ἀποκάτω του, λαγαρίζου καὶ κάμνου τὸν πολύτιμον σίδηρον.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ

Εἰς τὸ παρὸν ἐξώφυλλον τοῦ ὁ ΚΕΚΡΟΥ θέλει ἀναγγέλλει τὴν ἐκδοσὴν παντὸς οἰουδήποτε νεοφανοῦς βιβλίου, οὐ ἀντίτυπον ἤθελε σταλῆ παρὰ τοῦ Ἐκδότου πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον «Η ΕΝΟΤΗΣ.»

ΚΕΚΡΟΥ

Σύγγραμμα περιοδικὸν τοῦ ἐν Καίρῳ Ἑλληνικοῦ Συλλόγου.

Ὁ Α' αὐτοῦ τόμος, ἐκ 284 σελίδων συνιστάμενος καὶ εἰς βιβλίον συνερραμμένος, τιμᾶται φράγκα 10 προπληρωτέα. Εὐρίσκεται δ' ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Συλλόγου καὶ παρὰ τοῖς κατὰ τόπους ἐπιμεληταῖς.

ΟΜΗΡΟΣ

Περιοδικὸν τοῦ ἐν Σμύρνῃ ὁμωνύμου Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου

Οἱ 4 αὐτοῦ προεκδεδομένοι τόμοι πωλοῦνται ἀντὶ φρ. 15 ἕκαστος ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἡ ἐτησία συνδρομὴ αὐτοῦ φρ. 15 ἐν Αἰγύπτῳ, προπληρωτέα.

Ἐπιστατεῖ δ' ἐν Καίρῳ καὶ τῇ Ἀνω Αἰγύπτῳ ὁ Ἑλληνικὸς Σύλλογος «ΕΝΟΤΗΣ.»

ΝΕΟΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΣ ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἅπαξ τοῦ μηνὸς ἐν Ἀθήναις

Περιλαμβάνει ὕλην ἀποκλειστικῶς ἑλληνικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Συνδρομὴ ἐτησία φρ. 10 προπληρωτέα.

Ἐπιστατεῖ ὁ ἐν Καίρῳ Σύλλογος ΕΝΟΤΗΣ καὶ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Αἰγύπτου ἐπιμεληταῖ τοῦ «Κέκροπος».



ΕΠΙΜΕΛΟΥΝΤΑΙ

τῶν συμφερόντων τοῦ τε Συλλόγου καὶ τοῦ Κέκροπος

ΑΝΑ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟΝ.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ Κ. Στ. Ν. Χωρέμης.	» Μανσούρα ὁ Κ. Α. Κροκίδας.
» Βένγα » Ἀλέξ. Καμπάνης.	» Μέλεβι » Ι. Καλουτάς.
» Βίρκετ-έλ-Σάβ » Π. Ἡσαΐας.	» Μινούφ » Μ. Σιντσάκ.
» Γκίρκια » Ἀγ. Κόνδης.	» Πόρτ-Σαϊδ »
» Ζαχιζικίω » Γ. Φ. Φιλιππίδης ἰατρ.	» Σαμανούτ »
» Ζίστα » Θ. Ἀσημακίδης.	» Σιμπιν-έλ-Κόμ »
» Ἰσμαίλια »	» Σιούτ » Ι. Ἀντωνόπουλος.
» Ἰσνα » Γ. Μανιατόπουλος.	» Σουέζ » Δ. Μητσάκης.
» Κάφρ-έλ-Δαβάρ » Ἀλκ. Ἰερωνυμίδης.	» Τάντα » Ἀθ. Ταμπακόπουλος.
» Κάφρ-έλ-Ζαγιατ » Ν. Καζούλης.	» Τάχτα » Σάβ. Τιβέριος.
» Κέννα » Δ. Σαββίδης.	» Φαγιούμ » Ἀντ. Ζ. Καμπάνης.

ΕΙΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ.

Ἐν Κύπρῳ τὸ ἐν Λεμεσῶ Ἀναγνωστήριον Ἰ.	» Πειραιεῖ ὁ Κ. Π. Βράτιμος, φαρμακοπ.
» Σμύρνη ὁ Σύλλογος Ὀμηρος. [σότης.]	» Σύρω » Ν. Χαρτουλάρης.
» Λήμνω » Ὀμόροια.	» Τρογέστη » Ἀρ. Καρχαλάης.
» Ἀθήναις ὁ Κ. Στ. Δέγλερης, ἰατρός.	» Μασσαλία » Ἀντ. Γ. Βασιλειάδης.

ΣΗΜ. — Πάντες οἱ ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον ἐπιμελεῖται τῶν συμφερόντων τοῦ Συλλόγου εἰσὶν ἐπιπεφορτισμένοι μετὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τῶν τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ἑλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου.